Železara, upravljanje i gubici

Pljusak optužbi posle Kamaraša

Mladi u Srbiji

Siromaštvo i sve oko njega

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 RSD

01305 9 770353 802002

VREME

broj 1331

7. jul 2016.

INTERVJU: BORIS TADIĆ

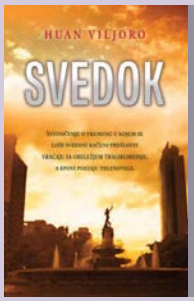
CANE SUBOTIĆ MI JE NUDIO MILION EVRA

AKCIJA

NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE Laguna

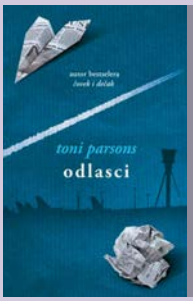
Knjige za 299 dinara!

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI" U SRBIJI
Ponesite ovaj primerak „Vremena" u neku od knjižara „Delfi" i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.
Akcija traje od 18. juna do 15. jula 2016.

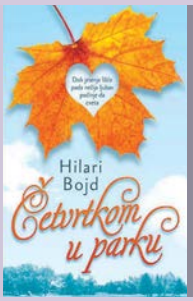
Huan Viljoro:
SVEDOK

Roman o sablastima istorije, politike i ljubavi, o povratniku u rodni Meksiko kojim vladaju organizovani kriminal, korumpirani mediji i politički zaverenici, i gde se istorijski računi vraćaju s obeležjima tragikomedije, a epika se pretvara u telenovelu

Toni Parsons:
ODLASCI

Kratke priče Tonija Parsonsa zasnovane na njegovom sedmodnevnom boravku na londonskom aerodromu Hitrou u svojstvu zvaničnog aerodromskog pisca, o neobičnim sudbinama koje se na ovom prometnom mestu svakodnevno ukrštaju

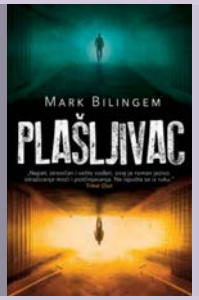

Hilari Bojd:
ČETVRTKOM U PARKU

Šezdesetogodišnja Džini nije nesrećna u braku, ali oseća se neispunjenom i neshvaćenom. Jednog četvrtka dok u parku čuva unuku, upoznaje svog vršnjaka Reja koji je tu sa svojom unukom. Nakon nekoliko susreta shvata da se zaljubila. Dirljiv roman o ljubavi u „trećem dobu"

Mark Bilingem:
PLAŠLJIVAC

Krimić iz serijala o nepredvidivom i tvrdoglavom londonskom detektivu Tomu Tornu. Istražujući ubistvo dve žene, Torn shvata da ima posla ne sa jednim nego s dvojicom serijskih ubica

Stela Dafi:
PURPURNI PLAŠT

Drugi u nizu istorijsko-biografski roman o vizantijskoj carici Teodori i caru Justinijanu. Priča o nekadašnjoj carigradskoj robinji koja je postala carica Istočnog rimskog carstva i najmoćnija žena na svetu

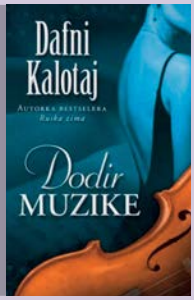
Majkl Levin:
GERILA PR 2.0

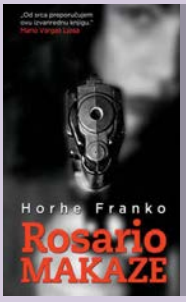
Jedna od najuticajnijih knjiga o odnosima s javnošću, sa opisanim efikasnim strategijama za primenu interneta u poslovanju i savetima kako voditi uspešnu medijsku kampanju, a ritom ne bankrotirati

Dafni Kalotaj:
DODIR MUZIKE

Roman autorke bestselera „Ruska zima". Lirska i evokativna priča o troje umetnika ispripletanih sudbina, o želji za stvaranjem nečeg originalnog i istinitog u umetnosti i životu , o tajni sviranja, muzici i ljubavi

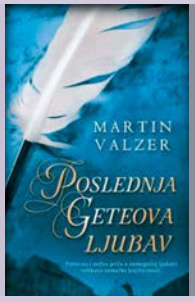
Horhe Franko
ROSARIO MAKAZE

Ljubavni triler s radnjom smeštenom u okruženje kolumbijskog narkoterorizma o hrabroj, nasilnoj i zanosnoj razbojnici po imenu Rosario Makaze i njenim ljubavima, o zločinu, prostituciji i verolomstvu

Florijan Frajšteter:
KOMETA U ČAŠI KOKTELA

Nagrađivana naučno-popularna knjiga koja objašnjava kako obične stvari iz svakodnevice poput vetra, senke, prašine ili sastava hleba imaju svoje astronomsko poreklo i na koje načine su povezane s kosmičkim procesima

Martin Valzer:
POSLEDNJA GETEOVA LJUBAV

Izvrstan biografski roman jednog od najboljih savremenih nemačkih pisaca o Johanu Volfgangu Geteu. Gete je imao 73 godine kad je sreo svoju poslednju ljubav, devetnaestogodišnju Ulrike fon Levecov. „Moja ljubav ne zna da imam preko sedamdeset. Ni ja ne znam", kaže Gete

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižara "Momo Kapor", Stanoja Glavaša br. 1, Beograd
Delfi knjižara, Immo Outlet centar, Gandijeva br. 21, Beograd
Delfi knjižara "SKC", Kralja Milana br. 48 (ulaz iz Resavske), Beograd
Delfi knjižara, Knez Mihailova br. 40, Beograd
Delfi knjižara, Makedonska br. 12, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar kralja Aleksandra br. 146, Beograd
Delfi knjižara, Bulevar kralja Aleksandra br. 92, Beograd
Delfi knjižara, Vareška br. 4, Beograd
Delfi knjižara, Požeška br. 118a, Beograd
Delfi knjižara, TC Zira, Ruzveltova br. 33, Beograd
Delfi knjižara, Terazije br. 38, Beograd
Delfi knjižara, Glavna br. 20, Beograd
Delfi knjižara, Mirka Tomića br. 88, Kruševac
Delfi knjižara, Korzo br. 8, Subotica
Delfi knjižara, Zmaj Jovina br. 12, Novi Sad
Delfi knjižara, TC Rodić, Sremska Mitrovica
Delfi knjižara, Voždova br. 4, Niš
Delfi knjižara, TC Kalča, lam. E, lok. 11, Niš
Delfi knjižara, Kralja Petra I br. 12, Kragujevac
Delfi knjižara, Kneza Miloša br. 33, Valjevo
Delfi knjižara, Omladinska br. 16/1, Kraljevo
Delfi knjižara, Gradsko šetalište bb, Čačak
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Miloša Obrenovića br. 12, Pančevo
Delfi knjižara, Stari korzo br. 2, Požarevac
Delfi knjižara, TC Big Shopping Center, Sentandrejski trg br.11, Novi Sad
Delfi knjižara, Trg Svetog Save br. 46, Užice
Delfi knjižara, TC VIVO shopping PARK, lokal A10, Stevana Ivanovića bb, Jagodina
Delfi knjižara, TC Zemun park, autoput za Novi Sad br. 124-126, Beograd
Delfi knjižara, Vojvode Milana br. 4, Gornji Milanovac
Delfi knjižara, TC Aviv park Zrenjanin Ul. Bagljaš Zapad br. 5, Zrenjanin
Delfi knjižara, Trg Sv. Teodora Vršačkog br. 5, Vršac
Delfi knjižara, TC Aviv Park, Živka Davidovića br. 86, Beograd
Delfi knjižara "Miloš Crnjanski", Vase Čarapića br. 2-4, Beograd
Delfi knjižara, TC Shoppi, Segedinski put br. 88, Subotica
Delfi knjižara, Bulevar Mihajla Pupina br. 181, Beograd
Laguna Klub čitalaca, Resavska br. 33, Beograd

VREME
BROJ 1331
7. jul 2016.

04 Zoom: Izabrani iluzionista

06 **Železara Smederevo: Pljusak optužbi posle Kamaraša**

10 Afera sa helikopterom: Tek sada je pao

12 Intervju: Boris Tadić

18 Pravosuđe i njegova izuzeća: Otvoreno-zatvoreno

20 Istraživanje: Mladi u Srbiji

24 Zločin u Žitištu: Sezona lova na žene

26 Izbeglička kriza: Nevidljiva balkanska ruta

30 Region i globalni mediji: Meka moć na Balkanu

34 Organska proizvodnja: Milijarde leže na zemlji

37 Lisica i ždral: Zid smrti

KULTURA

38 **Intervju: Miloš Radović**

42 Intervju: Božidar Nikolić

45 Intervju: Tinariwen

46 Bečki festival: Političko pozorište

49 Strip: „Stradanje Diosamante“

51 TV manijak: Letnja TV nirvana

SVET

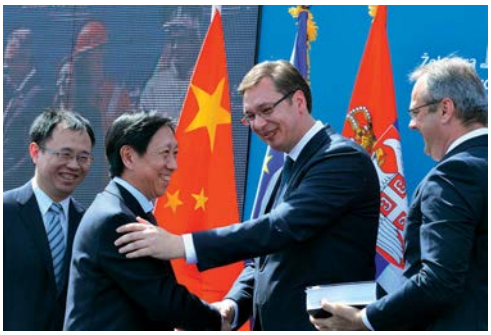
52 Britanija i EU: Posle Brexita potop

54 **Turska i EU, Rusija, SAD: Rašomon na Bosforu**

59 Navigator: Bik Koji Sedi u mojoj klupi

60 Strip: Taktika

62 Vreme uživanja: Sedmi jul

Šta jedni o drugima kažu dojučerašnji partneri koji su nešto duže od godinu dana zajednički upravljali smederevskom Železarom, i šta od toga pije vodu

PIŠE: RADMILO MARKOVIĆ

“U ponudi imamo sve, za svakog ponešto, od svega pomalo: veru u evropsku budućnost, sumnju u evropsku budućnost, veru u rusku budućnost, strah od ruske okupacije, strah od manje penzije, nadu u veću penziju, slobodu mišljenja, kontrolu izražavanja...”

PIŠE: SONJA ĆIRIĆ

Kuda ide Turska: teroristički napad Islamske države u Istanbulu, rusko-tursko otopljavanje, neoosmanska nostalgija i sećanje na genocid nad Jermenima, pregovori sa EU “po grčkom kalendaru”

PIŠE: MILAN MILOŠEVIĆ

Foto na naslovnoj strani: Marko Rupena

izdavač
NP “VREME” d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Dejan Anastasijević, Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Izabrani iluzionista: Vučić svaki čas vadi golubove iz rukava i zečeve iz šešira i tako zemaljski dani teku od konferencije za novinare do naredne konferencije na kojoj se prikazuju drugi trikovi, a Srbija tapka u mestu

Populističke stranke, a SNS to jeste, s jakim vođom, a Vučić to jeste, zaziru od institucionalne organizovanosti i odlikuju se bahatošću koja vremenom nagriza bilo koje političke ideale, ako su ih ikad imali, i zamenjuje ih voljom za moć i gramzivošću

MANDATAR I VLADA: A ŠTA ĆE TO NJEMU?

Do pre neki dan, svako malo, neko bi me pitao ko će biti ministri u vladi Aleksandra Vučića. Odgovarao sam iskreno da pojma nemam, a otkud bih i znao kad ni mandatar to još ne zna. Onda su ta pitanja prestala i samo još zaludni geopolitičari prebrojavaju potencijalne američke i ruske kadrove i vračaju ko će koga tu da nadjača u igri moći.

Mislim da Vučiću vlada, kakva-takva, ne treba koliko ni buve u gaćama. On je "čovek orkestar". I, gle čuda, dobro se snalazi u tome. Svira u diple podjednako dobro kao što u taktu lupa činelama privezanim oko nožnih zglobova, harmoniku nateže između kolena i zna sve druge cirkuske veštine. Scena je njegova.

Onaj famozni rukom pisani ekspoze narasta iz dana u dan. Sad su pedantni hroničari svih Vučićevih kandidatura za Ginisovu knjigu rekorda (od nepišanja do nespavanja) dogurali do 200 i kusur strana, jedno pet sati čitanja, a dok ovaj broj "Vremena" stigne pred publiku to može i da bude premašeno.

Na jednoj od promocija "Napredne knjige" (autora Dragoljuba Žarkovića, u izdanju "Vremena", april 2016) Teofil Pančić je otkrio jednu vrstu dramaturgije u opisu godina uspona Aleksandra Vučića, dramaturgije koje ni autor knjige nije bio svestan. Po Teofilu, parafraziram, 2012. na velikoj sceni srpskog političkog teatra Vučić se javljao, provirivao iz trećeg reda ansambla; već naredne godine probio se u prvi red, u 2014. bio je sam u tom prvom redu, dok su ostali statirali na sceni, da bi prošle, 2015. godine samo povremeno ulazili na pozornicu, da dodaju tacnu s vodom, obrišu prašinu s puške okačene na zidu ili da monološki koncept političke predstave ožive trpnjom povika – ćuti ti tamo.

U ovoj godini predstava je dovedena do savršenstva i postoji samo jedna sila koja se pojavljuje svako malo i rešava stvar – mandatar Aleksandar Vučić. Frlja se statističkim podacima koji, za znalce, pre otkrivaju dubinu krize, ali Vučić se njima i ne obraća; fokus grupa koja njega zanima jeste ona koja veruje da će ako kiša padne 25. jula, Srbija da nadmaši Nemačku, a o boraniji u regionu i da ne govorim.

OD TORINA DO PARIZA: ŠTA SMO DOBILI, A ŠTA SMO DALI

Ti kojima se on obraća zbilja veruju da su nam "Rusi dali dva helikoptera" i ljute se kad im spomenete da su Hrvati kupili šest komada od istog kupca po znatno nižoj ceni.

Nekako su ubeđeni da su Kinezi spasioci Smedereva i ostatka Srbije, a propitivanje o poslovima prethodnog spasioca i dugovima koje nam je ugledni međunarodni menadžment ostavio (vidi tekst o tome na narednim stranicama ovog broja "Vremena") vide kao poturanje klipova u točkove lokomotive koja nas vodi u bolju budućnost, znači Miškovićevu ujdurmu, kako se mandatar obrecnuo povodom pitanja novinara "Vremena" o poslovanju Kamaraša i kompanije o čemu se sad vodi značajna polemika s Ministarstvom pri-

vrede, a u polemici se zaraćene strane ubijaju da dokažu ko je veći lopov i neznalica.

Vučić je skočio i do Torina i domaći dupeuvlakački mediji stvorili su sliku o tome da je on tim izletom spasao Kragujevac i ostatak Srbije, mada ovi iz "Fijata" nisu povukli odluku da ugase treću smenu i jasno je da on tamo ništa nije dobio, dok je nejasno šta je sve dao s obzirom na to da ističe ugovor po kome smo iz budžeta dotirali svako radno mesto u fabrici i nije nemoguće da se taj ugovor produžava. Opet o našem trošku.

Foto: FoNet

Maločas pomenuti mediji izveštavaju o velikoj pobedi srpske diplomatije u Parizu. Da ne bi Vučića, ostali bi bez poglavlja 23 i 24 i malo kog je briga što u Srbiji sve što ta poglavlja obuhvataju ne liči ni na šta – od pravosuđa do medijskih sloboda. Ovde se o tome vodi slab ili bolje je reći nikakav politički dijalog. Otezanje evropske birokratije da ta poglavlja otvori ne bi smelo da bude alibi za bilo koji oblik nečinjenja kad ono ide na štetu društva. Sad kad su poglavlja najverovatnije otvorena, javiće se oni koji će proklinjati dan otvaranja poglavlja čim shvate da to nije neki "čarobni štapić" kojim se sve rešava.

Jedini izabrani iluzionista svaki čas vadi golubove iz rukava i zečeve iz šešira, testeriše sanduk sa živom ženom unutra, razdvaja trup od glave i na srećnom kraju ih spaja i tako zemaljski dani teku od konferencije za novinare do naredne konferencije na kojoj se prikazuju drugi trikovi, a Srbija tapka u mestu.

U takvom modelu upravljanja zbilja je besmisleno pitanje – a ko će biti u vladi. Sigurno je da će biti formirana u zakonskom roku bez obzira na to što Vučić ima ozbiljne probleme s kadrovima. Ozbiljni ljudi se izgovaraju na različite načine, ali u suštini svi izgovori se svode na potrebu da odu tetki po lek.

Populističke stranke, a SNS to jeste, s jakim vođom, a Vučića to jeste, zaziru od institucionalne organizovanosti i odlikuju su bahatošću koja vremenom nagriza bilo koje političke ideale, ako su ih ikad imali, i zamenjuje ih voljom za moć i gramzivošću.

Meni se čini da su Vučić i njegovi došli do te faze, Vučić zanima moć, a ostale ovo drugo, mada se ciljevi ne isključuju uzajamno, i čini mi se da će na tom tragu da počne prirodna regresija onog što se s punim pravom može nazvati "Vučićevim režimom."

Tu leži i istorijska odgovornost Aleksandra Vučića. Možda to izgleda apsurdno, ali on bi morao da obezbedi mirnu predaju vlasti nekim političkim snagama koje će jačati na osnovu njegovog slabljenja. To, uostalom, razlikuje državnike od političara. Ali, mala mi je nada da će to tako da bude. Koalicioni savezi koji će da se naprave i prilikom formiranja Vlade Srbije otkriće nam obostrani račundžijski karakter eventualnih partnera i politiku kao umetnost – šićara. Odnosno, kako s malo ulaganja izvući što veći lični profit.

OSTAVKA LJILJANE SMAJLOVIĆ: DOKAZ ZA TEZU

Potcenjivanje institucionalnih rešenja kao epicentra mogućih političkih i društvenih konflikata vidi se i u slučaju ostavke Ljiljane Smajlović na mesto glavne i odgovorne urednice dnevnog lista "Politika." Za upućene ovo nije bilo iznenađenje. Ljiljana je dovoljno iskusna i pametna da predupredi još jedno smenjivanje s te funkcije.

U tekstu ostavke piše: "Molim direktorke da o mojoj ostavci obaveste vlasnike lista, kao i Skupštinu Politike koja me je imenovala (nisam sigurna da li taj organ funkcioniše, ni ko mu je na čelu).

Moja ostavka je protest protiv menadžmenta koji sprečava glavnu urednicu u samostalnom rukovođenju redakcijom. Pretpostavljam da direkcija ne bi zauzela neprijateljski kurs prema listu i glavnoj urednici, da u tome nema podršku vlasnika."

Iole upućeni u stanje u kući Politika lako će uočiti cinizam u ovom delu teksta ostavke. Naime, tamo se niti zna ko je vlasnik, niti da li postoji Skupština koja bi trebalo da upravlja privrednim društvom.

Politika je dugo izdržavala u statusu "gajene nejasnoće" s dve direktorke, kao reprezentima različitih vlasničkih struktura. I Vučić je nedavno izjavio da je to neki galimatijas u koji neće da se meša, mada mu sada niko ne veruje da je baš tako.

Politika se uporno branila od pokušaja takozvanog neprijateljskog preuzimanja i upadljivo se bavila tuđim vlasničkim strukturama (i parama) a da nikad nije uspela da otkrije u čijem su najmu kao redakcija. Preterivali su u glorifikovanju svog značaja, neki put i preko granice dobrog ukusa, ali sve to nije uklonilo nepogodu.

Kolegijum lista i redakcija podržali su Smajlovićku, a evo i ja ću, ako joj to nešto znači. Do trenutka nastanka ovog teksta jedino se menadžment, odnosno vlasnici nisu oglasili. Nije nemoguće da i dve direktorke ne znaju u čijem su vlasništvu. Pa kad im jave...

Onaj ko tvrdi, uključujući tu i glavnu urednicu u ostavci, da je Politika slika srpskog društva dobio je jak dokaz za tu tezu. ¶

Pljusak optužbi posle Kamaraša

Šta jedni o drugima kažu dojučerašnji partneri koji su nešto duže od godinu dana zajednički upravljali smederevskom Železarom, i šta od toga pije vodu

Sva je prilika da je prosečan građanin Srbije doveden u nedoumicu kome da veruje kada je reč o Železari Smederevo, koju je pre neki dan preuzeo kineski Hestil. Tokom ponedeljka, 4. jula, brzometno su razmenjena saopštenja i otvorena pisma između donedavnog generalnog direktora Železare Petera Kamaraša sa jedne i Ministarstva privrede i Bojana Bojkovića, donedavnog člana Nadzornog odbora Železare, sa druge strane, kojima se dojučerašnji saradnici međusobno optužuju za katastrofalno poslovanje i zloupotrebe. No, možda bi u ovom slučaju taj prosečan građanin bio najbliže istini ukoliko suzbije dugo sticani refleks da ne veruje nikome i da – u ovom slučaju – poveruje svim akterima.

OSTAJEM-ODLAZIM

Pre nego što pređemo na izrečene optužbe, najpre se moramo vratiti desetak dana unatrag. U intervjuu "Politici" od 23. juna, Peter Kamaraš je rekao da je od oko 150 miliona evra gubitka koji je Železara zabeležila u 2015, više od polovine napravljeno tokom prva tri meseca, dok su Železaru vodili Bojan Bojković i Ivan Milošević. Rekao je da je taj gubitak u prvom tromesečju napravljen uprkos "povoljnoj situaciji na tržištu", a rezultate koje je napravio tzv. profesionalni menadžment okarakterisao kao "spektakularne". Na pitanje novinarke šta je spektakularno u tolikom gubitku na kraju 2015, Kamaraš je izjavio sledeće: "U aprilu smo postigli najbolje finansijske rezultate u poslednjih sedam godina, u maju još bolje (*misli se na 2016. godinu, R.M.*). Radili smo isto kao i prošle godine, samo što smo se tada suočili sa velikom krizom, koja je pogodila i najveće svetske proizvođače čelika, poput 'Acelormitala' i, US Steel-a'. Oni su izgubili milijarde. Možete da poslujete spektakularno, a da vam uslovi na tržištu ne dozvole da imate profit. Važnije je pitanje koji deo tih gubitaka je naš, a koliki deo je napravio bivši menadžment (...) Niko nije mogao da predvidi šta će se dogoditi. Kako možete da nas krivite za nešto što je nastupilo kao vremenska nepogoda. Verujte mi, to nije bilo u našoj moći. Niti u moći bilo koga na svetu."

Samo nekoliko dana nakon tog intervjua, Kamaraša je srpski partner bukvalno najurio iz Železare, uprkos najavama da će Slovak ostati deo menadžmenta i kada Hestil početkom jula preuzme kompaniju. Kako je "Politika" pisala (28. jun), ne samo da je raskinut ugovor kojim je bio postavljen slovačko-američki menadžment na čelo smederevske Železare (Džon Gudiš je bio drugi član ovog dvojca), nego je okončan i drugi ugovor, za koji javnost nije ni znala da postoji – a to je bio okvirni ugovor između Železare i Kamaraševe firme Pikaro iz Slovačke, potpisan mesec dana nakon onog "glavnog". Razlog za raskid ovog "tajnog" ugovora (mada, može i bez znakova navoda) bio je taj što je Kamaraš sopstvenoj firmi plaćao sirovine pre ugovorenih rokova, dok je "glavni" ugovor, kako je navela "Politika", Kamaraš prekršio na više načina, između ostalog i činjenicom da je od 30. novembra 2015. Železara neprestano

GDE JA STADOH, TI PRODUŽI: Peter Kamaraš (u sredini) sa novim vlasnicima Železare
Foto: Tanjug

imala manju vrednost obrtnog kapitala od ugovorom predviđenih minimalnih 80 miliona evra.

RAT PISMIMA I SAOPŠTENJIMA

E, onda se u naređeni ponedeljak, 4. jula izjutra, Peter Kamaraš "detonirao". U otvorenom pismu koje je poslao brojnim redakcijama Kamaraš, između ostalog, tvrdi sledeće: dok su cene rude gvožđa padale početkom 2015, Bojan Bojković je kupovao sirovinu od dobavljača kod kojih su cene rasle; Bojan Bojković i Ivan Milošević su 2014. potpisali ugovor sa dobavljačem iz Nemačke (u ruskom vlasništvu) – ovom dobavljaču, koji prethodno nije imao nikakvo iskustvo sa sirovinama, uplaćeno je više od 100.000 dolara za sirovine avansno. Ta sirovina nikada nikome nije dostavljena, niti je avans vraćen, pa je HPK protiv ovog dobavljača pokrenuo krivičnu istragu. "Rezultati pod rukovodstvom Bojana Bojkovića i Ivana Miloševića, a pod kontrolom Skupštine Železare Smederevo, Željka Sertića, ministra i de fakto vlasnika Železare, bili su potpuna katastrofa, uprkos povoljnoj situaciji na tržištu", piše dalje Kamaraš, podsećajući da je država postavila "dobar finansijski okvir" tako što je krajem 2014. u Železaru uložila više od 100 miliona dolara.

U svom pismu Kamaraš navodi da HPK nije mogao "ni olovku" da kupi bez potpisa iz revizorske kuće KPMG, na čiju je "rigoroznu kontrolu, kao veoma dobro plaćeni mehanizam kontrole Vlade Srbije" pristala njegova firma, dodajući da je Nadzorni odbor (a u njemu i Bojan Bojković) u potpunosti kontrolisala Vlada.

Kamaraš piše i da je HPK-u direktno ministar privrede Željko Sertić naredio da potpišu sporazume sa tri reprezentativna sindikata u Železari, po kojima bi članovi sindikata imali "beneficije iznad i izvan zakona Republike Srbije, uključujući i plate dvostruko veće od onih koje bi po zakonu trebalo da imaju", kao i da je »

KAD JE CVETALA LJUBAV: Peter Kamaraš, Željko Sertić i Bojan Bojković na svečanom potpisivanju ugovora sa HPK inženjeringom, marta 2015. Foto: FoNet

njegovo odbijanje da potpiše te sporazume bio "glavni razlog" zbog kojeg je "stalno bio napadan od strane predstavnika Sindikata".

Na kraju, Kamaraš tvrdi da njega i HPK krajem juna nije oterala Vlada, već Železara, odnosno ministar Sertić, te da je "trio KPMG tima za nadgledanje" – Ivan Milošević, Bojan Bojković i Boris Milošević – protivno ugovoru praktično preoteo kompaniju na nekoliko dana, dok u Železaru ne uđe kineski Hestil. "Novi KPMG menadžeri", kako kaže Kamaraš, u roku od 48 sati su "doveli Železaru do zastoja, stvarajući velike finansijske gubitke i potres na tržištu", zbog čega su potom od Kamaraša i HPK tražili da se vrate i izvade fleke: "Zašto je ovo 'preuzimanje' završeno? Šta je bio cilj? Zašto su je preuzeli pet dana pre zaključivanja i bez ikakvog plana kako da održe fabriku operativnom? Bili smo napadnuti od grupe nepripremljenih i nekompetentnih osoba koje su morale da nas mole da se vratimo u roku od 48 sati. Što potvrđuje koliko su ti menadžeri dobri", zaključuje Kamaraš u otvorenom pismu javnosti.

Bojan Bojković je reagovao ekspresno: nazvao je Kamaraša "velikim mesijom u poslovnom svetu" i pozvao ga da odgovori "na mnoga pitanja" – zašto nije ispunio ugovorne obaveze, zašto i kako je zloupotrebljavao Nadzorni odbor, po kojoj ceni je nabavljao sirovine u Ukrajini i prodavao ih Železari, zašto je Železara "bila primorana da ima samo jednog kupca i dobavljača", Kamaraševu firmu Pikaro...

Ministarstvo privrede je šturim saopštenjem napomenulo da "navode gospodina Kamaraša ocenjuje kao zlonamerne i tendenciozne", kao i da "nažalost, ovo nije prvi pokušaj zamene teza gospodina Kamaraša", ocenjujući Kamaraševo pismo kao pokušaj da "pred poslovnim krugovima, domaćom i međunarodnom javnošću, sa sebe skine odgovornost za raskid ugovora sa HPK Menadžmentom". Dan kasnije, u utorak, 5. jula, tabloid "Blic" je, pozivajući se na neimenovanog sagovornika iz Vlade Srbije, napisao da bi Kamaraš bio otpušten i da Kinezi nisu došli u Železaru. Kako kaže taj član vlade, Kamaraš je "imao obavezu da ulaže u obrtna sredstva, a nije; umesto da daje, on je novac uzimao, jer je njegova firma Pikaro iz Košica bila i kupac i dobavljač sirovina, čime je zaradila veliki novac; novac je zaradio i na fiktivno sklopljenim ugovorima o angažovanju tima od 35 ljudi, a radila je samo nekolicina njegovih rođaka i prijatelja". Oglasio se i KPMG, saopštavajući "da njihova praksa nije da javno odgovaraju na iznesene kvalifikacije, čak ni kad su one neistinite".

VESELA BRAĆA...

Ako uzmemo da raščlanjujemo šta od svih ovih informacija pije vodu, a šta ne, najpre u oči upada izjava Bojana Bojkovića. Prema Osnivačkom aktu Železare, koji je izmenjen zbog dolaska Kamaraša i Gudiša u proleće 2015, Nadzorni odbor, između ostalog, "bira i razrešava direktore, nadzire rad direktora, vrši unutrašnji nadzor poslovanja", a ujedno i "daje prethodnu saglasnost generalnom direktoru za bilo koje nedozvoljeno odstupanje od poslovnog plana u skladu sa Ugovorom o upravljanju". Dakle, ako Kamaraš zaista nije ispunjavao ugovorne obaveze, ako je zaista naduvavao cene sirovine koju je prodavao Železari, ako je zaista "primorao" Železaru (čime primorao?) da ima samo jednog kupca i dobavljača – njega – Nadzorni odbor je za sve to morao odmah da zna, i da na svaku od tih stvari odmah reaguje. Prema tome, Bojkovićeva pitanja su zaista na mestu, ali ne treba da budu upućena Peteru Kamarašu, već upravo članu Nadzornog odbora Železare Smederevo, Bojanu Bojkoviću, uz obavezu da odgovore na ta pitanja dostavi javnosti.

Tu je, potom, i Ministarstvo privrede, odnosno vlada Srbije. Nisu li znali da će taj "svetski šampion u upravljanju", kako je vlada predstavila HPK domaćoj javnosti, ujedno biti i menadžer i kupac i dobavljač smederevskoj Železari? Ako su navodi neimenovanog člana vlade tačni, nisu li u vladi, preko KPMG, morali biti obavešteni da Kamaraš sklapa fiktivne ugovore i izvlači novac iz Železare? Nisu li prilikom potpisivanja menadžerskog ugovora morali znati da stvaraju apsolutno idealne uslove za eventualnu korupciju? Naravno da jesu. Upravo to se, između ostalog, tvrdi u tužbi američkog Esmarka sa početka 2015. Esmark je tada, nakon što je propala mogućnost da ova američka kompanija kupi Železaru, tužio Petera Kamaraša za 100 miliona dolara. Između ostalog, u tužbi se navodi: "Po našim informacijama i verovanju, Kamaraš se sreo sa predsednikom privatizacione komisije i izvršnim direktorom Železare Bojanom Bojkovićem, kako bi razgovarali i primenili Kamaraševu strategiju da se podrije Esmarkova privatizacija Železare. Kamaraš je Bojkoviću obećao posao i druge usluge ako ponuda Esmark Europe bude odbačena, a Kamarašev 'Plan B' bude primenjen". Valja ponoviti i navodne izjave Petera Kamaraša, kojom je Esmark ilustrovao svoju tužbu: "Ako prođe dogovor Železare i Esmark Europe, i ja ne budem isporučivao rudu, ja sam sjeban", kao i "Da ja imam potpunu kontrolu nad Železarom, mogao bih, teoretski, da uzimam svake godine po deset miliona dolara bez problema, i da niko ne primeti. Otišao bih iz Železare posle godinu dana, nasmejan i bogat" ("Vreme" broj 1262).

Na kraju, tu je i predsednik vlade. Na konferenciji za novinare održanoj u petak, 1. jula, Vučić je obznanio da je Hestil uspešno preuzeo Železaru. Na pitanje novinara "Vremena" ko je odgovoran za odabir menadžmenta koji je napravio gubitak u Železari od 145 miliona evra, ko je odgovoran za netačno informisanje

BOŽE, ZABORAVI GUBITKE: Ministar privrede Željko Sertić ljubi novi ugovor o prodaji Železare, april 2016.
Foto: Nenad Pavlović /Blic

Govor brojki

Kineska kompanija Hestil je 18. aprila potpisala ugovor sa Vladom Republike Srbije po kome za 46 miliona evra kupuje imovinu Železare Smederevo. Valja naglasiti ovo "imovinu", jer je to sve što je kineska kompanija kupila – u ugovoru koji je veoma brzo objavljen na sajtu Ministarstva privrede ne spominju se ni investicije, niti obaveza zadržavanja radnika, mada valja pomenuti da je Hestil uzeo kredit od 600 miliona dolara od Kineske banke za modernizaciju fabrike u Srbiji. Dugove, treba li pominjati, preuzela je republika Srbija.

Sličnu situaciju – čist početak, bez dugova – imala je i vlada Mirka Cvetkovića 2012, kada je odlučila da za jedan dolar otkupi Železaru od američkog US Steela. Do kraja 2012, Železara je napravila dug od 7,7 miliona evra. Na kraju 2014. dug je već bio 192 miliona, da bi, prema izveštaju KPMG-a (koji se nalazi među 1170 strana ugovora o prodaji imovine Železare Hestilu), kraj 2015. Železara završila sa neto dugom od 284,4 miliona evra. Međutim, Bojan Bojković je na Radio-televiziji Vojvodine izjavio da je dug skoro pola milijarde, odnosno, 470 miliona evra.

Grubom računicom, gledajući podatke iz ugovora sa Hestilom, Železara ima obaveze od oko 340 miliona evra – tu su onih 13 milijardi dinara od Fonda za razvoj sa kraja 2014. (to je onaj "dobar finansijski osnov"), na osnovu kojih je Fond položio zalogu, i još dodatnih 17,1 milijardu dinara i 40 miliona dolara kredita od iste institucije. Među kreditima se nalazi i onaj od 31 milion evra od Komercijalne banke, 20 miliona od Banke Poštanske štedionice i deset miliona od Banke Intesa. Još 56 miliona evra dolazi na ime garancije Fonda za razvoj, a i Agencija za osiguranje i finansiranje izvoza (AOFI) je garantovala dodatnih 65,3 miliona dolara.

Među obavezama nalazi se dug Srbijagasu od skoro 42 miliona dolara, EPS-u i EPS Snabdevanju ukupno 32 miliona dolara, a tu je i Kamarašev Pikaro iz Košica, Slovačka, kome Železara duguje 16,7 miliona dolara. Od poverenika koji od Železare potražuju više od milion dolara nalaze se i Železnice Srbije (6,9 miliona), Messer Tehnogas (1,9), AOFI (1,8), Uprava carine (1,2). Uz još nekoliko poverilaca ispod milion dolara, obaveze Železare na kraju 2015, kad se sve preračuna, iznosile su 339 miliona evra.

Izveštaj KPMG-a i podaci iz APR-a navode da su tokom 2014. i 2015. prodajne cene gotovih proizvoda i poluproizvoda bile niže od "cene koštanja", odnosno od troškova njihove proizvodnje. Zapravo, tokom celog perioda 2013–2015, prihodi od prodaje bili su uvek manji od cene proizvodnje – na primer, u 2015, kada je ta razlika bila najmanja, prihodi od prodaje finalnih proizvoda bili su 370 miliona evra, a cena proizvedenih dobara bila je 384 miliona. Kraj 2015. Železara Smederevo završila je sa zalihama vrednim 34,6 miliona evra – daleko ispod ugovorenih (minimalnih) 80 miliona. Koliki je bio gubitak Železare u 2016, još nije poznato.

građana o uspešnom poslovanju Železare tokom cele 2015. godine, kao i kada će biti objavljen ugovor sa Kamarašem i HPK (zbog čijeg je upornog neobjavljivanja Ministarstvo privrede – a u stvari građani – platilo kaznu od 200.000 dinara), Vučić je, manje-više, držao Kamaraševu stranu. Nakon što se odstrane naslage i nanosi pasivno-agresivnih poruka upućenih političkim protivnicima i mediju od koga su potekla pitanja, iz Vučićevog odgovora vidi se da on poslovanje Železare u 2015. vidi kao uspešno: "Železara je u tom periodu uspela da uštedi desetine i desetine miliona evra, i uz sve naše probleme koje smo imali u međuvremenu, neuporedivo su jeftinije nabavljali i koks, svaku vrstu sirovine i uspevali da prodaju i na italijanskom tržištu, i na drugim tržištima, mnogo više nego što smo mi sami uspevali", rekao je Vučić, dodajući da su "ti ljudi imali nemoguću situaciju sa cenom čelika, koja je išla na 370 dolara", čime je praktično ponovio Kamaraševu tezu da je gubitak Železare u 2015. bio isključivo posledica lomova na tržištu.

Cene čelika su zbilja bile u slobodnom padu tokom cele 2015 – i kineski i američki i evropski čelik zabeležili su pad cene od 50 odsto: krajem godine evropski čelik je sišao na oko 350 dolara po toni, američki na nešto iznad 400, dok je kineski koštao ispod 250 dolara za metričku tonu toplo valjanog čelika, glavni proizvod smederevske Železare, koja se danas zove Hestil Serbia Iron and Steel. No, ako i sunovrat cene čelika tokom 2015. nije mogao da se predvidi, ko je terao predsednika vlade da u drugoj polovini 2015. izjavljuje da će od januara 2016. cena "morati da ide iznad 480 dolara po toni"? Cene su zapravo i krenule da rastu u 2016 – sada je cena američkog čelika skoro 700 dolara, a evropskog oko 470 (kineski je, nakon rasta iznad 400, oboren na oko 315 dolara po toni), no, to je od 1. jula i preuzimanja Železare sada tema za razmišljanje kineskog vlasnika. Građanima Srbije ostaje da se pitaju – šta ako su sve ove međusobne optužbe sa početka teksta tačne?¶

RADMILO MARKOVIĆ

Afera sa helikopterom

Tek sada je pao

Više tužilaštvo u Beogradu donelo je pre neki dan rešenje po kome u slučaju pada helikoptera i sedam mrtvih nema mesta krivičnom gonjenju. Helikopter je – pravosudno gledano – pao tek sada

Trinaestog marta prošle godine – da se podsetimo – helikopter Vojske Srbije tipa Mi-17 srušio se u neposrednoj blizini Aerodroma Surčin, u maglovitoj noći i posle višekratnih pokušaja da pronađe put do platforme aerodroma. Tom prilikom na licu mesta smrtno je stradalo sedam ljudi, članova posade, medicinskog osoblja i jedna beba od pet dana "druge veroispovesti", kako je rekao premijer Aleksandar Vučić. To – da li beba od pet dana uopšte ima "veroispovest" – prepuštamo teolozima. Ono što nas zanima ovde jeste zašto taj helikopter nije pokušao da sleti na neko drugo i povoljnije mesto. Naime, helikopter je poslan na brzinu i uz kršenje vojno-vazduhoplovnih procedura u Novi Pazar, ne bi li ugroženu bebu dopremio u neku bolnicu gde bi joj bila pružena pomoć koju tamo nisu mogli da joj pruže. Prilaz putem bio je nemoguć zbog nekog odrona, mada se ambulantno vozilo prvobitno uputilo ka Kraljevu, gde je pomoć bila moguća. Naredna medicinska ustanova sa takvim kapacitetima bila je u Kragujevcu, možda i u Nišu. Sva tri mesta bila su bliže mestu uzletanja nego Beograd, a i vremenske prilike za sletanje bile su povoljnije.

Međutim, posadi helikoptera naređeno je da leti za Surčin, gde je bila povremena gusta magla, pa su letovi putničkih aviona bili odlagani i preusmeravani te noći. Naređenje za taj let izdato je mimo procedura komandovanja, a helikopterska jedinica MUP Srbije odbila je zadatak kao nemoguć po tim vremenskim okolnostima, što je – kako će se videti – bilo sasvim razumno. Nije, dakle, bilo vreme za letenje u toj noći.

UNAPRED PRESUĐENO

Ipak, iz nekog razloga koji posle ovog rešenja Višeg tužilaštva u Beogradu nećemo doznati nikada, posadi helikoptera naređeno je da sleti u Surčin kako god zna. Nadasve je zanimljivo to što se iz službene vazduhoplovne VHF i UHF radio-komunikacije, koja se inače snima, ne može razaznati pravi razlog insistiranja da se sleti baš na Surčin. Ono što nedostaje u celoj ovoj priči su sadržaji razgovora komandanta vazduhoplova i nepoznatih lica preko GSM celularnog telefona tih kritičnih noćnih sati. Zbog nečega se koristila i ta veza, koja se ne snima – ili se snima, ali je pojela maca? Tužilaštvo je za više od godinu dana moglo da se dokopa barem listinga poziva sa i na GSM telefon majora Mehića i njegovih drugova iz posade helikoptera, ako ne i sadržaja, za koje bi im bilo rečeno da se ne snimaju, jer ljudi nisu pod merama i ne postoji sudski nalog. Listinzi, međutim, postoje, pa se moglo videti ko je s kim i kada razgovarao i sa područja kojih baznih stanica. Posle bi neke ljude – one preživele – mogli da pitaju o čemu se to razgovaralo u kritičnim trenucima, pa bismo svi bili malo pametniji.

Pošto se ništa od toga nije uradilo kad je trebalo, premijer Vučić pojavio se narogušen i ljut sav na jednoj od svojih svadljivih pres konferencija i izvikao se da on "ne da Gašića i Lončara", koje mu niko nije ni tražio. To je bio njegov odgovor na slutnje i aluzije u nekim medijima da je helikopter bio namerno i protiv svake pameti usmeren baš na Surčin, ne bi li se tako ubrali politički poeni, pa po svaku cenu. Odatle i kršenja procedure

SEDMORO POGINULO, A NIKO KRIV:
Olupina helikoptera i komemoracija
Fotografije: FoNet

komandovanja i zahtevi da se sleće pod nemogućim okolnostima. Vučićeva poruka – pored petodnevne bebe "druge veroispovesti" – bila je i da, eto, oni se ubiše da spasu dete, a sada im se zamera; a da nisu digli taj helikopter, onda bi im se bilo zameralo što nisu; itd.

Onda je Toma Nikolić, El Presidente, odlikovao poginulu posadu ordenima za hrabrost itd. Posle su u režimske medije bile puštene priče da je u krvi poginule posade nađena značajna doza alkohola, što je – sada vidimo – bila uvertira u ovaj sadašnji ishod. Naime, ispada da su kavaljeri ordena za hrabrost leteli treštani pijani, a da su vremenske okolnosti – kako se tvrdilo više puta – bile sasvim dobre, a nisu, kao što znamo. Uostalom, obdukcijske nalaze videli nismo, a i da jesmo, posle svega niko im ne bi verovao; ne bi bilo prvi put... Sve i da su piloti bili sasvim trezni, u tim vremenskim okolnostima nisu imali šansu. U normalnim okolnostima pune ili barem delimične vidljivosti spustili bi se i pijani.

Lako je nama sada – a Višem tužilaštvu naročito – razmatrati tu priču kojoj je smer odredio premijer Vučić odmah, pre nego što se bilo šta i znalo. Čovek je izašao, izvikao se, nije dao Gašića i Lončara (niko mu ih nije ni tražio, ponovićemo) i uopšte je bio hinjeno zgranut i indigniran, po svom običaju. Da je barem oćutao, bilo bi nam svima lakše. Isto tako se histerično izvikao i 24. septembra 2014, na dan Parade ponosa i pre neku nedelju oko Savamale. U sva tri slučaja, premijer je drastično prekršio pretpostavku nevinosti i izrekao besprizivne presude još pre završetka (čak i početka) predistražnog postupka. I šta onda pravosuđe da radi?

VUČIĆEV METOD

Prvi na udaru su tužioci, kao i obično. Policija može sve da uradi, da rezultate preda tužilaštvu i da onda opere ruke i kaže – eto ga sve kod njih, mi smo svoje uradili. Tužilaštvo ima dva izlaza: da sastavi optužnicu i dostavi je sudu – ili da zaključi da nema mesta gonjenju i usput optuži policiju da je bila šljampava u skupljanju dokaza, što se često događa i nije bez osnove u dosta slučajeva, kao ni optužbe iz policije da tužilaštvo sluša naređenja odozgo, umesto da radi savesno.

Tužilaštvo ima svoj specifični institut koji se zove obavezno uputstvo višeg starešine; tužilac mora da postupi po uputstvu, a posle može da sastavi službenu belešku o tome, ako se ne slaže, i da je uvrsti u spis. Po hijerarhiji subordinacije, koja je u tužilaštvima tvrda i nefleksibilna, vrh je u Republičkom tužilaštvu, kod gđe Zage Dolovac. Koliko znamo, Više tužilaštvo pokušavalo je – ne znamo koliko uporno, ali svejedno im ne bi pomoglo – da dozna detalje o toj kobnoj noći pada helikoptera. Na kraju je doneto rešenje kao u početku teksta: nema mesta krivičnom gonjenju. Dva generala kažnjena su zabranom napredovanja u disciplinskom postupku i – pojeo vuk magarca.

Nije tu više reč o smrti sedmoro ljudi (raznih "veroispovesti") i gubitku jednog od dva helikoptera Vojske; tu je reč o nečemu – ako je moguće – mnogo značajnijem na duži rok: o vladavini prava, o zakonitosti i o odgovornosti izvršne vlasti, što može doneti mnogo gore posledice po sve nas. Ako je u tužilaštvima već jasno da se ima slušati vrhovna vlast čim nešto drekne, tu od vladavine prava nema ništa. Dužnost izvršne vlasti bila bi da se uzdrži od donošenja optužnica i presuda pre nego što čak i ovakve "institucije sistema" – kakve-takve – postupe na tu temu, a ne da te "institucije" odmah usmere u datom pravcu izvan kojega bolje da ne pokušavaju.

To kako je priča sa padom helikoptera završila pokazatelj je kako će i ostale afere završiti: skoro je sasvim izvesno da će se priča sa žandarmima i braćom Vučić-Mali završiti negde daleko u budućnosti, možda i u zastari; Savamala teško da će stići do tužilaštva, a patke neka kvaču kva-kva do mile volje. Za Miškovića ćemo tek videti, kao i za Milana Beka: u oba slučaja pomagačima sude bez počinilaca. Sve te afere na kraju će doći do Strazbura, ali ne lipši magarče do zelene trave. Metod ove vlasti i Aleksandra Vučića je zatrpavati jednu aferu drugom, sve u nadi da će se zaboraviti.

E, pa neće. ¶

MILOŠ VASIĆ

CANE SUBOTIĆ MI JE

“Moja je obaveza bila da se stranke koje su, što se mene tiče, bile na drugoj strani političke civilizacije prevedu na ovu stranu, da ih upoznam sa svetom. Oni su bili na crnoj listi, i Vučić i Dačić i Nikolić i Šešelj. Hteo sam da umirimo srpsko društvo. Umireno stabilno srpsko društvo bila je pretpostavka stranih investicija i razvoja. Pokušao sam da napravim reformu u samoj srži političkog mišljenja u Srbiji”

Više puta je tokom našeg razgovora, rezignirano i umorno, ponovio da ga stalno prate nekakve stereotipije i laži. Od tvrdnji da je pomogao Nikoliću da napravi SNS, do priča da je u saradnji sa Vučićem izašao iz DS-a i zadao joj skoro smrtonosni udarac pred izbore, da je njegova politika bila samo marketing i ništa više, da je bio istovremeno maneken i Al Kapone u politici, da je bio diktator, uzurpirao svu vlast, ali i da nije radio baš ništa. S pomalo prekornim pogledom koji ga ne napušta otkako je izgubio izbore od Tomislava Nikolića 2012, pogledom koji kaže nedvosmisleno: “Drumovi će poželjet’ Turaka, a Turaka nigde biti neće”. Koliko god Tadić danas izgledao kao političar koji je napravio dovoljno grešaka u koracima da ga dovedu tačno tamo gde je sad – na marginu političke mape Srbije, najmanje dva podatka iz njegove biografije ga čine uvek relevantnim sagovornikom na bilo koju političku temu u Srbiji: Dva puta je u drugom krugu izbora pobedio Tomislava Nikolića i bio predsednik Srbije osam godina (2004–2012), i drugi – za vreme dok je vodio Demokratsku stranku (2003–2012) ova je stranka bila popularnija nego ikada pre i posle toga – samo na izborima 2007. DS je osvojio bezmalo milion glasova ili 64 poslanička mesta, što je bio ogroman uspeh za ona vremena, milion i po glasova SRS-a ili osamdeset radikala u Skupštini koje je vodio Nikolić dok je Šešelj sedeo u Hagu. Čak i ako nije taj uspeh postigao potpuno sam nego su mu pomogle prilike u Srbiji posle ubistva premijera Zorana Đinđića, evidentno je da je to bio jedini period kada je DS imao priliku da samostalnije odlučuje i kreira politiku zemlje, čak i tada primoran da pravi kompromise i, u to vreme, nepristojne koalicije.

“VREME”: Zašto ste pravili koaliciju za koju se sad konačno potvrdilo da je bila interesna, birači su obmanuti: I Čanak i Jovanović odmah su posle izbora bili “otvoreni” za razgovore sa SNS-om, Jovanović je napravio koaliciju sa njima na Vračaru i u Mladenovcu, a nada se i republičkom dogovoru sa Vučićem?

BORIS TADIĆ: U svakom slučaju nije bila moja obmana. Za takvu tešku kvalifikaciju moraćete da pitate one na koje se ta reč odnosi. Moja ideja o koaliciji bila je udružena opozicija građanske i demokratske orijentacije. Još od 2014. godine smatrao sam da se u Srbiji sa Vučićem dogodilo nešto što je opasno za budućnost društva, došlo je do političke asimetrije i bilo je potrebno po mom uverenju objediniti opozicione snage i tada sam ja predložio Čanku i Jovanoviću da napravimo koaliciju. Jovanović taj predlog nije prihvatio i glasovi LDP-a su tada potrošeni, jer nije prešao cenzus. Ovog puta je bila ideja da se uključi i DS, budući da je sada na mestu predsednika te stranke bio Pajtić, a ne više Đilas. Mislim da je Pajtić imao nameru da uđe u koaliciju, ali da nije imao većinu u predsedništvu svoje stranke. Zato je koalicija koju smo formirali Čanak, Čedomir i ja bila u programskom i strategijskom smislu i sa stanovišta naših političkih akcija nedovoljno koherentna jer je sada očigledno da nam nisu motivi bili svima isti. Da smo napravili širi demokratski blok, bila bi to sigurno druga najjača snaga posle ovih izbora sa rezultatom između 15 i 20 procenata, koliko je procenjivano da bismo mogli da imamo. Formirali bismo jedan sasvim novi talas i mislim da bi sada politička situacija bila potpuno drugačija.

Mislite, da je u koaliciju sa vama ušao i DS da Jovanović i Čanak ne bi izneverili predizborni sporazum o nesaradnji sa Vučićem?

Bila bi manja verovatnoća, u svakom slučaju. Slede predsednički izbori, pritisak za nove parlamentarne izbore, bio bi bolji rezultat sadašnje opozicije i slabiji rezultat vladajuće koalicije, što bi u srednjem roku povećalo pritisak za raspisivanje parlamentarnih izbora. Ali to je sve šta bi bilo kad bi bilo... Ovo je što je, sad je besmisleno pričati, ali to jeste bila strategija.

Vi ste verovali da će potpisivanje sporazuma o nesaradnji sa naprednjacima imati težinu?

Nemam tu vrstu naivnosti u politici, ali je moja obaveza bila da pokušam sve što je u mojoj moći. Uvek sam se u politici ponašao u skladu sa svojim uverenjima. Pre ovog intervjua imao sam razgovor sa predsednikom jednog odbora SDS-a koji razmišlja o iseljenju, da bi nekako prehranio porodicu. Ovih dana se suočava sa najnepristojnijim ponudama. Naši politički protivnici znaju da je on u ozbiljnim egzistencijalnim problemima. Nude mu prelazak u SNS, nude mu razne vrste beneficija, to se dešava svugde gde naprednjacima zafali poneki čestit i sposoban čovek. A fali im svugde, jer oni takvih nemaju. Ističem njegov slučaj jer ovo što se danas nama dešava je lov na ljude. To se događa našim članovima širom Srbije. Ta situacija me podseća na naslov knjige Đura Šušnjića *Ribari ljudskih duša*. Ali današnji vladari Srbije nisu čak ni ribari, već krivolovci ljudskih duša.

Razumete odbore SDS-a iz Rače, Smederevske Palanke, Batočine koji su vas napustili, razumete i Čedomira Jovanovića?

Nemam političko razumevanje, ali su mi u ljudskom smislu manje krivi oni koji ne mogu da odole ponudama od onih koji

NUDIO MILION EVRA

Fotografije: Marko Rupena

ih nude s pozicije sile. Građani treba da se zapitaju kakav je karakter ove vlasti naprednjaka i SPS-a. Oni se predstavljaju kao borci protiv korupcije, mislim na Vučića i Dačića, a u stvari na najgori mogući način korumpiraju svoje političke protivnike beneficijama ucenjujući ih ulaskom u vlast.

Jeste li razgovarali sa svojim koalicionim partnerima posle toga?

Mnogo puta smo razgovarali, ali nismo u poslednje vreme. Ako se sećate, pozvao sam ih da se javno izjasne o saradnji sa SNS-om. Prvenstveno jer sam želeo da se distanciram od njihove nejasne pozicije u odnosu na to pitanje, pogotovo jer već dugo trpim napade oslonjene na razne predrasude, stereotipije i brutalne laži. Počev od toga da sam napustio DS pred izbore 2014. u dogovoru sa Vučićem, što je najodvratnija laž, koju nosim sve vreme na leđima, a takva se laž lako prima zato što se i podstiče.

Bio je specifičan trenutak, dva sata pred izbore napuštate stranku koju ste vodili osam godina, zbog, kako ste naveli, saradnje DS-a sa Zoranom Živkovićem?

Zašto bi bio specifičan trenutak? Ako sam se borio protiv koruptivnosti u DS-u čitav život onda neću da ostanem u stranci kada pravi koaliciju s onima koje sam smatrao nosiocima korupcije u DS-u. I onda oni koji su na to ćutali i kojima nije smetalo da stranka od 2012. gubi podršku zbog upravo takvih poteza, našli su se da moralno osuđuju moj odlazak iz stranke. To je vrhunsko licemerje. Da je bar neko nešto rekao, da se diskutovalo o tome, ne, srljalo se ko od šale u takve poteze koji su još više vezivali za poraznu sintagmu "žuti lopovi". I nije to bilo dva sata pred izbore.

Figurativno. Mesec i po dana u izbornom vremenu je taman toliko. I prosto je nemoguće da niste bili svesni da je to potapanje DS-a?

DS su pre te moje odluke potopili oni koji su ga sa 22 odsto glasova koliko je imao dok sam ja bio predsednik, sveli na jednocifreni rezultat. Zašto potapanje DS-a? Naprotiv, gledam na to potpuno kontra, mi smo formiranjem nove stranke sačuvali ono biračko telo koje nikad ne bi glasalo za takvu Demokratsku stranku. I omogućili tim građanima da imaju svoje predstavnike u parlamentu.

Nikada se niste pokajali?

Ne. Bila je to lično izuzetno teška odluka. Ali ako tada u DS nismo bili uspešni u rešavanju tog isuviše problematičnog epiteta korumpirane stranke, "žutih lopova", što bih ja ostajao zaglibljen u novim, dodatnim potezima kojima se dokazivala koruptivnost sistema? Da sam tada ostao u DS obmanjivao bih građane da podržavam takvu politiku.

A sada, međutim, predlažete uniju nekoliko demokratskih partija?

Predložio sam formiranje zajedničke liste za izbore, a potom i stranačke unije, političke unije od nekoliko stranaka koje su pripadale tom istom političkom jezgru, među njima, mislio sam na DS, na stranku Dušana Petrovića i naš SDS. U tom trenutku sam verovao sam da može i LDP da bude u tom bloku. Ali, sada ćemo prvo videti šta će biti od razgovora između Vučića i Jovanovića.

Mislite da ga pozovete u opozicionu uniju ako "izvisi", pardon, ako mu pregovori s Vučićem propadnu?

Treba prvo vrlo pažljivo analizirati koja je Jovanovićeva namera, morao bih s njim da razgovaram da bih doneo konačan sud. Ne bih da sudim o njegovim namerama, prateći medije. Dakle, ja sad pre svega mislim na stranku Dušana Petrovića "Zajedno za Srbiju", Demokratsku stranku i Socijaldemokratsku stranku, one bi mogle biti jezgro jedne političke unije. Takve političke sisteme srećemo u Francuskoj, oni funkcionišu veoma dobro. Ali ovde postoji još jedna od stereotipija kako ja ponovo srljam u Demokratsku stranku, što nijednog trenutka nisam pomislio...

Ali to jeste na neki način povratak demokratama i starim demokratskim snagama...

Ne, zašto? Formiranje unije je formiranje unije.

... čiji biste bili kandidat za predsedničke izbore?

»

I to je još jedna od stereotipija. Da mi sve u politici radimo samo da bismo nešto postali. Ja sam baš odbio da budem zajednički kandidat kad su mi neki ljudi iz DS-a predlagali da se ujedinimo pred ove izbore.

Ponudio vam je to neko iz DS-a, da budete predsednički kandidat? Ko?

Ne bih da otkrivam imena, ali to je bila jedna od ideja nekih ljudi iz DS-a. A zašto sam odbio? Zato što se kandidatura za predsedničke izbore ne ističe pre republičkih izbora, nego kad dođe vreme predsedničkih izbora. Pritom, predsedničke kandidature moraju biti deo šireg konsenzusa. I na kraju, ljudi sami moraju da odluče da li žele da trče takvu trku. Imam iskustvo, više puta sam učestvovao u predsedničkoj trci i znam da ta odluka podrazumeva visoku odgovornost. Mislim da je u politici važno praviti dogovore korak po korak. Smatram da je sada vreme za političku uniju stranaka demokratske građanske orijentacije. Iz više razloga, zbog karaktera sadašnje vlasti, zbog destruktivnog dejstva koalicije naprednjaka i SPS-ovaca, i zbog toga što na političkoj sceni, u opoziciji niču stranke i pokreti koje se predstavljaju kao alternativa postojećoj opoziciji, a u stvari nose u sebi samo potencijal demagogije i populizma. Moje duboko uverenje je da su to stranke koje nemaju dovoljan nivo političke ekspertize, pa čak i neki njihovi članovi i simpatizeri ne umeju da razaznaju šta će se desiti ako bi one došle na vlast. Pogledajte samo katastrofalno hrvatsko iskustvo sa koalicijama Orah, Most, a sada i Živi zid.

Mislite na...?

Mislim na "Dosta je bilo", i ove alternativne pokrete, to je globalni fenomen koji nas nije mogao zaobići. Dešava se da se takvi pokreti pojave, opstanu godinu ili dve i nestanu. To je samo jedna fatalna potrošnja vremena.

A da li biste želeli da opet budete predsednički kandidat?

Nikada nisam političke odluke donosio spram želja.

Šta je tačno iz one priče kako je posle izbora 2012. postojao predlog Nemaca o velikoj koaliciji sa SNS-om, vi premijer, Nikolić predsednik. Miki Rakić je bio garant te "velike koalicije" i trebalo je sa Aleksandrom Vučićem da ode u Berlin kod Hojzgena da dogovore detalje: Merkel, Kosovo, velika koalicija. Priča se da ste prvo prihvatili, a onda, doslovno s aerodroma vratili Rakića? Tako mi je bar svojevremeno pričao jedan "upućeni demokrata"...

Neki članovi moje bivše stranke vole da se ističu kaubojskim pričama.

Znači, nije ništa tačno.

Ne, ne, ima nešto što je tačno. Tačno je da je takva koalicija u EU bila poželjna. Tačno je da su u tom trenutku pobede Nikolića kad je nastala izvesna konsternacija, čak i u zemljama u kojima je postojala želja da moja pozicija bude dovedena u pitanje jer ja nisam hteo da predam sve naše kapacitete države na Kosovu kao što su to želele zemlje koje su priznale nezavisnost Kosova, da je došlo do određenog komešanja. I tačno je da sam dobio zahtev iz kancelerata da u Berlin dođu na razgovor moj predstavnik i predstavnik SNS-a. Nije tačno da sam Rakića vratio sa aerodroma. Rekao sam Mikiju Rakiću, koji je bio moj eventualni kandidat za te razgovore, da ne treba da se ide na te razgovore, jer ja ne želim koaliciju sa SNS-om jer je neodrživo da u dugom vremenskom intervalu imamo koalicije sa strankama koje su na suprotnoj strani od naše politike i naših vrednosti. Sa Koštunicom, pa sa Dačićem... bio sam prinuđen da pravim koalicije sa političarima koji su sasvim na drugoj strani od moje politike, da bih održao stabilnost društva i strateški pravac prema EU.

Tačno je, znači, da biste vi bili premijer?

Nikada nisam dobio eksplicitan predlog da budem premijer u nekoj takvoj koaliciji. Svaka zemlja u svetu koja ima značajnu ulogu ima i neke preferencije, neke od velikih sila se i umešaju u politički proces u manjim državama, ali evo ja vam sad dajem primer da se to nije desilo u Srbiji. Prosto nisam hteo da učestvujem u tom razgovoru. Ali onda je gospodin Nikolić otišao u drugu jednu veliku zemlju (Rusiju, prim. aut.) i pojavila se ideja o koaliciji Dačića i Srpske napredne stranke, kojoj bi pristupili i neki dotadašnji članovi naše vlade, tu mislim na Dinkića.

A kako ste napravili naprednjake, je li i to jedna od stereotipija koja se našla i u Vikiliksu?

Naravno da nisam ja napravio SNS i to jeste jedna od stereotipija koja se besomučno ponavlja. Ljudi ovde ne umeju da čitaju Vikiliks. Ne mora sve što piše u tim izveštajima da bude tačno. Vikiliks može biti koristan za razotkrivanje međunarodnih odnosa, tačnije mehanizama na kojima počivaju ti međunarodni odnosi. Ali Vikiliks je takođe iskaz utisaka ljudi koji prave depeše. To su, dakle, ljudi koji imaju svoje utiske, greške u opažanju, svoje greške u mišljenju... Nisam ja formirao SNS, da još jednom razvejem tu sumanutu koncepciju. Vidim i Šešelja da je "legao" na tu priču pa stalno pominje kako sam mu nešto uradio sa strankom. SRS je imao svoje finansiranje, njih su finansirali srpski tajkuni. Mišković nije finansirao stranku u kojoj sam ja bio, nego je finansirao moje protivnike. A stvoren je utisak da je finansirao DS, što nije tačno. Kada je uhapšen Mišković, jednom prilikom sam razgovarao sa Vučićem i on je na pominjanje Miškovićevog finansiranja rekao: Ali ja nisam imao nikakve veze sa tim! I što je moguće istina. Ali ni njemu ni bilo kome u toj stranci nije smetalo da koristi Miškovićeve resurse, a da nas blate u tom vremenu da smo pod uticajem Miškovića. To je bila notorna laž. Mi smo Miškovića prvi put u njegovoj poslovnoj istoriji naterali

Dobijali smo informacije da neko možda i iz Srbije dostavlja mafiji informacije. Postojala je sumnja da je neko Dačićev ili sam Dačić umešan u taj proces. Pošto smo imali tu sumnju, a ja nisam osuđivao Dačića, jer niko nije kriv sve dok se ne dokaže, on ipak nije imao informacije i nije mogao da prati akciju

Isti su ljudi oko Subotića i Vučića

"VREME": Stanko Subotić Cane je nedavno optužio Jovanovića za reket, za vas i njega rekao je da ste "pajtosi u krvi", lopovi koji su ga zajedno prevarili.

BORIS TADIĆ: Ja tog čoveka suštinski ni ne poznajem. Ni u vreme DS-a Zorana Đinđića nisam sretao te ljude, bavio sam se nečim sasvim drugim. Subotić mene nigde i nikad nije optužio da sam uzeo njegov novac. Čak je negde izjavio da ja nisam hteo da uzmem novac koji mi je nudio uz opasku da pripada DS-u jer su ga zaradili Đinđić i on, na jednom sastanku na kom sam ga sreo, na skupu kompanije VAC gde mi ga je predstavio Bodo Hombah. Bio je to zvanični sastanak kompanije VAC, to je bilo možda 2005, ne držite me za reč. Nakon tog sastanka Subotić mi je prišao i rekao da raspolaže nekim novcem koji pripada DS-u i da pošto sam ja predsednik stranke on želi taj novac da mi preda. Izvinio sam mu se rekavši da ja novac nikada ne primam. Da je to izmena u našem ponašanju u stranci, ali da ću se u nadležnim institucijama raspitati da li postoji ikakav zapis o tom novcu. Raspitao sam se i dobio informaciju da ne postoji nikakav novac od gospodina Subotića. Subotić je onda insistirao da uzmem taj novac, nije to neobično, tako se ponaša svaki tajkun koji pokušava da kupi političku podršku. Sa svim tim sam se suočavao i kasnije više puta, sa takvim vrstama ponuda, i uvek sam to odbijao. Poslao sam mu poruku, po posredniku, da to nije novac DS-a i da pogotovo ja kao predsednik stranke ne mogu da ga uzmem, "pošto je to novac koji ste Vi i gospodin Đinđić napravili", a ako je to novac Zorana Đinđića koji je zaradio u Nemačkoj, onda pripada njegovoj porodici. Nikada u životu ne bih uzeo jedan dinar, a kamoli milion evra koliko mi je tada nudio, a onda je sve to izvrnuo pričajući kako sam ga reketirao. Stanko Subotić i napisi iz "Kurira" (optužbe da je Tadić od Mikija Rakića tražio "pare iz skrivene stranačke kase", prim. aut.) deo su koordinisane akcije i to je više nego očigledno, jer je verovatnoća da Vučićeva medijsko-propagandistička struktura ne zna za to – ravna nuli. Zato što su ljudi oko Subotića i Vučića isti ljudi, sarađuju u svim medijskim operacijama. Ova vlast naprednjačko – espeesovska koja se predstavlja kao antikorupcionaška, u stvari je korumpirana i tek kad se završi sudski proces, moći ćemo da ocenimo da li su oni svi saradnici švercera koji su uništavali Srbiju prethodnih decenija. Faze procesa u kojima se danas nalazimo (odluka Apelacionog veća o poništavanju presude Darku Šariću i odluka Kasacionog suda koji je utvrdio da je Apelacioni sud nezakonito odbacio dokaze protiv Stanka Subotića Caneta, prim. aut.) zaprepašćujuće su i mene kao bivšeg predsednika države i bivšeg predsednika Saveta za nacionalnu bezbednost, kao nekoga ko dosta toga zna o međunarodnom švercu i organizovanom kriminalu sve ovo brine i, dok se ne razreši, imam ogromnu rezervu prema postojećoj vlasti u državi.

da plati više desetina miliona evra poreza što je proizvelo dodatni animozitet u našim odnosima. Pre mog mandata je uvek plaćao porez na Kipru, beznačajan porez za sve transakcije koje je vršio. Tako da su u moje vreme građani Srbije prvi put dobili novac od Miškovića. Što se naprednjaka tiče, Tomislav Nikolić je u jednom trenutku odlučio da podrži Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU u srpskom parlamentu, a dobio je nalog od Šešelja da to nikako ne čini. Tog trenutka je nastala Srpska napredna stranka. Vučić tada nije pristupio Nikoliću, bio je neutralan.

Ali vas ipak bije glas da ste "upodobili" nepodobne i SPS i SRS... Sa socijalistima ste napravili istorijsko pomirenje, otud i ta priča o vašoj pomoći Nikoliću da napravi naprednjake uz nezaobilaznog Mikija Rakića koji je ponovo bio "koordinator" operacije?

Dakle, Nikolić je odlučio da nastane SNS i preuzeo lični rizik za formiranje jedne stranke iz Srpske radikalne stranke koja nije imala nikakvih demokratskih principa u sebi, štaviše to je vrlo opasna, autoritarna stranka kojoj je nasilje imanentno. Ja nikakvog uticaja na njegovu odluku nisam imao. On je bio moj politički protivnik i ja sam ga samo par meseci pre toga jedva pobedio na predsedničkim i parlamentarnim izborima. On tada odlučuje da formira svoju poslaničku grupu, bio je nosilac liste na republičkim izborima i imao je legitimitet u izvesnom smislu. S druge strane, naš zakon je bio takav, da je on mogao izgubiti i mandat. Postavilo se pitanje zašto ja kao predsednik države i predsednik stranke nisam dao inicijativu da mu se oduzme mandat. Da se to desilo, danas bi mi postavili pitanje zašto sam uticao kroz svoju stranku da se rasformira grupa koja podržava strateški cilj evropskih integracija. Nekada se u politici nalazite u đavoljim dilemama. Mogao sam to da uradim, da kažem poslanicima da oduzmu mandat Nikoliću. Sjajno, da se lišimo jednog političkog protivnika. S druge strane direktno bih uticao na to da Srbija nema veći broj zastupnika EU integracija u parlamentu. Pritom, s pravnog aspekta ništa nije prekršeno, jer je Nikolić imao pun legitimitet kao nosilac liste da to uradi.

A kad me pitate za Koštunicu i Dačića, ja sam bio predsednik države i kao takvom bio mi je cilj formiranje građanski stabilnog društva u kojem stranke ne šire govor mržnje, ne podstiču ubistva svojih političkih protivnika, ne bave se brutalnim makijavelizmom kako se danas to podstiče od strane vladajućeg režima, nego se pacifikuju politički procesi. Moja je obaveza bila da se stranke koje su, što se mene tiče, bile na drugoj strani političke civilizacije prevedu na ovu stranu. Podsećam vas da su ti ljudi bili na crnoj listi, i Vučić i Dačić i Nikolić i Šešelj. A moja obaveza je bila da stabilizujem društvo, što je nemoguće bez unutrašnjeg pomirenja i konsenzusa o strateškom značaju evrointegracija, što je bila i pretpostavka stranih investicija i ukupnog razvoja. Pokušao sam da napravim reformu u samoj srži političkog mišljenja u Srbiji od stalnih sukoba ka političkom pomirenju i dijalogu. Na kraju, ne bih mogao da vodim politiku pomirenja u regionu da nisam pokušao da pomirim odnose u samoj Srbiji. Da li mi je bilo prijatno to prevođenje na ovu stranu političke civilizacije? Nije. Nisam voleo sa tim ljudima ni da sedim, ali to je bila moja obaveza.

Istorijsko pomirenje sa Dačićem je »

kratko trajalo. Posle ste ga tužili zbog optužbi da ste, povodom afere Snimak, organizovali kampanju i da ga ucenjujete.

Jedno je Dačić u koaliciji s nama, drugo Dačić u koaliciji s Vučićem. To je ogromna razlika. Morao sam da ga tužim, kao što ću tužiti i druge, treba sve prevesti na nivo suda, jer na nivou politike gde je sve pod kontrolom vlasti manje-više, nemate mogućnost da odgovorite u normalnoj debati kako bi građani stekli uvid šta se tu stvarno događa.

Nisam ja dobio Dačića u koaliciji kao jednog odjednom divnog, pomirljivog, čistog, racionalnog čoveka. Moja je ideja bila skandinavizacija Balkana. Jer i Skandinavija je nekada bila prostor nasilja, ali je uspela da se pacifikuje sa svojim antagonizmima. Otud ideje pomirenja, racionalizacije. Ali ne samo prema regionu, nego i unutar Srbije. Recimo, Dačić je bio političar koji je godinu dana pre toga govorio da ne treba napustiti politiku rata na Kosovu. Taj Dačić je bio nužan koalicioni partner, jer nije bila moguća matematika sa Jovanovićem obezbediti 126 poslanika. Sa Dačićevom strankom smo imali većinu. Istovremeno smo morali da kontrolišemo njegovo delovanje u skladu sa zakonom. Imali smo Savet za nacionalnu bezbednost i to je bila institucija više snage od Ministarstva unutrašnjih poslova koje je vodio Dačić, imali smo kontrolnu instituciju nad ministarstvima sile. On je tražio MUP, to je bio uslov da uđe u vladu.

Znali ste za video-zapis Dačić u kafani sa Mišom Bananom?

Možda će nekome biti čudno, ali ja se stvarno nisam mešao u poslove koji nisu u mojoj nadležnosti. Nisam kršio ni zakon ni Ustav. Kao predsednik Saveta za nacionalnu bezbednost, nisam ni video te snimke. Imao sam, međutim, informacije sa sastanaka na Savetu kada imam razgovore sa predstavnicima civilnog i vojnog obaveštajnog sektora, da postoji problem u obaveštajnoj razmeni sa svetom zato što nismo vodili operacije protiv narko-klana, a već smo dobili prvu informaciju da postoji grupa koja u Srbiji radi na međunarodnom planu sa Latinskom Amerikom. Tako smo kroz međunarodnu razmenu ušli u čitav proces na teritoriji Srbije. Naša je borba bila globalna, ali smo pokrivali i Srbiju. Dobijali smo razne vrste informacija ko su jataci na teritoriji jugoistočne Evrope, šta se dešava kada se uđe u Sredozemno more brodovima, na koji način se vrše pretovari na Atlantskom okeanu u blizini latinoameričkih luka, koje su luke tamo, morali smo sve to da analiziramo da bismo bili efektivni na ovom planu. Radili smo sa američkom DEA i britanskom SOKA. Bila je to velika globalna borba. Dobijali smo informacije da neko možda i iz Srbije dostavlja mafiji informacije. Postojala je sumnja da je neko Dačićev ili sam Dačić umešan u taj proces. Pošto smo imali tu sumnju, a ja nisam osuđivao Dačića, jer niko nije kriv sve dok se ne dokaže, on ipak nije imao informacije i nije mogao da prati akciju koju smo mi kao država vodili. Kao predsednik države i predsednik Saveta za bezbednost, čuvao sam dignitet svih. I Dačićev. Da ne bi bio optužen bez osnova da ne bi bilo nekakve zavere. Znaju to i Dačić i njegovi saradnici. Ali Dačić je makijavelista, njemu je bilo zgodno da, kada se pojavio snimak, za sve optuži mene, jer Vučića ne sme, iako se snimak pojavio iz krugova sadašnje državne strukture, a ne one ranije, jer je sadašnja vlada došla do tih snimaka. To je njegova primitivna reakcija. Zato sam morao da ga tužim, pa će onda sud o svemu dati završnu reč. Postoje razni svedoci, iz njegovog okruženja i državnog...

Politika i EU i Kosovo populistička je kao današnja Vučićeva i EU i Rusija?

Ne, nije bila populistička to je bila jedina moguća politika. Moja doktrina je četiri stuba, Vučić pokušava brzo da uči, a u stvari samo neuspešno kopira. Moja politika je bila i EU i Kosovo i time se razlikovala od Koštuničine jer je podrazumevala da bez Evrope nema ni Kosova i to je bila njena najveća vrednost. Legitimno pravo na Kosovu ne možemo ni na koji način ostvariti bez zemalja koje su u EU dominantne.

Sa Angelom Merkel se niste razumeli oko institucija na Kosovu?

Merkel je tražila da potupno napustimo sve institucije na severu Kosova. Ali nakon tog razgovora obezbedili smo status kandidata za članstvo u EU. Srbija nije stala na putu EU, uprkos mnogo većim izazovima od onih sa kojima se danas suočava.

Ali ste izgubili izbore osam-devet meseci posle razgovora sa Angelom Merkel?

Ostao sam privržen svojim uverenjima. Ne bih se ni danas drugačije poneo. Neki moji najbliži saradnici su bili za to da pre-

I tačno je da sam dobio zahtev iz kancelerata da u Berlin dođu na razgovor moj predstavnik i predstavnik SNS-a. Nije tačno da sam Rakića vratio sa aerodroma. Rekao sam Mikiju Rakiću da ne treba da se ide na te razgovore, jer ja ne želim koaliciju sa SNS-om

damo naše institucionalne resurse na Kosovu. Bili su za to da se odreknemo našeg identiteta tamo, bilo je to tzv. moderno mišljenje. Čitav život verujem u modernizaciju Srbije, ali takođe, čitav život verujem da je odbrana identitetskog prava deo tog koncepta kao i koncepta elementarnih ljudskih prava.

Da li će stolica Kosova u UN-u za Vučića biti ono što su za vas bile srpske institucije na Kosovu?

Zavisi koliko mu bude trajao mandat. Da budem iskren, da nije došlo do Brexita i novog mešanja karata na međunarodnom planu, Kosovo u UN-u bilo bi otvoreno pitanje. Ne znamo kako će izgledati svet sledeće godine pa ne možemo da predvidimo šta će se dešavati. Da je svet imao onaj kontinuitet kao do Brexita to bi bilo izvesno. Ali, Briselskim sporazumom je postalo nevažno hoće li Srbija ili neće priznati Kosovo, Kosovo ide svojim putem nezavisnosti. Moja zabrinutost u vezi s tim je što nismo zaštitili naš identitet i institucionalni opstanak srpskog naroda. Jer ko danas može da kaže šta je zajednica srpskih opština? I da li neko uopšte sme da pita za status srpskih crkava i manastira na Kosovu? ¶

ZORA DRČELIĆ

U PRODAJI!
NAPREDNA KNJIGA DRAGOLJUBA ŽARKOVIĆA

Ova knjiga nastala je u pokušaju da se iz ugla komentatora društvenih zbivanja opiše period od 2012. do 2015. godine. To je period uspona Aleksandra Vučića i on je, kako se to kaže, glavni junak ove knjige. Iz stotine i stotine tekstova objavljenih u novinama (pretežno u nedeljniku „Vreme“) bez naknadnog dopisivanja nastala je ova hronika. [...] Knjiga sadrži opis i ocene zanimljivih događaja i ljudi. Zanimljivijih nego što bi autor voleo.

168 strana, format A5, meki povez

Može se nabaviti u redakciji Vremena (radnim danom od 9.30 do 14.30h) **po ceni od 800 dinara** ili u ovim knjižarama:

BEOGRAD

Delfi knjižare 24	Bulevar kralja Aleksandra 146
Delfi knjižare 10, Kod Vuka	Bulevar kralja Aleksandra 92
Apropo	Cara Lazara 10
Bestseler 1	Cetinjska 6
Spirit	Generala Štefanika 21
Via media	Gospodar Jovanova 27
Tačka art	Knez Mihailova 35
Delfi knjižare	Knez Mihailova 40
Cepter	Knez Mihailova 42
Dereta – Knez	Knez Mihailova 46
Bigz školstvo – knjižara 1	Kosovska 37
Delfi knjižare 7, SKC	Kralja Milana 48
Bestseler 2	Kralja Milana 56
Plavi krug	Majke Jevrosime 2
Delfi knjižare 01	Makedonska 12
Delfi knjižare 05	Požeška 118a
Libri	Požeška 128a
Bigz školstvo – knjižara 2	Požeška 136
Delfi knjižare 20, Zira	Ruzveltova 33
Vulkan – Sremska	Sremska 2
Delfi knjižare 02	Stanoja Glavaša 1
Aleksandar Belić, Kolarac	Studentski trg 5
Zlatno runo	Svetogorska 24
Delfi knjižare 06	Terazije 38
Vulkan – KCB	Trg Republike 5
Delfi knjižare 03	Vareška 4, Miljakovac
Delfi knjižare 34	Vase Čarapića 2-4, Meriot
Vulkan – Stadion	Zaplanjska 32
Delfi knjižare 31, AVIV	Živka Davidovića 86

NOVI BEOGRAD

Delfi knjižare 14	Bulevar Mihajla Pupina 121
Vulkan – Ušće	Bulevar Mihajla Pupina 4
Vulkan – Merkator	Bulevar Umetnosti 4
Delfi knjižare 21	Gandijeva 21, Imo centar
Vulkan – Delta siti	Jurija Gagarina 16

BEOGRAD, ZEMUN

Delfi knjižare 29,	Zemun park , Autoput za Novi Sad
Delfi knjižare 16	Glavna 20
Vulkan	Glavna 25

BEOGRAD, MLADENOVAC

Prima	Kralja Petra 1 – 177

ČAČAK

Delfi knjižare 12	Gradsko šetalište bb

GORNJI MILANOVAC

Delfi knjižare 30	Vojvode Milana 4

JAGODINA

Delfi knjižare 28, Vivi Šoping park, Stevana Ivanovića bb

KRAGUJEVAC

Delfi knjižare 13	Kralja Petra 1
Vulkan – Merkator	Bulevar Kraljice Marije 56

KRALJEVO

Delfi knjižare 17	Omladinska 37

KRUŠEVAC

Delfi knjižare 23	Mirka Tomića 89

LOZNICA

Svet knjiga	Trg Jovana Cvijića 3

NIŠ

Delfi knjižare 9, Kalča	TC Kalča
Delfi knjižare 15	Voždova 4
Vulkan – Merkator	Vizantijski bulevar 1
Vulkan – Forum	Obrenovićeva 42

NOVI SAD

Vulkan – Merkator	Bulevar oslobođenja 102
Bulevar buks	Bulevar oslobođenja 60
Delfi knjižare 25, Big C	Sentandrejski put 11
Solaris	Sutjeska 2, TC Spens
Delfi knjižare 4	Zmaj Jovina 12
Most Prometej	Zmaj Jovina 22
Vulkan	Zmaj Jovina 24

PANČEVO

Delfi knjižare 18	TC Aviv , Miloša Obrenovića 12
Kulturni centar Pančevo	Vojvode Živojina Mišića 4
Riznica	Radomira Putnika 6

POŽAREVAC

Delfi knjižare 26	Stari korzo 2

RUMA

Konan – Đuro Šušnjar	Veljka Dugoševića 157

SREMSKA MITROVICA

Delfi knjižare 08	Trg Svetog Stefana 32

SUBOTICA

Gradska knjižara “Danilo Kiš”, Rudić 2

Delfi knjižare 22	Korzo 9
Delfi knjižare 35	Segedinski put 88

ŠABAC

Sova	Trg Đačkog bataljona 15

UŽICE

Delfi knjižare 27	Trg Svetog Save 46

VALJEVO

Delfi knjižare 11	Kneza Miloša 33

VRŠAC

Delfi knjižare 33	Trg Svetog Teodora Vršačkog 5

ZAJEČAR

Kaligraf	Svetozara Markovića 26

ZRENJANIN

Delfi knjižare 32 – AVIV	Bagljaš Zapad 5

Otvoreno-zatvoreno

Kome i zbog čega smeta udruživanje onih koji su deo pravosudnog sistema – sudija, tužilaca i advokata

Hoćemo da otvorimo poglavlja 23 i 24, tu nas sprečavaju *brexsitovci* i Hrvatska, a mi smo sve – baš sve – uradili, reče ministar pravosuđa Nikola Selaković i njegov principal, tehnički mandatar Aleksandar Vučić, najbolji student ikad na Pravnom fakultetu Beogradskog univerziteta; i više od toga.

Neće biti baš tako: taman dok je Vučić bio fin u Briselu, a Selaković u Beogradu zborio da smo mi i više no što je bilo tko napravio u pridruživanju evropskim vrijednostima, ima još jedna stvar koja sve vraća na nulu: u jednom postupku pred Specijalnim sudom za borbu protiv organiziranog kriminala (točnije: Posebnim odjeljenjem Višeg suda u Beogradu), jedan od sudaca, Aleksandar Trešnjev – na zahtjev tužioca istog ranga – izuzet je iz postupka, od odlučivanja, zato što mu njegov šef – predsjednik Višeg suda – ali i nadležni tužilac ne vjeruju da će biti nepristran u postupku. I to samo zato što se sa drugim kolegama udružio u nešto što se zove Centar za pravosudna istraživanja, nedavno osnovanu asocijaciju, koja okuplja eminentne stručnjake iz – vodimo računa – pravosuđa, koji će ukazivati na probleme zakonodavne prakse, na zakonska rješenja, koji će organizirati skupove koji će nam, na kraju krajeva, pomoći da se izborimo s već spomenutim poglavljima koja se tiču pravne države i vladavine prava, prva otvaraju, a posljednja zatvaraju u procesu evropskih integracija.

CEPRIS

U toj organizaciji, CEPRIS-u, nadasve stručnoj, na čelu je dr Slobodan Beljanski – advokat i doktor pravnih nauka i valjda najznačajniji filozof prava na ovim prostorima. Tu su i njegov sin – mlad i pametan nasljednik dugovječne advokatske kancelarije – Vladimir Beljanski, tu je i Vida Petrović Škero, dugogodišnja i poštovana sutkinja, pa i jedan od najhrabrijih sudaca koji govore o problemima (ima i blog) Miodrag Majić, neizostavni mladi advokat i doktor Vladimir Đerić i još drugi ljudi koje u javnosti tek u zadnje vrijeme prepoznajemo, poput suca Aleksandra Trešnjeva, od kojega počinje ova konkretna priča.

Našli su se u konkretnom predmetu ovi akteri: sudac Trešnjev, kao predsjednik vijeća Specijalnog suda, te Vladimir Beljanski kao branilac optuženoga u konkretnom slučaju, čiji je otac – vidi čuda – već spomenuti i nezaobilazni u pravnoj teoriji i praksi Slobodan Boda Beljanski.

Dakle, teško smo ovo dosad vidjeli: zamjenica tužioca u toj stvari – a ona predstavlja državu – traži izuzeće suca Trešnjeva; to je, koliko smo istražili, prvi puta u našoj znanoj pravnoj praksi, jer izuzeća inače traže advokati optuženih ili optuženi sami, a odluke nadležnih su uglavnom negativne, jer vjeruju svojim sucima. Kad im to odgovara.

Ovoga puta je bilo drugačije: predsjednik Višeg suda u Beogradu Aleksandar Stepanović – a njegovu ulogu valja pamtiti i iz slučaja suca Vladimira Vučinića, koji je prošao "toplog zeca" zbog toga što je sudio u "slučaju Mišković" i koji je, na kraju, završio u advokatskim redovima – zaključio da treba sumnjati u nezavisnost suca. Točnije, predsjedniku Višeg suda Stjepanoviću sumnjivo je što su se u istom udruženju našli suci, advokati i tužioci. Što oni rade zajedno, zašto zajedno hoće uslove za nezavisni ili samostalni status i stručan, nepristrasan i efikasan rad pravosuđa, kako to kaže Staut CEPRIS-a!

PARADOKS

Prema mišljenju suca Stepanovića, "činjenice da su predsednik navedenog udruženja advokat dr Slobodan Beljanski, a članovi njegov sin advokat Vladimir Beljanski, kao i advokati dr Vladimir Đerić i Nebojša Maraš, te da je predsednik Upravnog odbora sudija Apelacionog suda u Beogradu dr Miodrag Majić, a član udruženja i sudija Višeg suda u Beogradu Aleksandar Trešnjev, predstavljaju okolnost koja upravo izaziva sumnju u nezavisnost, samostalnost i nepristrasnost sudija, pri čemu se takva sumnja pojačava ukoliko se dogodi da su navedeni advokati punomoćnici, odnosno branioci stranaka u bilo kojim sudskim postupcima u kojima sude navedene sudije".

Vraga, sudija i predsjedniče Stepanoviću, kome više uopće vjerovati!

Onoliko je udruženja "ovih i onih", sudija, tužilaca, advokata, viktimologa, raznih drugih koji nikad nisu dospjeli pod udar ovakve odluke o izuzeću, koja je – nemojmo sumnjati – politički motivirana. Jer, što se imaju udruživati i zajedno misliti oni koji su dio pravosudnog sistema – sudije, tužioci i advokati, na primjer – kad ih ne možemo tako na hrpi držati pod kontrolom, pogotovo ako bi netko sa pozicije predsjednika Višeg suda htio u izvršnu vlast, u Ministarstvo pravde, na primjer?

Dr Beljanski to precizno secira i kaže da prvi argument sudskog predsjednika Stepanovića glasi: "Zajedničko zalaganje sudija i advokata za nezavisan ili samostalan status i stručan, nepristrasan i efikasan rad pravosuđa, samo po sebi izaziva sumnju u samostalnost i nepristrasnost sudija", te "uprošćeno" zaključuje da je "paradoksalan stav da ako se sudija zalaže za nepristrasnost, a za nju se zalaže i advokat, to već dokazuje da je sudija pristrasan, kao što bi paradoksalan bio i stav da ako se sudija u istom 'savezu' zalaže za stručnost – dokazuje da je nestručan!".

U svojim argumentima, dr Beljanski kaže i to da je "zalaganje za ustavne principe i vrednosti propisane zakonom pravo svih građana", primjećujući to da se za "svoju samostalnost i nezavisnost mogu zalagati samo sudije i niko drugi", a da Stepanović "zapravo negira pravo na kritiku i kontrolu jedne grane vlasti, kao što negira i ustavno pravo na slobodu izražavanja". I konstatira da su sva tri pravno-logička nedostatka (u tekstu objavljenom na sajtu cepris.org), "osim što vode

SME LI SE MISLITI U PRAVOSUĐU: Palata pravde
Foto: A. Anđić

zabrinjavajućem snižavanju kriterijuma za sumnju u nepristrasnost sudija, izraz su nedopustive pravno-logičke inverzije: apriornog nepoverenja u sposobnost sudija da održe sopstveni moralni integritet i psihološku ekvidistancu prema interesima stranaka, i priznanja da se odreda radi o slabim ličnostima, čija se pristrasnost pretpostavlja."

"Ono što se u ovom slučaju nepobitno može utvrditi da 'postoji' kao činjenica jeste da je sudija Trešnjev član organizacije u kojoj je član i advokat branilac Beljanski. Budući da je napred pokazano da ne postoji nikakvo utemeljenje za tvrdnju da je puko članstvo sudija, tužilaca i advokata u istim udruženjima protivustavan ili protivzakonit čin, to okolnost da sudija i branilac pripadaju istom udruženju sama po sebi ne može biti smatrana 'okolnošću koja izaziva sumnju u (sudijsku) nepristrasnost'", jasno se kaže i u analizi profesora Miodraga Jovanovića sa Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu objavljenoj na više sajtova, prenesenoj sa originalne adrese *cepris.org*.

ČEKANJE

Treba ovih dana čitati i ostale sajtove, na primjer onaj *boljaadvokatura.org*, na kojoj će advokat Slaven Kovačević primijetiti da je Trešnjev izuzet "zato što mu predsednik suda ne veruje, jer misli da je 'kvarljiva roba', da će lako da 'potpadne pod uticaj' prevejanih advokata, ako već nije (inače, otkud on zvanično u takvom nekom subverzivnom udruženju)".

Na kraju i kako god, ni u pravosuđu nije dozvoljeno misliti: nije riječ samo o sucu Trešnjevu, on je onomad presudio da je Dragoljubu Draži Mihailoviću presuda donesena iz političkih i ideoloških razloga, ali riječ je o tome da postanemo pravna država i da imamo vladavinu prava, ma koliko o tome morali razgovarati jedni s drugima.

O poglavljima 23 i 24 je, dakle, riječ, o tome ćemo morati pričati: ako smo ih otvorili, morat ćemo ih i zatvoriti.

U tom smislu, sa sucem Trešnjevom mi iz "Vremena" nismo razgovarali: zato što je g. Stepanović svojevremeno zbog razgovora sa raznim novinarima gonio sudiju Vučinića, danas advokata, ni sa njim nismo razgovarali, a svejedno je platio cijenu sudske neposlušnosti izvršnoj vlasti.

Za "slučaj Trešnjev" sačekat ćemo novi raspored poslova: i spomenuti Vučinić je "skinut" sa specijalne u opću nadležnost, tek krajem godine ćemo znati koliko košta to što netko, Trešnjev konkretno, među sucima i ostalima – ma koliko ih ne vidjeli kao jedinstveni sistem – misle svojom glavom i ne daju se utjecajima izvršne vlasti. ¶

TATJANA TAGIROV

Foto: FoNet/Branko Vučković

Istraživanje: Mladi u Srbiji

Siromaštvo i sve oko njega

"Trenutno živim sa roditeljima, oni mene ponekad izdržavaju, a ja ponekad pomognem. Faktički se svi pomažemo u kući. Hranimo se zdravo. Nama nikad ništa nije falilo. Nemamo danas, imaćemo sutra, to je tako kod nas." (Devojka, 20 godina, prodavačica u kineskoj prodavnici)

Svaki drugi mlad čovek u Srbiji nema posao, tek svaki peti se osamostalio i odvojio od roditelja, polovina konzumira alkohol, svega šest odsto su ateisti ili agnostici, ostali su religiozni, a polovina smatra da abortus treba zabraniti. Mladi pokazuju visok stepen netolerancije, i prema azilantima, i prema Hrvatima i Romima. Dvoje od petoro njih osećalo bi se loše ako bi se u njihov komšiluk doselio par homoseksualaca. Uglavnom, ne veruju nikome, osim uskom krugu prijatelja i porodici. Od institucija, najviše poverenja polažu u vojsku i crkvu, a najmanje u skupštinu i političke stranke. Na pitanje zašto se ulazi u stranku u Srbiji, mladić od 24 godine, nezaposlen, odgovara: "Pa, samo iz sopstvenog, ličnog interesa." A na pitanje, da li misliš da kod nas postoji neka ideologija za koju se zalažu, odgovara: "Ne, ne, ove ljude ne zanima Srbija i zemlja, da se napreduje."

Bio bi to brzopotezni kroki mladih u Srbiji, na osnovu istraživanja "Mladi u Srbiji 2015".

SREĆA, SREĆA, MLADOST

Kao deo međunarodnog projekta pod pokroviteljstvom Fondacije "Fridrih Ebert" i Šel studija mladih, koje se u Evropi sprovode od 1953. godine, a u jugoistočnoj Evropi od 2011, nastala je i najnovija "Mladi u Srbiji 2015. Stanja, opažanja, verovanja i nadanja". Zasnovano na empirijskim podacima prikupljenim tokom aprila i juna prošle godine, istraživanje je sprovela SeConS grupa za razvojnu inicijativu, a autori istraživanja su sociolozi prof. dr Smiljka Tomanović i dr Dragan Stanojević sa Filozofskog fakulteta u Beogradu. Anketni podaci prikupljeni su neposrednim intervjuisanjem nacionalno reprezentativnog uzorka od 1186 ispitanika starosti između 15 i 29 godina, iz svih krajeva Srbije, od čega 751 u urbanim i 435 u ruralnim naseljima.

Studija je, pre svega, ukazala na to sa kojim problemima se mladi danas suočavaju: sa visokom nezaposlenošću, finansijskom zavisnošću od roditelja, sa problemima neefikasnog obrazovanja i dubokim osećajem isključenosti iz politike. Ukazala je takođe na to da su, i pored svega, njihove individualne percepcije vlastitog života i njihove budućnosti optimistične, a stepen zadovoljstva životom prilično visok.

Kako bi opisao svoje materijalno stanje?

– Ne znam kako bih opisao, ni siromašan ni bogat, nego ono srednje.

I radiš povremene poslove kako bi nešto više zaradio?

– Da, da bi bilo boljih uslova, da imamo svaki dan nešto da pojedemo. Dobro, tih problema sada nema, ima šta da se pojede.

(nezaposlen, 21, radi sezonske poslove)

Učenica srednje škole, 17 godina, iz predgrađa Beograda, kaže: "Pa, ništa nam ne fali. Znači, imam džeparca koliko mi treba. Imam da izađem uveče. Znači, da potrošim određenu sumu novca, da kupim nove patike, nov telefon i novu garderobu. Imamo za neko prosečno letovanje. Morali bismo da štedimo određeno vreme da bismo kupili nov automobil, nemamo sad odjednom toliko novca u ušteđevini. U principu, ništa nam ne fali."

Svoju srećnu viziju budućnosti mladi povezuju i sa tradicionalnim načinom porodičnog života. Sebe vide u braku i sa decom, dok vanbračne zajednice i samački život znatno manje prihvataju. Tako je na pitanje, kada bi sam birao, da li bi izabrao bračnu ili vanbračnu zajednicu, nezaposleni mladić iz velikog grada odgovorio: "Da se venčamo. To je kao neki naš običaj, tradicija. Neka bude tako, zbog deteta i zbog svega." Međutim, kako postaju stariji, mesto mladalačkog optimizma sve više preuzima ozbiljnost i težina stvarnosti. Zaposlena devojka od 27 godina, na pitanje da li uspeva da ostvari ono što je planirala, kaže: "Pa, donekle. Nemam pojma. Opet, hajde imam taj posao, imam tog dečka pored sebe. To je nešto, ajde da kažeš, donekle si se ostvario. Opet, sa druge strane, nisi ostvario to što nemaš neku kuću, nemaš taj neki stambeni prostor." Istovremeno, percepcija vlastite budućnosti mladića koji ima privremeni posao u inostranstvu i koji namerava da se vrati, smelija je, jasnija i veselija: "Planirao sam da otvorim svoj neki lokal, da kupim stan za sebe, da se oženim, dva klinca, jedna ćerka. Pošto igram fudbal u Austriji, mislim da će da mi se otvori to. U Srbiji to nije realno nimalo s ovom platom."

Srbija spada u mlađe evropske zemlje. Prema popisu iz 2011. mladih od 15 do 29 godina bilo je ukupno 1.322.201 i činili su 21 odsto stanovništva, što je nešto veće učešće nego u zemljama Evropske unije. Prema istraživanju, skoro polovina tih mladih smatra da će situacija u Srbiji biti bolja, a trećina da neće biti promena. Balansirajući između umerenog optimizma i skeptičnog realizma, mladi u Srbiji se po tome svrstavaju među zemlje regiona kao što su Makedonija, Hrvatska, BiH i Bugarska, dok su mladi u Rumuniji skeptičniji, u Sloveniji pesimističniji, a u Albaniji i na Kosovu izrazito optimistični. Jedan od zaključaka komparativne studije glasi da najoptimističniji mladi koji izražavaju najviše nade u budućnost, dolaze iz najnerazvijenijih zemalja jugoistočne Evrope, dok su oni koji uživaju više nivoe materijalnog blagostanja anksiozniji, zbog straha da mogu to da izgube.

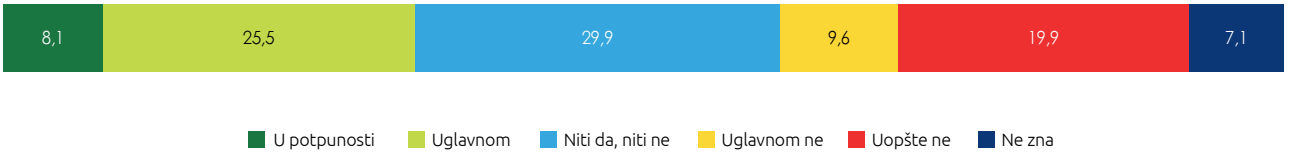
NEKI NOVI KLINCI

Dok je na Zapadu odavno uočeno slabljenje klasičnih oblika političkog angažmana mladih, na primer preko članstva u političkim partijama – kod nas je taj vid aktivnosti pojačan. U poređenju sa drugim evropskim zemljama, mladi u Srbiji su u vrhu prema članstvu u partijama, 12 odsto. Kad je o motivaciji reč, oko dve trećine njih, prema istraživanju iz 2011, izjavilo je da je za napredovanje potrebno poznavanje pravih ljudi, a oko polovine je istaklo političku podobnost. Isto tako, dok je na Zapadu odavno uočeno da se mladi umesto političkim, sve više priklanjaju građanskim udruženjima, na primer za zaštitu civilnih prava, ekologiju, unapređenje lokalne zajednice – ovde je to postalo vidljivo, sporadično i malom broju ljudi, tek od pre nekolicinu godina.

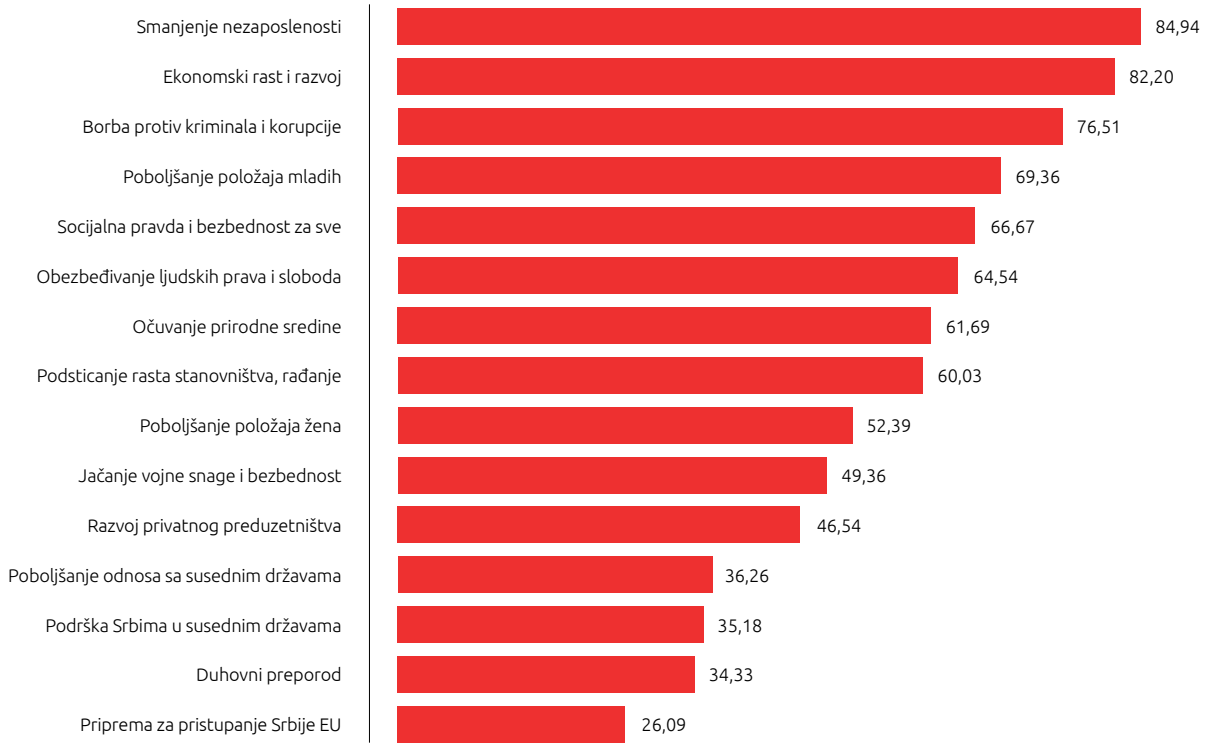
Tako je bilo sve do aktuelnih protesta zbog "fantomskog" rušenja u Savamali. Sada, prvi put posle mnogo godina, hiljade ljudi su izašle na ulice, vođene ne političkim partijama ili sindikatima već – mladima. Kojim mladima? Pa, nekim novim mladima, koji izgledaju jasno artikulisani, izgledaju urbano, obrazovano, koji imaju inicijativu, ne žele simbole političkih partija na svojim skupovima, koji su optimistični, kreativni, šaroliki. Oni su osnova tih protesta, najširа baza, a ovi drugi, stariji, u sve većem broju zapravo se pridružuju.

Mladi u Srbiji, kaže istraživanje, nisu u velikoj meri zainteresovani za politiku, ni nacionalnu, ni regionalnu, ni svetsku. Nešto je veći stepen bilo kakve zainteresovanosti za domaću politiku, 27,6 odsto, dok je trećina njih potpuno nezainteresovana za politička dešavanja u zemlji. Kao faktori koji na to utiču navode se obrazovanje roditelja, stepen obrazovanja mladih i pol. Što je veći stepen obrazovanja, viši je i stepen interesovanja, i prisutniji je kod mladića nego kod devojaka. Mladi u politici uglavnom vide instrument za ostvarivanje svojih ili nečijih ciljeva. Jedna ispitanica kaže da je politika nimalo ne interesuje, ali da je postala član stranke jer je njenoj drugarici koja radi u toj stranci bilo bitno da privuče nove članove. "Da li si pokušavala da ostvariš neke kontakte preko stranke? – Ne, ne. Zato što mislim

Koliko se mladi (15–29 godina) slažu sa ulaskom Srbije u EU (%)

Na šta bi trebalo da se fokusira vlada (%)

da su to prazne priče. Dosta ljudi iz mog okruženja je u toj stranci. Svi su kao nešto očekivali i svi su kao čekali neki posao, međutim, ništa od toga. Mnogi ljudi koji su radili tu kampanju, ništa nisu dobili. Pogotovo na prethodnim izborima. Tako da su to prazne priče. Nisam uopšte htela da se upuštam u sve to."

Polje politike mladi najpre vide kao nemoralno i neiskreno, a političare kao ljude koji prvenstveno rade u svoju korist. Međutim, iako izjavljuju da ih politika ne interesuje, na pitanje koje izvore koriste da bi se informisali o tekućim političkim događanjima, svega 1,6 odsto izjavljuje da ne prati politiku. Najčešći izvor informisanja je internet, zatim televizija, dnevne novine, diskusije, a najređe radio. To se može protumačiti kao da nije reč o pravoj nezainteresovanosti, već pre o izražavanju odbojnosti i distance prema političkoj sferi. Na pitanje za koju bi političku partiju glasali ako bi sutra bili izbori, gotovo polovina mladih koja ima pravo glasa pre godinu dana decidno je odbijala izlazak na glasanje. Svaka šesta mlada osoba bila je neopredeljena, a zanimljivo je i to što su u velikom procentu odbili da odgovore na to pitanje. Stvarna praksa, zaključuju istraživači, može ići u sasvim drugom pravcu, pa kada dođe vreme za izbore, mladi se ipak opredele za onu opciju koja najmanje odstupa od onoga što oni vide kao poželjan društveni ili politički program.

– Jesi li izlazio da glasaš?

– Jednom jesam. I to sam nešto zaokružio, nemam pojma, nisam ni gledao... čisto ajde da me vide moji iz grada, ne znam, da vide da sam živ.

(nezaposlen, 21, manji grad)

DECA SVOJIH RODITELJA

Nisu mladi u Srbiji izrazito nacionalistički obojeni niti su kod njih ekstremne ideologije u visokom stepenu prisutne, pokazuje istraživanje. Štaviše, kod mlađih dolazi do oživljavanja levičarskih ideja, o socijalnoj i materijalnoj pravdi. Na skali od krajnje levice do krajnje desnice, mladi su se mahom pozicionirali oko centra, 50 odsto. Podjednako ih je na levom i na desnom krilu političkog spektra, po deset odsto, dok je čak 30 odsto njih reklo da ne zna gde da se svrsta.

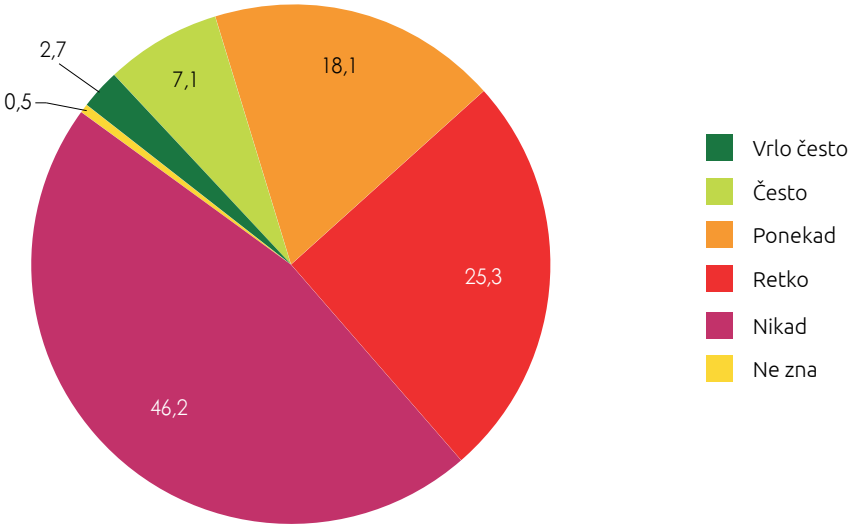
Jedan od upečatljivih rezultata istraživanja odnosi se na to da mladi u najvećem broju slučajeva ili ne raspravljaju o političkim temama sa svojim roditeljima ili to čine veoma retko. Tek svaka deseta osoba redovno razgovara sa roditeljima o politici. I ovde važi pravilo da se sa većim stepenom obrazovanja više i razgovara. Međutim, više od četvrtine mladih čak i ne zna političke stavove svojih roditelja.

Kada je reč o pristupanju Evropskoj uniji, istraživanje potvrđuje trend slabljenja podrške. Svega trećina mladih smatra da Srbija treba da bude članica EU. Taj stav je u vezi sa polom, devojke nešto češće daju podršku ulasku Srbije u EU, i sa obrazovanjem – sa rastom obrazovanja raste i stepen podrške. Analize pokazuju da je nešto viši stepen podrške kod mladih koji su na ideološkom spektru u centru, zatim levica, a najmanju podršku daju desno orijentisani. Slična distribucija odgovora data je i na pitanje o poverenju u institucije EU. Trećina ispitanika pokazuje nepoverenje, a tek svaka peta mlada osoba ima poverenje u funkcionisanje tih institucija. Ukoliko bi Srbija ipak ušla u EU, polovina mladih smatra da bi se suočila sa ozbiljnim opasnostima: postala bi zavisna od evropskih zemalja, bila bi ekonomski eksploatisana, i naposletku, bili bi joj ugroženi nacionalni identitet i suverenitet.

Evropska unija nije savršena, ali je njena glavna prednost što ćemo jednostavno imati osećaj stabilnosti, što ćemo konačno biti na nekim malo čvršćim ekonomskim nogama, nećemo imati taj problem. Mislim da će nas to dovesti u red. (student privatnog ekonomskog fakulteta, 24)

Okej je Evropska unija, oni nama daju neke standarde, ali opet, jednostavno, oni od nas traže nešto na šta mi još nismo spremni, tipa, oni podižu cene u Srbiji. Onda, da moramo da prihvatimo gej brakove i da to kao bude

Učestalost razgovora mladih sa roditeljima o politici (%)

normalno nama. Pa, ne može, jer ljudi nisu naučeni na to, treba dosta vremena da prođe da bi se ljudi privikli na to. (učenica srednje škole, 17)

Dobro bi bilo otvaranje tih granica, da možemo da idemo da radimo negde u inostranstvu, da nam ne treba viza i te stvari. (nezaposlen, 20)

OTIĆI ILI OSTATI?

Nezaposlenost i porast siromaštva, iz ugla mladih, najozbiljniji su problemi u ovom društvu. I najčešće presudni razlozi da se takvo društvo napusti, jer ekonomski faktori za donošenje takve odluke nalaze se u 82 odsto slučajeva. Ipak, broj mladih u Srbiji koji žele da napuste zemlju, po istraživanju, opada. Prema rezultatima iz 2011. godine, 77,1 odsto mladih je izjavilo da želi da emigrira iz zemlje, a prema podacima iz 2015. taj procenat se smanjio na 67,7. Ako se rezultati porede sa ostalima u regionu, želja mladih u Srbiji za odlaskom slabija je nego kod njihovih vršnjaka iz BiH, Albanije, Kosova, Makedonije, ali je jača nego kod mladih iz Rumunije, Bugarske, Slovenije i Hrvatske. Što pokazuje da približavanjem, odnosno ulaskom u EU, opada i želja da se emigrira. S obzirom na ubedljivu većinu mladih u Srbiji koji žele da odu, tek oko jedne petine njih preduzelo je neke konkretne korake kako bi to i ostvarili, dok ostali za sada samo pričaju o tome, izražavajući želju. Među onima koji su i zaista nešto preduzeli, prema analizama, najviše je onih koji su iz gradova, i to iz beogradskog regiona, imaju između 20 i 24 godine, više je onih koji nisu u braku ili kohabitaciji, više ih dolazi iz porodica gde roditelji imaju visoko obrazovanje, a oni sami raspolažu visokim ličnim prihodom.

Ništa čudno, tako je već dve i po decenije, prvo odlaze oni mladi koji imaju najviše kapitala, i materijalnog i nematerijalnog, obrazovnog na primer. Roditelji tih sadašnjih mladih, kada su bili u njihovim godinama, recimo početkom devedesetih, verovatno su isto razmišljali. Samo što su ipak ostali, sanjajući o tome da će bar njihova deca proći bolje. ¶

IVANA MILANOVIĆ HRAŠOVEC

Sezona lova na žene

Siniša Zlatić nije naprasno "pukao", pao u amok, pa krenuo da ubija sve što mu se našlo na putu. Okidač za njegov zločin bilo je to što je video bivšu ženu sa novim partnerom. Tipično za nasilnika, koji duboko veruje da je žena njegovo vlasništvo, Zlatić nije mogao da se pomiri sa činjenicom da "njegova svojina" živi samostalno

Detalji događaja u Žitištu već su dobro poznati javnosti. Siniša Zlatić ugledao je u kafiću suprugu Dijanu, od koje je rastavljen već godinu dana, kako sedi u većem društvu, sa svojim novim partnerom. Otišao je do kuće, uzeo kalašnjikov, vratio se do kafića i počeo da rešeta. Ubio je Dijanu i još četvoro ljudi. Ranio je 21 osobu. Iste večeri, u petak, 1. jula, u selu Drenovcu u okolini Knjaževca, Dejan Cvetković (46) ubio je suprugu Irenu (31). Cvetković je ženu ubio nožem, nakon svađe zbog njegovog kockarskog duga od 10.000 evra. Jedanaestogodišnjem sinu ostavio je poruku u kojoj piše da mu je ubio majku jer više nije mogao da izdrži.

Tako se već na samom početku jula, broj žena ubijenih u porodičnom i partnerskom nasilju u 2016. godini popeo na 16. Vest o smrti Irene Cvetković ostala je u senci masovnog ubistva u Žitištu, no, oba zločina prate već ustaljeni obrazac: nakon mnogo godina trpljenja nasilja, prijavljivanja na koja nadležni ne reaguju, pokušaja da ostavi nasilnog partnera, žena biva ubijena. Od 34 žene koje su prošle godine stradale na ovaj način, njih 22 su više puta prijavljivale nasilje u porodici. Od te 22, devet je zvalo policiju u poslednjih 12 časova svog života. O zakonima, konvencijama i protokolima o postupanju po prijavi nasilja nad ženama na ovim stranicama pisali smo mnogo puta, baš kao i o tome da nadležni često ostaju gluvi na pozive u pomoć. Međutim: ako možemo da uočimo obrazac po kom se dešavaju ubistva žena koje počine njihovi partneri, bivši i trenutni supružnici, onda je jasno da možemo da nađemo i sistemsko rešenje koje bi smanjilo broj ovakvih zločina. U poslednjih pet godina, po broju stradalih u partnerskom nasilju, rekordna je bila 2013, kada su ubijene 42 žene. Iz iskustva znamo da, kada naiđe "crna godina" u kojoj poraste broj stradalih na putevima, nadležni brže-bolje uvedu izmene u Zakon o bezbednosti u saobraćaju. Zašto se to ne događa kada naglo skoči broj žena ubijenih u partnerskom nasilju, pokazuju reakcije na zločin u Žitištu.

ŽITIŠTE JE SPECIJALAN SLUČAJ

Mediji i deo javnosti zločin u Žitištu predstavljaju kao specifičan, jer žrtva nije samo Dijana Zlatić, nego još četvoro ubijenih i 21 ranjena osoba, koji sa njenim bivšim suprugom nisu imali nikakve veze. Da se razumemo, masovno ubistvo u Žitištu jeste drugačije, jer žrtva nije samo žena koju je nasilnik odabrao za primarnu metu. Međutim, motiv, događaji koji su samom zločinu prethodili, ponašanje ubice, pokušaji Dijane Zlatić da preduzme sve kako bi se spasla, u potpunosti odgovaraju obrascu koji smo opisali. Pa ipak, u delu javnosti, naročito na društvenim mrežama, danima se vodi polemika u kojoj se mogu naći jezive teze, počev od one da ubistva u Žitištu prevazilaze okvire problema porodičnog i partnerskog nasilja.

Nije tačno. Isključivi i jedini motiv Siniše Zlatića bio je da "kazni" bivšu ženu i njenog novog partnera. Izabrao je da to uradi na način zbog kog je ubio još četvoro ljudi. Siniša Zlatić je petostruki ubica. Jedino što Dijanu Zlatić izdvaja iz grupe petoro mrtvih jeste činjenica da je bila primarna meta. Bila je meta bivšeg muža nasilnika, kog je više puta prijavljivala i policiji i Centru za socijalni rad, i za nasilje i za posedovanje nelegalnog oružja. Samo sat i po po zločinu, Autonomni ženski centar, organizacija koja se u Srbiji najtemeljnije i najkonkretnije bavi nasiljem nad ženama, izdao je saopštenje u kom po ko zna koji put insistira na tome da država konačno primeni mehanizme koje već ima, kako bi se broj ubistava žena smanjio. Namerno ne pominjemo iskorenjivanje, jer određena stopa rodno motivisanih ubistava postoji čak i u zemljama gde institucije funkcionišu besprekorno.

Hajka je počela istog momenta, počele su da pljušte optužbe na račun aktivistkinja za prava žena, koje, navodno, kao žrtvu vide samo Dijanu Zlatić, dok ostalo četvoro mrtvih (među njima tri muškarca) za njih ne postoje. Ponovo netačno. Reč je samo o sledećem: da Siniša Zlatić nije bio nasilan prema bivšoj ženi, to četvoro ljudi bi kao, uostalom, i Dijana Zlatić, danas bili živi. Njih petoro su mrtvi jer na prijave Dijane Zlatić nije reagovao niko. Stoga, ovo masovno ubistvo jeste direktna posledica porodičnog nasilja.

Zastrašujuće je što nemali broj ljudi smatra kako bi sve bilo drugačije da je Zlatić bivšu ženu ubio "u svoja četiri zida". Takav stav pokazuje prećutnu toleranciju društva prema porodičnom nasilju. Otprilike, razumljivo je da neko ubije svoju ženu, još razumljivije da ubije ženu koja ga je ostavila, ali nejasno je zašto je

MESTO ZLOČINA: Kafić "Makijato"
Foto: Tanjug

pobio ljude koji mu "ništa nisu krivi". Ako upitamo u čemu je krivica te žene, suvislog odgovora nema. Ne može ga ni biti, jer se takvo razmišljanje zasniva na civilizacijskom ustrojstvu u kom su žene dvadeset vekova bile vlasništvo muškaraca. Sudije sa kojima je "Vreme" imalo prilike da razgovara kažu da se nasilnici često brane rečima: "Sudija, pa ja sam svoju ženu prebio, nisam tuđu."

DUŠA OD ČOVEKA

Vrhunac državnog bezobrazluka stigao je od ministra unutrašnjih poslova Nebojše Stefanovića. Prilikom, kako mediji tupavo preneše, "obilaska mesta zločina", ministar je izvoleo izjaviti kako na zločin ništa nije ukazivalo jer "osumnjičeni za petostruki zločin nije imao nijedan prekršaj, nijednu krivičnu prijavu, reč je o čoveku bez ikakve kriminalne biografije". Sa druge strane, otac pokojne Dijane tvrdi da je ona bila vrlo uporna u prijavljivanju bivšeg muža. Nije posao medija da presuđuju ko laže, a ko govori istinu, međutim, iz iskustva znamo da prijave za porodično nasilje često završavaju u kantama za đubre. I brat Irene Cvetković, koja je ubijena istog dana kada i Dijana Zlatić, kaže da su i policija i Centar za socijalni rad znali za pretnje i nasilje u porodici Cvetković.

Zadržimo se malo na smrti Irene Cvetković, pre nego što se vratimo na Žitište i neverovatne društvene mehanizme pravdanja ubice. Njen muž napravio je kockarski dug od 10.000 evra. Kad je to priznao ženi, izbila je svađa koja se završila njenom smrću. Ubica je sinu ostavio poruku u kojoj kaže da više nije mogao da izdrži. Šta to tačno Dejan Cvetković nije mogao da izdrži? Pošto je ubio suprugu, proizlazi zaključak: nije više mogao da izdrži to što njegova žena neće da trpi njegovu zavisnost od kocke, ugrožavanje egzistencije porodice čiji je deo i jedanaestogodišnje dete.

Vratimo se u Žitište. Siniša Zlatić bio je miran i povučen, kažu komšije. Bio je izbeglica iz Hrvatske, pravda ga javnost na društvenim mrežama. Bio je ratni veteran, lažu tabloidi. Lažu, jer Siniša Zlatić ima 38 godina. Kakav crni ratni veteran? Ima i onih koji su ga znali, pa tvrde da je bio "duša od čoveka". Kakva to duša od čoveka krije u kući kalašnjikov? Ima i škola mišljenja po kojoj su ratovi devedesetih na mnoge ostavili psihičke posledice, pa, eto, šta će siroti čovek, "pukne" i pobije silan narod. Da ponovimo: Siniša Zlatić nije naprasno "pukao", pao u amok, pa krenuo da ubija sve što mu se našlo na putu. Okidač za njegov zločin bilo je to što je video bivšu ženu sa novim partnerom. Tipično za nasilnika, koji duboko veruje da je žena njegovo vlasništvo, Zlatić nije mogao da se pomiri sa činjenicom da "njegova svojina" živi samostalno.

Nikakvog tu psihičkog poremećaja nema, kao i u većini slučajeva nasilništva u porodici. Uostalom, ako je nekih mentalnih poremećaja i bilo, teško da će na sudu moći da se vadi na privremenu neuračunljivost. Video je Dijanu u kafiću, odlučio da ode do kuće po kalašnjikov, otišao i uzeo ga, vratio se nazad do kafića i raspalio po svima. Na putu do kuće i nazad, ako je i bio u stanju sužene svesti, imao je šansu da se osvesti i urazumi hiljadu puta. Najnovija medijska pisanija, zasnovana na curenju podataka iz istrage, kažu kako je na saslušanju izjavio da nije hteo da ubije Dijanu i njenog partnera, već samo da ih ponizi. Kakvo je to ponižavanje uz pomoć kalašnjikova, blagi bože?

TA STRAŠNA REČ "FEMICID"

Postoji za ovo što nam se dešava precizan, u društvenim naukama prihvaćen pojam – femicid. Skovala ga je teoretičarka Dijana E.H. Rasel. Označava ubistva kod kojih je glavni motiv mržnja prema ženi i/ili nastojanje da se terorom žene dovedu i zadrže u podređenom položaju u odnosu na muškarce. U obim ovog pojma ulazi još jedan: uksoricid. Odnosi se na ubistvo supruge, a koren ima u latinskoj reči *uxor* (supruga). Važno je sve ovo razjasniti, jer je reč "femicid" na društvenim mrežama ovih dana prokazana. Povika je na nju više nego na najogavniju psovku, oni koji ovu reč koriste bivaju optuženi da izmišljaju reči, lupetaju, da skrnave jezik, i tako dalje... Ova muka sa rečima može se u kontekstu ovoliko mrtvih žena učiniti nebitnom. Ali, jezik je izdajica. Odnos prema ovoj reči pokazuje odnos prema nasilju nad ženama. Nikom ne smetaju ni "suicid" ni "genocid", ni "infanticid", koji je odavno prihvaćen naziv za decoubistvo. "Femicid" je problem u društvu koje odbija da se suoči sa činjenicom da ubijene žene u ogromnoj većini stradaju samo zato što su žene. ¶

JOVANA GLIGORIJEVIĆ

Članak je objavljen u okviru projekta "Nasilje u porodici – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenje Evropske unije.

Nevidljiva balkanska ruta

Izbeglice se ponovo okupljaju u centru Beograda i na mađarskoj granici. U Srbiji ih svakog dana stiže nekoliko stotina iz Makedonije i Bugarske i njihov broj raste. Humanitarne organizacije apeluju na donatore da nastave sa pomaganjem jer migracije nisu zaustavljene

OD HORGOŠA DO DRAGAŠA: Izbeglice na putu kroz Srbiju

Foto: AP Photo

Nakon što je 9. marta ove godine političkom odlukom zemalja Evropske unije i država nastalih raspadom Jugoslavije zatvorena zvanična balkanska izbeglička ruta, najveći migratorni pravac ka EU se vratio na stanje pre leta 2015. godine. To znači da izbeglice i dalje putuju, ali koristeći usluge krijumčara ljudima. Prema podacima UNHCR-a, od januara do početka jula ove godine broj izbeglica i migranata koji su prešli u Grčku i Italiju je preko 200.000: u Italiju je stiglo 70.808, u Grčku 158.398. U centru Beograda, kao i na severnim granicama Srbije, ponovo se mogu videti improvizovani kampovi sa stotinama ljudi koji čekaju priliku da pređu mađarsku granicu, a zatim da nastave svoje putovanje ka Zapadnoj i Severnoj Evropi.

Podsećanja radi, u periodu od juna 2015. do početka marta 2016. balkanska izbeglička ruta je bila, na neki način, legalizovana. Oko 650.000 ljudi, uglavnom iz Sirije, Avganistana i Iraka, prelazeći čamcima Egejsko more između Turske i Grčke stizali su na ostrva odakle su ih grčki trajekti odvozili u Atinu. Nakon toga su organizovanim prevozom, autobusima ili vozovima, dolazili na sever Grčke, potom u Makedoniju, Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju. Neki su već u Austriji podnosili zahteve za azil, dok je većina odlazila u Nemačku ili Skandinavske zemlje. Taj period se uzima za najprometniji u aktuelnim migracijama. Nakon što su najtraženije zemlje destinacije (zemlje u koje izbeglice žele da stignu) shvatile da su primile dovoljno izbeglica, kontrole na granicama su pooštravane sve do zatvaranja, pomenutog 9. marta.

U narednom periodu, u problemu su se našle desetine hiljada onih koje je zatvaranje balkanske rute zateklo u kampovima, pred granicama i međugraničnim prostorima. Tada je najveći kamp koji su formirale izbeglice bio u selu Idomeni na severu Grčke. Vremenom je uz pomoć grčke policije Idomeni raseljen, broj prelazaka granica je smanjen, ali ne i prekinut. Balkanska ruta i dalje funkcioniše, samo je manje vidljiva.

"Prema procenama UNHCR-a, u Srbiji je nakon 9. marta ostalo oko 2000 izbeglica i migranata. Taj broj se narednih sedmica smanjivao i u maju pao na 900. Proteklih nedelja opet primećujemo porast, tako da prema našim procenama, trenutno na različitim punktovima u zemlji boravi oko 2000 osoba", kažu za "Vreme" u UNHCR.

BEOGRADSKO ČVORIŠTE

U Srbiju dnevno stiže nekoliko stotina izbeglica, najčešće iz Sirije, Avganistana, Iraka i Pakistana i njihov broj se povećava. Najviše ih dolazi preko Makedonije. Jedan deo njih svraća u izbeglički kamp u Preševu gde se zadržavaju taman koliko je potrebno da dobiju odgovarajuća dokumenta, a zatim nastavljaju put ka Beogradu. Putuju plaćajući taksiste, krijumčare

ili koristeći redovne autobuske linije.

Oko 80 izbeglica dnevno stiže iz Bugarske. I oni putuju koristeći krijumčarske kanale, pa smo tako 29. juna u novinama čitali da su pripadnici MUP-a Zaječar zaustavili kombi u kome su bili nagurani Avganistanci i Pakistanci. Troje osoba iz Srbije je pritvoreno zbog sumnje da su izvršili krivično delo neovlašćenog prelaza državne granice i krijumčarenje ljudi, a takve vesti postaju skoro svakodnevne.

Izbeglice se u Beogradu i dalje okupljaju na čvorištu saobraćaja i informacija, u parkovima kod dolaznih perona autobuske stanice i ispred Ekonomskog fakulteta. U blizini se nalaze i Infocentar i Miksalište, mesta na kojima izbeglice mogu dobiti svu potrebnu pomoć i informacije. Međutim, situacija nije sjajna.

ČEKAJUĆI KRIJUMČARE: "Avgan park" kod Ekonomskog fakulteta u Beogradu

Foto: M. Milenković

NA RADOST KRIJUMČARA I LOPOVA

Igor Mitrović iz humanitarne organizacije ADRA Srbija, koja radi sa izbeglicama u Preševu i u Beogradu, prenosi iskustva iz razgovora sa njima: "Iz Bugarske i Makedonije nam dolaze ljudi sa modricama od pendreka koje se mogu videti i na ženama i deci. Svedoče da su redovno pljačkani, a od ovog poslednjeg nisu pošteđeni ni u Srbiji. Opšta slika je da su veoma istraumatizovani, izgladneli i iscrpljeni."

Organizacije koje rade na teritoriji glavnog grada se žale na manjak donatorskih sredstava objašnjavajući da je nakon perioda eskalacije u drugoj polovini prošle godine i početkom ove, pažnja donatora pomerena sa situacije u Srbiji. Iz tih razloga, uprava Miksera koja vodi distributivni centar Miksalište najavila je početkom jula zatvaranje ovog važnog prostora za izbeglice.

U Komesarijatu za izbeglice i migracije Republike Srbije kažu da smeštajnih kapaciteta u ingerenciji Komesarijata ima dovoljno, kao i hrane, odeće i ostalih potrepština. Pominju problem neadekvatne politike Evropske unije: "Za Republiku Srbiju, kao zemlju kandidata za članstvo u EU i veoma opterećenu tranzitnu zemlju na balkanskoj ruti, od krucijalne je važnosti da Evropska unija postigne jedinstven stav i usaglasi sveobuhvatno rešenje, koje bi uključilo i zajedničke mere i aktivnosti kako bi se na pravi i efikasan način odgovorilo na ovaj izazov", kaže Ivan Mišković, portparol Komesarijata.

Slično razmišlja i UNHCR iz koga poručuju da već više od godinu dana "skreću pažnju liderima evropskih i svih drugih zemalja na putu izbeglica, da zatvaranje granica i onemogućavanje pristupa azilnim procedurama ljudima koji beže od rata i progona u svojim zemljama nije rešenje". "Takođe, takva situacija samo ide naruku krijumčarima i kriminalcima i dodatno otežava ionako težak položaj ljudi koji pokušavaju da spasu sopstvene i živote svoje dece", kažu u UNHCR-u. I pored ovakvog, dobro poznatog stava Visokog komesarijata za izbeglice Ujedinjenih nacija, koketiranje sa politikom zidova ne jenjava. Hrvatska vlada je tako 1. jula na graničnom prelazu Batina, na severu Srbije, podigla jednodnevnu ogradu izvodeći tako "pokaznu vežba ili dril nekakav", kako je rekao Boško Dorić, pomoćnih ministra policije Hrvatske.

NA SEVERU SRBIJE, JUGU EU

Kraj izbegličkog puta u Srbiji je nakon zatvaranja balkanske izbegličke rute ponovo postala granica Mađarske. Tako su na graničnim prelazima Horgoš 1 i Kelebija, u poslednjih nekoliko meseci, oformljeni neformalni kampovi u kojima stotine ljudi čeka da budu primljeni na listu od 30 dnevnih legalnih ulazaka u Mađarsku. Na severu sa izbeglicama radi Humanitarni centar za integraciju i toleranciju iz Novog Sada (HCIT), a njihova pravna savetnica Ivana Vukašević za "Vreme" kaže da situacija u tim tranzitnim zonama nije sjajna. "Sanitarna situacija je veoma loša, improvizovani kampovi nisu adekvatno mesto za boravak toliko velikog broja ljudi, posebno bolesnih, male dece, invalida itd. U proseku oko 350 do 400 ljudi svakodnevno boravi na prelazima Horgoš 1 i Kelebija", kaže Vukašević. "Mnogi uz želju da što pre podnesu zahtev za azil u Mađarskoj čekaju i po nekoliko nedelja svoj red, odbijajući da budu smešteni u Tranzitni centar u Subotici, gde su uslovi daleko bolji. S obzirom na to da dnevno svega tridesetak tražilaca azila prođe kroz tranzicione kapije, po 15 na svakom prelazu, mnogo je više novih dolazaka u tranzitne zone nego odlazaka. Prioritet uvek imaju najugroženiji, trudnice, bolesni itd. Iako borave u izuzetno lošim uslovima, postoji izvestan stepen solidarnosti među izbeglicama i relativno su dobro organizovani, te nam često pomažu i oko distribucije hrane i druge robe."

Ivana Vukašević dodaje da postoji i drugi način ulaska u Mađarsku i to krijumčarskim kanalima. "Prikupili smo svedočanstva prilično agresivnog reagovanja na pokušaje iregularnog ulaska u Mađarsku i prilikom svakog razgovora upozoravamo izbeglice na sve opasnosti putovanja na ovaj način. Ipak, mnogo veći broj pokušava na ovaj način da se domogne EU nego preko tranzitnih kapija", kaže ona.

Osim što ih Beograđani i ljudi sa severa Srbije sreću na mestima na kojima čekaju nastavak putovanja, izbeglice su u javnosti vidljive još jedino kada mediji prenesu vest poput one od 26. juna. Tada se u Sićevačkoj klisuri, na magistralnom putu Niš–Pirot, prevrnuo kamion u kome su se nalazile 32 osobe, većinom iz Avganistana. Tada niko nije poginuo, vozač je pobegao, a četiri ekipe Zavoda za hitnu medicinsku pomoć iz Niša zbrinule su osamnaestoro povređenih ljudi, među kojima je bilo mnogo maloletnika bez pratnje. ¶

MIRKO RUDIĆ

Meka moć na Balkanu

Medijska opservatorija je istražila okolnosti pojavljivanja, ulogu i način rada informativnih medija koji su poslednjih godina u našem regionu osnovani od strane krupnog stranog kapitala ili vlada velikih svetskih sila. U fokusu našeg istraživanja u Srbiji bili su američka privatna televizija N1 i ruski državni medij Sputnjik

Tri godine nakon pojavljivanja televizije Al Džazira, prve globalne medijske kuće koja je došla na prostor Balkana, u oktobru 2014. godine počeo je sa radom još jedan nadnacionalni medij koji deluje u čitavom regionu – N1 – regionalni informativni partner CNN-a, kablovska televizija koja posluje u sistemu Junajted grupe, najmoćnije telekomunikacione kompanije na prostoru bivše Jugoslavije. Istog meseca, međunarodna informativna agencija Rosija sivodnja pokrenula je novi projekat – Sputnjik – novinsku agenciju koja će emitovati program na 30 jezika u 34 zemlje sveta. U januaru 2015. godine Sputnjik je u Beogradu počeo sa emitovanjem radijskog programa na srpskom jeziku. Pojavljivanje i rad američke televizije N1 i ruske novinske agencije Sputnjik biće tema ovog članka.

Države proistekle iz bivše Jugoslavije su usled jezičke kompatibilnosti i zajedničkog kulturnog prostora, po svemu sudeći, (p)ostale plodno tlo za formiranje novog-starog medijskog tržišta i uspostavljanje nove-stare regionalne publike.

Da li je posredi ekonomski interes ili težnja za političkim i kulturološkim uticajem? Na koji način dolazak ovih globalnih medija, u okolnostima ekonomske krize i političkih nestabilnosti, utiče na medijski sistem zemalja u regionu? Kako i zašto je zakonska regulativa doprinela pozicioniranju ovih medija? Da li i kako oni doprinose profesionalnim standardima?

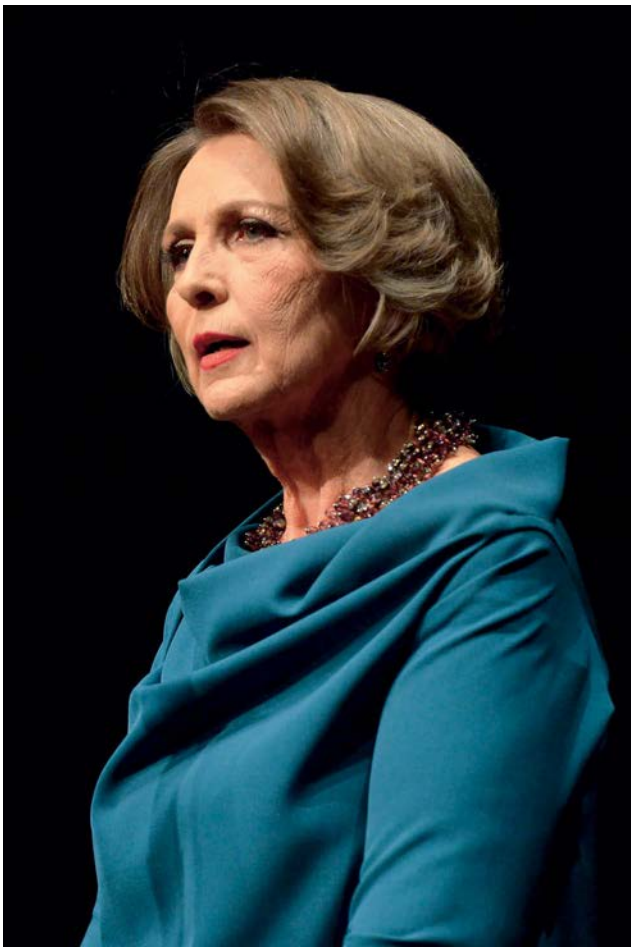
Upitana da prokomentariše kontekst koji je doprineo dolasku velikih stranih medija u Srbiju i region, profesorka na Fakultetu političkih nauka Snježana Milivojević kaže: "Kad bih bila cinična, rekla bih da kao što su jednom ideološki mediji okrenuti prema vlastima svojih država pomogli da se zajednička država raspadne, tako će sad ovi novi 'neideološki' mediji pomoći da se ta nova tvorevina – region – poveže na novi način."

ŠTA JE VAŽNO KAD DOLAZIŠ: ODNOSI SA VLASTIMA

Postoje kontroverze u vezi sa regulativnim okvirima koji definišu status ispostava ovih globalnih medija, i za njihove odnose sa političkim akterima, što ukazuje na prisustvo različitih interesa povezanih sa njihovim delovanjem u Srbiji i regionu.

Pokretanju televizije N1 prethodilo je donošenje novih medijskih zakona u Srbiji, o čemu je Medijska opservatorija pisala u članku objavljenom u decembru 2014. godine. Tom prilikom smo saznali da je promena odredbi medijskih zakona (Narodna skupština Srbije je 2. avgusta 2014. godine usvojila Zakon o elektronskim medijima i Zakon o javnom informisanju i medijima), koji u konačno usvojenoj verziji dozvoljavaju distributerima/operaterima da budu pružaoci sadržaja, direktna posledica aktivnog lobiranja Junajted grupe i *KKR* u Briselu i Beogradu.

Prema rečima Jugoslava Ćosića, direktora programa N1 u Srbiji, pokretanje ove televizije je rezultat želje njenog investitora, Junajted grupe (Junajted grupa je vodeća "pay TV" platforma u jugoistočnoj Evropi, koja obuhvata i SBB, najvećeg kablovskog operatora u Srbiji,

PROFESIONALIZAM I RIVALITET: Jugoslav Ćosić i Brent Sadler (N1); Ljubinka Milinčić (Sputnjik)
Fotografije: Dragan Antonić /Fonet, Zoran Žestić /Tanjug

Telemach Slovenija i Telemach BiH, najveće kablovske operatore u Sloveniji i Bosni i Hercegovini, Telemach Montenegro kao i Total TV, najveću satelitsku platformu u regionu jugoistočne Evrope. Takođe, Junajted Grupa u svom vlasništvu, između ostalog, ima Grand produkciju, kompaniju koja se bavi muzičkom i televizijskom produkcijom, kao i Sport Klub kanale, koji su najgledaniji sportski programi u regionu), koja je u većinskom vlasništvu američkog investicionog fonda KKR, da u svojoj ponudi ima i "jedan snažan, profesionalni i respektabilan *news* kanal". N1 je televizijski kanal koji je registrovan u Luksemburgu, u vlasništvu kompanije Adrija njuz, dok je Adrija njuz d.o.o. produkciona grupa u Srbiji koja proizvodi program za poslodavca u Luksemburgu, odakle se taj program i emituje.

Upitan o eventualnim poteškoćama i otporima prilikom pokretanja ove televizije, Jugoslav Ćosić kaže: "Postojala je jedna vrsta intencije da se onemogući pojavljivanje N1 u Srbiji. Predlozi nekih zakonskih rešenja išli su u tom pravcu." On ističe da je od samog početka rada, od strane dela vlasti i medija na koje vlast ima snažan uticaj, N1 dočekan neprijateljski. "Etiketiran je kao proamerički, antivladin, proopozicioni, pa i CIA kanal", dodaje Ćosić.

Novinari televizije N1 su se nekoliko puta našli na direktnom udaru predsednika Vlade Srbije Aleksandra Vučića. Takva situacija se desila tokom konferencije za novinare održane 11. maja 2016. godine, kada se Vučić po imenu obraćao novinaru ovog medija i koristio odrednice: "vi sa N1", "vi grešite često, ja ponekad" i sl., tj. javno etiketirao ovu kuću i njene novinare.

Premijer Vučić se samo nekoliko dana pre ove konferencije sastao sa predsednikom Globalnog instituta KKR Dejvidom Petreusom, bivšim direktorom CIA, sa kojim se sretao i u aprilu 2014. godine, u vreme kada su menjani "problematični" članovi medijskih zakona. Tema poslednjeg sastanka su bila eventualna nova ulaganja ovog američkog investicionog fonda u Srbiji.

Komunikacija predsednika Vlade sa novinarima N1 ne prolazi u prijateljskom tonu kao kada su u pitanju uspešni poslovni odnosi i važni interesi koje Vučić ima sa jednim od čelnika KKR-a. "Tu postoji jedan paradoks. Po njemu možemo da zaključimo da su interesi višeslojni i da ono što se na površini čuje kao neslaganje i kritike na račun novinara ili programa N1 u stvari služi kao jedan instrument uticaja u komercijalnim i širim političkim pregovorima sa njenim vlasnicima, u kojima je N1 jedan od zaloga", kaže profesorka Snježana Milivojević.

Za razliku od N1, koji je privatni kanal, Sputnjik je zvanični radio države Rusije. On u Srbiji pravno funkcioniše kao predstavništvo krovne kuće Rosija sivodnja, koja radi kao državni medij u Moskvi. "Mi smo se prosto prilagodili onome što postoji ovde kao zakonski okvir i mislim da su ovdašnji zakoni, u principu, dosta dobri", kaže Ljubinka Milinčić, glavna i odgovorna urednica Sputnjika.

Prema njenim rečima, Sputnjik pri pokretanju u Srbiji nije naišao ni na jednu prepreku od strane vlasti, radi bez poteškoća, u odnosu na brojne probleme u normalnom funkcionisanju (zabrana rada, problemi u akreditovanju i sl.) koje Sputnjik ima u drugim zemljama, pogotovo u EU. "Ako ne računamo probleme koje nam pravi Evropska komisija, mi ovde nemamo nikakvih problema", dodaje urednica Milinčić.

Postoji jasno saznanje o angažmanu Evropske unije oko toga kako reagovati na pojačane medijske aktivnosti Rusije u državama sa kojima se EU graniči na istoku ili u državama koje su kandidati za članstvo. Između ostalog, Poljski institut za međunarodne poslove, koji se u više analiza navodi kao jedna od najuticajnijih "think-tank" organizacija u EU, izradio je Priručnik, koji analizira "rusku propagandu" i preporučuje načine za suprotstavljanje istoj.

Tema ruskog uticaja podstiče slične rasprave u Srbiji. Tokom ovog istraživanja, u Beogradu, Nišu i Novom Sadu je održana serija javnih debata pod naslovom "Srbija u geostrateškom pozicioniranju Rusije", u organizaciji Helsinškog odbora za ljudska prava, dok je Centar za evroatlantske studije objavio opširnu studiju pod nazivom "Širom zatvorenih očiju: Jačanje ruske meke moći u Srbiji – ciljevi, instrumenti i efekti". Jedan od najvećih finansijera ove nevladine organizacije je Evropska komisija.

Političko-ideološke orijentacije Sputnjika i N1 su vrlo izražene, kako po pitanjima međunarodnih odnosa tako i kada je reč o unutrašnjoj politici u Srbiji.

Novinar i predavač na Fakultetu za medije i komunikacije u Beogradu Zoran Ćirjaković ističe kao ključni problem pitanje "ideološkog disbalansa", koji je bio izražen u prethodnom sazivu Skupštine Srbije i u medijskoj sferi: "Ovde jedva da ima proruskih medija, koji nude kakvu-takvu alternativu onome što se kod nas naziva 'evroatlantske integracije', koje se predstavljaju kao obavezna, zdravorazumska i jedina normalna politika." »

Lokalno i regionalno

N1 nastupa kao digitalna (TV, veb, mobilna) platforma za emitovanje vesti, koja sadržaje objavljuje 24 sata, sedam dana u nedelji. Program se emituje iz tri produkciona centra koja se nalaze u Beogradu, Zagrebu i Sarajevu. N1 emituje programe koji su zajednički za sve tri distribucije: Pressing, N1Info, Infobiz i Scena. Centralna informativna emisija "Dnevnik" i jutarnji program "Novi dan" su lokalni i bave se samo domaćim temama. Pored televizijskog programa, N1 aktivno koristi sve kapacitete svog veb-sajta i drugih društvenih mreža.

S druge strane, najnoviji saziv Skupštine Srbije doneo je prisustvo nekoliko stranaka koje se deklarišu kao "proruske". Jačanje ili slabljenje određenih političkih opcija uvek, na neki način, utiče na situaciju u medijima. Pitanje je samo da li se odnosi snaga između političkih grupa direktno odražavaju na rad medija. Profesorka Snježana Milivojević upravo u tome vidi problem, jer su "demokratija" i novi medijski kontekst doneli samo jednu vrstu pluralizma, a to je, kako kaže, pluralizam zasnovan na političkom paralelizmu. "Pluralizam u zemljama regiona, otprilike, u gramima odgovara pluralizmu u politici i u parlamentu. Pazi se samo da broj predstavnika u Skupštini znači i odgovarajući broj članova u upravim odborima ili minuta u medijima", ističe prof. Milivojević i zaključuje da je to "jedno prilično vulgarno parcelisanje javnog prostora" i pokazatelj dominacije politike nad medijima.

KONTEKST: U PRAVO VREME NA PRAVOM MESTU

Dolazak globalnih medija predstavlja izazov ne samo za tržišta i političke odnose snaga, nego i za regulativne okvire država u regionu. Upitali smo Regulatorno telo za elektronske medije u Srbiji (REM) pod kojim uslovima je izdalo dozvolu za emitovanje N1 i Sputnjiku i ustanovili da ni za jedan od ovih medija dozvola za emitovanje nije izdata u Srbiji, tj. da to prema važećim domaćim zakonima nije bilo potrebno. "Regulatorno telo za audio-vizuelne usluge Luksemburga (ALIA) izdalo je dozvolu za emitovanje programa N1 pružaoca medijske usluge Junajted medija s.à.r.l., na teritoriji Republike Srbije", stoji u prvom delu odgovora koji se odnosi na N1, a u vezi sa Sputnjikom REM odgovara: "Reč je o pružaocu koji pruža usluge putem globalne informatičke mreže, pa samim tim ne podleže obavezi prethodnog pribavljanja odobrenja za pružanje medijske usluge od strane Regulatora." Moglo bi se reći da ovakva pravna situacija govori dovoljno o važnosti preispitivanja regulacije rada ispostava globalnih medija. Pokazuje se da prekogranična, globalna dimenzija medija i nove tehnološke platforme njihovog delovanja dovode u iskušenje ne samo sposobnost regulacije, nego i kompletan nacionalni medijski sistem.

"Takvi mediji su još jedan dokaz nespremnosti i neznanja domaće političke elite o tome kako se mediji menjaju. Medijski zakoni, oko kojih se iscrpljivala cela država u periodu od 2010. do 2014. godine, i koji su proglašeni kao 'nikada bolji' i kao 'potpuno usaglašeni sa Evropskom unijom', u trenutku usvajanja jasno su pokazali da, u stvari, nisu uspostavili red, niti će kvalitetno regulisati nove mogućnosti razvoja i pojavu novih platformi", konstatuje prof. Milivojević.

Medijski producent i teoretičar Stanko Crnobrnja takođe ističe da je poslednji talas dolaska stranih medija direktna posledica najnovijih medijskih zakona iz 2014. godine. "Ti zakoni su omogućili i totalnu netransparentnost vlasništva kao i potpunu tajnost poslovanja za inostrana medijska preduzeća u Srbiji", dodaje Crnobrnja.

Ovo je drugi talas dolaska stranih medija u Srbiju i region, podseća prof. Milivojević. Prvi talas se odvio uglavnom kroz kupovinu štampanih medija. "U Srbiji su tek nakon toga usledile regulativne promene i privatizacija, pa sada ovi regionalni informativni mediji dolaze u drugačijim uslovima", kaže prof. Milivojević i izdvaja četiri faktora koji su omogućili takav "drugi talas dolaska stranih medija u Srbiju".

Prvi je, već navedena, tehnološka mogućnost koja otvara prostor za funkcionisanje medija koji su vrlo uticajni u nacionalnim medijskim sistemima, a ni na koji način ne zavise od njih.

Kao sledeća dva faktora koji su uticali na dolazak ovih medija prof. Milivojević navodi promenu medijske i, pre svega, novinarske kulture. Evolucija medija i specijalizacija za informativnu produkciju donosi velike promene u svetu *mainstream* medija: "Ono što se tradicionalno smatralo za 'watch dog' žurnalizam, izlazi iz velikih medija i pomera se u specijalizovane, male organizacije za istraživačko novinarstvo. Time i klasično novinarstvo, ono koje ostaje u televizijskim kućama i u štampanim medijima, ostaje bez te funkcije", kaže prof. Milivojević i dodaje da sve ove društvene promene u medijskom svetu ističu značaj nezavisnih izvora finansiranja za opstanak medija sa integritetom.

Svi prethodno navedeni faktori doveli su do promene publike koja ima nove prohteve i načine za praćenje medija. "I

NOVI POGLEDI NA MEDIJSKU SCENU: Đorđe Vukadinović, Zoran Ćirjaković, Snježana Milivojević
Fotografije: Marko Rupena, Milovan Milenković, Zoran Žestić

novoj publici i novom senzibilitetu više odgovaraju ovi mediji koji dolaze sa novih platformi i sa drugačijom ponudom", zaključuje Milivojević.

MEDIJSKI NASTUP: DVOUGAO

Velikim stranim medijskim kućama zajedničko tržište i novi apetiti publike u regionu predstavljaju priliku za širenje programskog i političkog uticaja.

Upitan da istakne šta je to što N1 diferencira u odnosu na druge televizije, Jugoslav Ćosić kaže da je pored emitovanja programa iz tri različita centra u regionu, najveća prednost ove televizije to što je sposobna da ekstremno brzo reaguje na vanredne događaje i da njima prilagodi svoju programsku šemu. "Mislim, takođe, da je naš program supstancijalno povećao nivo kritičkih i istraživačkih sadržaja kada je u pitanju rad vlade", podvlači on. Lokalno-regionalno izveštavanje ističe se kao jedna od glavnih osobenosti N1. (Pogledati okvir "Lokalno i regionalno").

Ova kuća zapošljava nešto više od 200 medijskih radnika. "Zahvaljujući ozbiljnosti i snazi našeg investitora uslovi u kojima radimo su odlični. Novinari, produkcioni sektor i administracija potpuno su posvećeni samo svom osnovnom poslu, nisu opterećeni brojnim problemima koji prate rad većine medija", ističe Ćosić. Kao jedno od merila uspešnosti rada i poverenja publike, direktor N1 navodi da je višečasovni program koji je ova televizije emitovala na dan izbora u Srbiji (24. april 2016) bio drugi najgledaniji na kablu, uključujući i sve nacionalne kanale.

Ukupan broj poseta na sajtu rs.n1info.com u aprilu mesecu iznosi 2.282.464, dok portal rs.sputniknews.com po istom kriterijumu ima 510.360 poseta. Na društvenoj mreži Fejsbuk N1 okuplja publiku koja prati programe iz sva tri centra u regionu, i broji 119.630 pratilaca, dok nalog Sputnjik Srbija prati 27.394 korisnika. (Pogledati okvir "Sajtovi i društvene mreže").

Sputnjik u Beogradu trenutno zapošljava oko 40 ljudi. Upitana o načinu poslovanja Sputnjika, urednica Ljubinka Milinčić kaže da ovaj medij finansira ruska država, pa iz tog razloga njegovo funkcionisanje ne zavisi od komercijalnih prihoda. "Mi na taj način ne zavisimo ni od sponzora, ni od oglašivača, ni od države", podvlači ona i ističe da je to retka pozicija i privilegija u savremenom medijskom svetu. Urednica naglašava da je jedan od prvih ciljeva Sputnjika širenje u regionu.

"Trenutno je na čekanju za preuzimanje našeg programa 20 radio-stanica iz Srbije, Crne Gore i Republike Srpske", kaže urednica Sputnjika. Ona ističe da veličinu uticaja koju Sputnjik ima može da oceni prema čitanosti na sajtu i prema broju citiranja u drugim medijima, koji, kako kaže, dostiže između 200 i 350 na dnevnom nivou: "Nema dana da na RTS-u, kao i na brojnim drugim medijima, ne čujete da je nešto stiglo sa Sputnjika", ističe Milinčić. Spoljnopolitičke teme su pretežno »

Sajtovi i društvene mreže

	rs.n1info.com	rs.sputniknews.com
broj individualnih posetilaca sajta	492.100	54.659
broj klikova na sajtu	6.144.632	2.081.412
ukupan broj poseta na sajtu	2.282.464	510.360
broj pratilaca na Fejsbuku (15.6.2016.)	119.630*	27.394

Izvor podataka za posećenost sajta: Gemius, gemiusAudience, april, 2016.

* Ovaj profil okuplja publiku koja prati programe N1 iz sva tri centra u regionu.

u fokusu izveštavanja Sputnjika u Srbiji. (Pogledati okvir "Proizvodnja i preuzimanje").

"Rusija je prosto imala potrebu da osnuje medij u kojem će reći šta misli o određenim problemima", kaže Ljubinka Milinčić i naglašava da Sputnjik od ostalih medija odvaja drugačiji ugao posmatranja. Razliku između Glasa Rusije i Sputnjika Ljubinka Milinčić poredi sa razlikom između Sovjetskog Saveza i Rusije: "Glas Rusije je predstavljao viđenje Moskve, to je pogled iznutra. Mi živimo u Srbiji, mi znamo šta su teme koje Srbe zanimaju. Niko nam iz Moskve ne šalje tekstove", izričita je urednica Sputnjika.

Za potrebe ovog članka smo na malom uzorku programskih sadržaja pratili izveštavanje Sputnjika i N1, kako bismo stekli indikativni uvid u urednički pristup. Analizirani sadržaji su pokazali da ova dva medija imaju izraženo različit kriterijum za izbor tema, sagovornika, a isto tako, različit je pristup u odnosima prema vlasti, lokalno-društvenim i spoljnopolitičkim pitanjima. (Pogledati okvir "Tri teme u tri dana"). Istovremeno smo dobili na uvid rezultate istraživanja Novosadske novinarske škole, koja je u okviru projekta "Monitoring medija u Srbiji za vreme predizborne kampanje 2016" došla do podataka koji govore o načinu izveštavanja N1. "Na osnovu ovih analiza možemo reći da je N1 bio balansiraniji nego ostali mediji, ali kada grupišete i subjekte, objekte i vrednovanje objekata u Dnevnicima N1, vidite da je odnos pozicija-opozicija otprilike ujednačen, što je opet znatno veći balans nego što je u nekim drugim medijima, pogotovo u odnosu na RTS", komentariše Dubravka Valić Nedeljković, profesorka Filozofskog fakulteta u Novom Sadu.

Upoređujući programsku politiku Sputnjika i N1, urednik časopisa "Nova srpska politička misao" (NSPM) Đorđe Vukadinović (Đorđe Vukadinović je izabran za narodnog poslanika u najnovijem sazivu Skupštine Srbije koji je konstituisan 3. juna 2016. godine, kao član poslaničke grupe Demokratske stranke Srbije) konstatuje da je Sputnjik zatvoreniji za kritiku vlasti u odnosu na N1, ali razlog za to objašnjava kao "nasleđe političke kulture", odnosno "različito shvatanje uloge medija i njihovog odnosa prema vlasti". On navodi da se na Sputnjiku, više nego na zvaničnim srpskim medijima, može čuti kritika režima, ali, kako kaže, "pogotovo kada je to vezano za politiku evroatlantskih integracija, u odnosu prema NATO-u i Evropskoj uniji", i podvlači da su oba medija, generalno, na liniji spoljne politike zemalja iz kojih potiču: "Kod Sputnjika je ta veza jasna i neposrednija, dok je u slučaju N1 lanac nešto duži, što ne znači i da ne postoji."

Đorđe Vukadinović takođe smatra da oba medija, u osnovi, igraju pozitivnu ulogu u srpskom medijskom prostoru i navodi da je N1, sveukupno posmatramo, doprineo objektivnijem informisanju građana jer je potpuno otvoren za kritiku vlasti. "Pošto je srpsko medijsko nebo, pogotovo elektronsko, televizijsko, potpuno zatvoreno za kritiku režima, posebno Aleksandra Vučića, onda oni koji imaju balansiranu uređivačku politiku 'deluju' kao oaza slobode i objektivnosti", kaže Vukadinović.

N1 na svom kanalu okuplja emisije Glasa Amerike (VOA), Radija Slobodna Evropa (RFE) i Dojče Vele (DW). Emisija *Insajder bez ograničenja*, u zajedničkoj produkciji Insajder grupe i Radija Slobodna Evropa takođe se emituje na ovoj televiziji. Profesorka Snježana Milivojević ističe da tradicionalni mediji imaju

Proizvodnja i preuzimanje

Novinska agencija Sputnjik nastupa u javnosti sa veb-portalom i četiri polučasovne radijske emisije: u tri termina tokom dana emituju se "Vesti", a u večernjem terminu "Intervju". Subotom Sputnjik emituje dvočasovni program posvećen kulturi na radiju Studio B, dok sredom Radio Novosti emituju "Svet sa Sputnjikom", takođe u trajanju od dva sata. Sve stanice koje su nekad preuzimale Glas Rusije sada prenose sadržaje Sputnjika (sedam lokalnih radiostanica u Beogradu, Novom Sadu, Požarevcu, Aranđelovcu, Kruševcu i Nišu).

sve manju informativnu produkciju, tj. sve više klize u *infotainment*, što ove nove informativne (*news media*) kanale dovodi u poziciju da okupe različite tzv. nezavisne produkcije na jednoj platformi. "To doprinosi sadržinskom bogatstvu i razvija interni pluralizam, što je jedna vrlo važna ideja u medijima."

Istovremeno, mediji koji su donirani sredstvima iz inostranstva, ili oni koji su osnovani od strane velikih globalnih medijskih kuća, otvaraju pitanja koja se ne otvaraju u domaćim medijima. Na to je ukazao glavni i odgovorni urednik u beogradskom dopisništvu Radija Slobodna Evropa, Miloš Teodorović, koji kaže: "To je sasvim sigurno porazno. Domaći mediji većinom nemaju ni kapacitet ni slobodu da otvaraju pitanja koja su sudbinski značajna za društvo. Tim pitanjima se domaći mediji praktično ne bave ili se bave vrlo površno. Tako da, na kraju, ključna pitanja postavlja neko ko dolazi sa strane."

PERSPEKTIVA: EKONOMSKA OSNOVA AUTONOMIJE

Postavlja se pitanje da li domaći mediji na bilo koji način mogu da pariraju globalnim kućama. Faktor finansijske nestabilnosti izdvaja se kao ključni problem. Autonomija medija nije moguća bez ekonomske osnove te autonomije. Al Džazira, N1, Sputnjik, Radio Slobodna Evropa i ostali mediji koje su stabilno finansirani iz inostranstva svoju "nezavisnost" temelje upravo na rasterećenosti u odnosu na lokalne ekonomske

Foto: FoNet/Dragan Antonić

i političke faktore. Ta finansijska stabilnost im, sa druge strane, omogućava mrežu dopisništava i savremeniju tehnologiju, dok veća uređivačka nezavisnost može biti preduslov za kvalitetnije i objektivnije informisanje javnosti.

Ako uzmemo u obzir nedostatak kritičkog pristupa i tema od javnog interesa u domaćim medijima, jasno je da će uticaj koji imaju ispostave stranih medija u regionu nastaviti da raste. Takav razvoj situacije donosi i neke opasnosti po lokalne medijske zajednice. "Imamo situaciju da se medijski vlasnici globalizuju, a da se novinarska profesionalna radna snaga i udruženja fragmentizuju, pa samim tim i marginalizuju", konstatuje profesorka Snježana Milivojević. Ona dodaje: "Globalni medijski vlasnici su u prilici čak da i tu novinarsku i profesionalnu ponudu u zemljama u kojima su jezici slični dovedu u odnos međusobne konkurencije, u kojima oni jedni drugima konkurišu, ali tako da snižavaju nivo i radnih prava i sloboda i zarada."

Stanko Crnobrnja smatra da dominacija SBB sistema u kablovskoj, satelitskoj, internet i telefonskoj distribuciji predstavlja ozbiljnu opasnost za održivost medija u Srbiji, tj. da nedostatak zakonske zaštite za domaću produkciju ozbiljno ugrožava opstanak nezavisnog, domaćeg, medijskog stvaralaštva, pa čak i opstanak javnih servisa. "Ako, i kada, Arapi i Rusi odluče da se iz sve snage uključe u komercijalnu, tržišnu, utakmicu u Srbiji, oni će biti u ozbiljnom zaostatku za Amerikancima. Ali, kada se i oni uključe, za domaće medije, pogotovo elektronsko/digitalne, to će biti put u nestajanje", prognozira on.

"N1 i Sputnjik imaju i značajnu ambiciju i značajni uticaj, koji će verovatno da raste. Sputnjik je sada samo portal i radio, on, realno govoreći, ima manji domet od N1 koji je televizija, kablovska televizija na najuticajnijem kablovskom operateru. To nije ekvivalentno. N1 je jači i uticajniji, ali je Sputnjik krupnim koracima napravio prvu ozbiljniju rusku medijsku inicijativu u regionu", kaže za Medijsku opservatoriju urednik NSPM-a Đorđe Vukadinović.

Ne postoje zvanične najave za uspostavljanje neke ruske televizije u regionu, a eventualni dolazak RT Vukadinović uslovljava brojnim faktorima: "Neka šira penetracija RT, odnosno Rusije, značila bi mnogo pretpostavki, u smislu infrastrukture, logistike, zakonodavnog prostora za širi upliv ruskog uticaja. Od institucija, tehnologije, kablovskih operatera itd. Oni su prisutni, biće malo veći, ali ako pričamo o nekom ozbiljnom uticaju, on bi bio iznenađenje."

U sadašnjim dispozicijama je neposredni komercijalni interes, po svemu sudeći, u istoj meri nevažan, kako za ispostavu državnog ruskog medija Sputnjik u Srbiji tako i za privatni američki televizijski kanal N1 čiji vlasnici svoje finansijske ciljeve u regionu zadovoljavaju kroz ostalu infrastrukturu sa kojom raspolažu. Privilegovanost ovih medija se ogleda u boljim uslovima za rad novinara, većoj nezavisnosti u odnosu na unutrašnje komercijalne i političke faktore, ali pre svega omogućava ključnu misiju koja im je zajednička. To je širenje kulturološkog i političkog uticaja, koji posredno ili neposredno uvek služi ekonomskim interesima koje imaju vlasnici ili matične države iz kojih ovi mediji potiču. ¶

BOJAN VUČIĆEVIĆ

UZ POMOĆ TAMARE SEKULOVIĆ

Tri teme u tri dana

Pratili smo udarne informativne emisije "Vesti" Sputnjika u 13.30 i "Dnevnik" N1 u 19 tri dana: 9, 13. i 18. maja 2016.

Kao centralnu temu za praćenje 9. maja izabrali smo Dan Pobede i Dan Evrope.

Sputnjik je gotovo celokupne "Vesti" posvetio temi Dana Pobede, uključujući izveštaj iz Moskve, obeležavanje praznika u Srbiji i intervju sa predsednikom Tomislavom Nikolićem.

N1 je Dan Pobede obradio samo kao jednu od tema i obeležavanju Dana Evrope u Srbiji posvetio više pažnje. Centralna vest ovog dana u "Dnevniku" N1 su bili detalji u vezi sa rušenjem objekata u beogradskom naselju Savamala.

Fokus je 13. maja bio na najavi protesta opozicije i vlasti u Republici Srpskoj.

"Vesti" Sputnjika su se detaljno bavile ovom temom, ali u ovim vestima nije zabeležena nijedna izjava opozicionih aktera. Ostatak vesti je, pored pogleda na ove događaje iz ugla provladinih aktera, bio ispunjen analizama i komentarima o američko-ruskom spoljnopolitičkom kontekstu.

"Dnevnik" N1 je proteste u R. Srpskoj izabrao kao udarnu vest, i značajan prostor posvetio akterima koji su govorili u pro-opozicionom tonu, kritikujući vlast Milorada Dodika. Izveštaj je dopunjen direktnim uključenjem novinara N1 iz Banjaluke.

18. maja fokus tema je bila smenjivanje 14 urednika na Radio-televiziji Vojvodine.

Sputnjik ovog i sledećeg dana nije izveštavao na ovu temu, ni u "Vestima" od 13.30 h, ni na svom veb-sajtu.

"Dnevnik" N1 je smenjivanje urednika na RTV-u odredio kao centralnu temu, a na svom veb-sajtu je ovog i sledećeg dana objavio deset različitih vesti koje se tiču ovih događaja.

Milijarde leže na zemlji

Put organskog proizvoda od semena do ploda traje i po nekoliko godina. Neophodno je najpre pripremiti zemljište, pa po dobijanju sertifikata početi sa proizvodnjom. Iako su organski proizvodi najzdraviji, ali i najskuplji, zbog procedure i troškova malo poljoprivrednika se odlučuje za ovakvu proizvodnju, ne samo kod nas, već i u Sloveniji

Na nešto manje od sto kilometara od Ljubljane, u mestu Makole, na zaštićenom području, nalazi se najveća plantaža organske aronije u Sloveniji. Pre pet godina tada dvadesettrogodišnjakinja Polona Ratajc, studentkinja evropskih studija, odlučila je da kupi zemljište, a nakon dve godine i da na njemu napravi zasad. Danas Polona ima najveću plantažu organske aronije u državi, a uskoro bi trebalo da u džepu ima i drugu fakultetsku diplomu. Za aroniju se odlučila, kaže, zbog velike potražnje na tržištu.

"Prvo sam dugo tražila parcelu, u Sloveniji ju je gotovo nemoguće naći. Onda smo kupili zemljište, a otac, inače po zanimanju građevinac, boraveći u Poljskoj video je zasade aronije, pa je od njih ukrao ideju. Aronija se kod nas uglavnom uvozila i bila je to odlična prilika", kaže Polona Ratajc.

S obzirom na to da je reč o organskoj proizvodnji, koja ima svoje specifičnosti, ima dosta posla, a u tome Poloni pomažu brat i roditelji.

SUBVENCIJE

Ukoliko živite u Sloveniji i odlučite da budete "profesionalni seljak", odnosno da vam poljoprivreda bude jedini izvor prihoda, od države ćete dobiti podsticaj u iznosu većem od 40.000 evra. Ako želite da se bavite drugom profesijom, a pored toga i poljoprivredom, za taj "part tajm" posao dobićete oko 18.000 evra. Ovo su, prema rečima ministra za poljoprivredu, šumarstvo i ishranu Slovenije Dejana Židana, neke od subvencija koje daje država kako bi podstakla poljoprivrednu delatnost. Iako na prvi pogled izgleda kao ponuda koju bi retko ko odbio, malo je onih koji se zaista odlučuju da započnu taj posao, jer je za dobijanje novca potrebno ispuniti niz uslova. Treba dodati da su ovakvi programi namenjeni prvenstveno mladima, a oni se svakako teže odlučuju za bavljenje poljoprivredom.

"Bez obzira na subvencije o kojima govori naš ministar, ne funkcioniše baš to po principu: oni bace pare i eto vam, razvijajte se – ima tu dosta posla", kaže Polona. Kako bi njena aronija postala konkurentnija, planira velike investicije i udruživanje sa ostalim proizvođačima ovih bobica.

Ministar Židan smatra da poljoprivrednici ne smeju da se oslone samo na dobijanje subvencija. "Subvencije su dobre i bitne, ali one su kao aspirin – ako ih dobiješ onda ne razmišljaš više mnogo šta ćeš raditi na boljoj organizovanosti i boljoj tehnologiji. Ako to ne radiš, onda ne možeš biti pobednik." On dodaje da sva gazdinstva u Sloveniji izgledaju dobro, ali da su troškovi i ulaganja različiti. Zato će, tvrdi, mnogo više morati da se radi na tehnologiji, troškovima i zajedničkom sudelovanju. "Kada pogledamo slovenačku poljoprivrednu politiku, vidimo da smo

STRPLJIVO OD NJIVE DO TRPEZE: Porodica Ratajc na svojoj eko plantaži aronije i finalni proizvodi
Fotografije: Barbara Zajc

previše govorili samo o novcu i shemama subvencija. Osnov dobre proizvodnje nisu subvencije, već dobra tehnologija."

UDRUŽIVANJE

Osim tehnologije, bitnu ulogu u povećanju prihoda i smanjenju troškova u poljoprivredi igra udruživanje proizvođača. Kako bi bili konkurentni, oni moraju da udružuju svoje kapacitete. "Poruka svim seljacima i u Sloveniji i Srbiji je da moraju biti udruženi. Danas seljak kao pojedinac nema sigurnu budućnost. Samo kao zajednica imaće bolju budućnost", dodaje Židan.

Plantaža Ratajc nije jedina u Sloveniji na kojoj se uzgaja aronija, ali jeste najveća. Dok konkurenti imaju do hiljadu sadnica, Polona ih ima 14 puta više. "Konkurencija postoji, ali sa našom količinom možemo postići bolju cenu. Sirova aronija košta i do sedam evra za kilogram, naravno sa količinom se i cena smanjuje. Kako bismo što više iskoristili svoj proizvod, planiramo da ga ne prodajemo samo u sirovoj varijanti, već da napravimo i svoju liniju sokova, marmelade i drugih proizvoda, kao i da se povežemo sa farmaceutskom industrijom. Što si više usmereniji na organsku poljoprivredu, Ministarstvo te više pomaže."

Kako bi zajedno bili konkurentniji, neophodno je da se svi proizvođači udruže, smatra Polona i dodaje da kada se prebrode sve prepreke, od uzgoja aronije može dobro da se živi. "Sama proizvodnja nije suviše komplikovana, a zbog velike tražnje ni plasman nije problem. Kupci uglavnom sami nađu nas."

TRAVA, PA SVE OSTALO

Od 75.000 poljoprivrednih gazdinstava, koliko ih ima u Sloveniji, 3500 je takozvanih ekoloških, onih koja se u potpunosti bave organskom proizvodnjom. Obradivog zemljišta fali, kažu, a trenutno ga je oko devet odsto pod organskom proizvodnjom. Iako je najveća potražnja na tržištu za zdravstveno bezbednim voćem i povrćem, najveći deo organskih površina čine pašnjaci, i to čak 84 odsto. Ministar Dejan Židan kaže da ljudi sve više žele da se bave organskom proizvodnjom, te da je najveća potražnja u zemlji za organskim voćem, povrćem, mlekom i mlečnim proizvodima, a u poslednje vreme i mesom. On dodaje da im tolika količina pašnjaka nije potrebna.

Sama organska proizvodnja zahteva da zemljište tri godine nije bilo hemijski tretirano, a slovenačko ministarstvo poljoprivrede bar jednom godišnje šalje inspektore na svako imanje da provere da li se proizvodnja zaista odvija po pravilima koja važe za organske proizvode.

"Trebalo bi da budu stroži", kaže Polona. "Kada inspektor dođe na plantažu, on ne može pogledom da oceni da li smo mi nečim prskali biljke ili nismo. Trebalo bi da uzimaju uzorke i šalju na analizu, ali država štedi na tome. Na taj način obezbedili bi se jednaki uslovi poslovanja za sve, to jest fer konkurencija, dok bi potrošači bili sigurni da je organsko stvarno organsko."

U ovoj "zelenoj" državi povrće čini svega 38 odsto poljoprivredne proizvodnje. Prema rečima ministra cilj je da taj iznos dostigne polovinu domaće proizvodnje, a kasnije i da se udvostruči u odnosu na trenutne količine. Ministarstvo na čijem je čelu priprema mere za to.

Od proizvodnje hrane Slovenija ubira dve milijarde evra godišnje, a trenutno izvozi četvrtinu hrane koju proizvede. Najveći rast izvoza Slovenci beleže u Nemačkoj i Austriji. S obzirom na to da su aprilski mrazevi naneli mnogo štete usevima, ove godine će poljoprivrednici uspeti da prodaju sve što proizvedu, i to uglavnom u zemlji.

Plan slovenačke vlade je da deset odsto hrane u javnim ustanovama bude iz ekološkog uzgoja. Prema rečima ministra Židana, država planira da pomogne organsku proizvodnju tako što će osnivati agrobanke. Za sada, u tome važnu ulogu ima NLB banka, uz čiju je podršku i porodica Ratajc pokrenula svoj biznis i koja podržava poljoprivredu i organsku proizvodnju u Sloveniji. Kako je rečeno, od 75.000 gazdinstava u Sloveniji, 15 odsto su klijenti te banke.

Finansije su uglavnom veliki problem i ono što, osim hrabrosti, nedostaje da se neko upusti u ovakav biznis je novac. U slučaju Poline Ratajac, za pokret su bili potrebni i dobar biznis plan i jemstvo, koje je dobila od oca, ali je stigao i kredit od ove banke. Inače, NLB u Sloveniji ima poseban program za finansiranje malih poljoprivrednih firmi kojima odobrava kredite u vrednosti do pola miliona evra, uz niske kamatne stope.

NLB banka u Srbiji takođe je rešila da podrži organsku proizvodnju na srpskom tržištu kroz konkurs kojim se nagrađuju projekti iz takve vrste proizvodnje. U okviru petog po redu konkurs NLB Organic, ove godine biće nagrađena tri najbolja projekta novčanom nagradom u ukupnom iznosu od milion i po dinara. Konkurs je otvoren od 1. juna do 1. septembra, a pravo učešća imaju individualni poljoprivredni proizvođači sa registrovanim poljoprivrednim gazdinstvom koji su sertifikovani ili u procesu sertifikacije za organsku proizvodnju. ¶

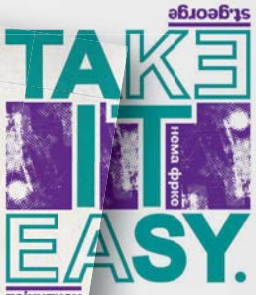
K. STEVANOVIĆ

U SARADNJI SA MODNOM KUĆOM ST.GEORGE:

UZ SVAKU KNJIGU “DESNA DECA LEVIH RODITELJA” KUPLJENU U REDAKCIJI POKLON MAJICA!

„Ova zbirka tekstova dragocena je i kao udžbenik za sve one koji bi ozbiljno da se bave novinarstvom, ako takvih još uopšte ima. Knjiga brani čast profesije i svedoči kako se u životnom opredeljenju može biti dosledan i čestit i kad je sve, pa i taj život, protiv tebe.“
—iz predgovora Dragoljuba Žarkovića
856 strana, format B5, tvrdi povez

U PRODAJI!

Knjige **“Desna deca levih roditelja”** Milana Miloševića i **“Moj muški život”** Miloša Vasića, u izdanju nedeljnika “Vreme”, mogu se kupiti u knjižarama navedenim u oglasu na str. 17, kao i **u redakciji Vremena** (radnim danom od 9.30 do 14.30h) i preko sajta **www.vreme.com.**

„Muškarci mogu da budu feministi i Miloš Vasić je sigurno jedan od njih. Svestan patrijarhalne kulture u kojoj je kao muškarac povlašćen, svoju poziciju koristi da razne dripce i mufljuze koji jesu seksisti – dozove pameti.“
—iz predgovora Jovane Gligorijević
280 strana, format A5, meki povez

LJUBOMIR ŽIVKOV

Zid smrti

Shodno potrebama službe obreo sam se pre desetak leta u zemunskome restoranu, etno-retro-vintage-štatijaznam, nema još nikoga pa natenane razgledam šta je sve okačeno o zidove i šta je sve poređano po zidanoj furuni i po banku možda u tu izložbenu svrhu i sazidanom (videću docnije sličnu zbirku i u slavnom njujorškom muzeju: prevaziđena bela tehnika, kakvo smo joj samo laskavo ime dali, mi ondašnji urođenici: kuhinjske i kućne alatke kakve još imam u Farkaždinu, a koje se tamo knjiže kao artefakti iz pok. xx veka, jednog inače od najlepših u mojoj uspomeni).

U restoranu su sadžaci, sita, naćve, ručkonoše, krčazi, obramica, modle za gurabije, čunak, uglačan od silne premda davnašnje upotrebe, peglajz na žeravicu, koji me je podsećao na petla, imao je ispred drvene drške nekakvu krestu od tuča, ko zna koji je kovač to izmislio, uglavnom se niko od sledbenika nije usudio da napravi peglu bez te grombudže...

Nekoga uzbudi drozd u suton, drugoga ushićuje otrcana misao: hiljaditi put je deklamuje u nadi da to opšte mestašce neko sluša prvi put

Pored pegle stoji nešto sivkasto, četvrtasto, socijalističko, šta je, pisaća mašina, UNIS, ona na kojoj sam načinio svoje prve novinarske korake, lepo rečeno, a kakvu sam zahvaljujući muzici i kupio, da ne čekam na red u "Ekonomskoj politici", nego da budem svoj gazda, samodovoljni poslenik pis. reči, vsegda gotov da nešto sroči i u skrovitosti doma svojega... Ali zašto si, dobri gostioničaru, na banak stavio ovaj industrijski proizvod? Kućište pisaće mašine je plastično, a stoji uz kamen za kupus, pored svećnjaka i pored kalaisanog posuđa, pa imaš ovde sva doba iz poznavanja društva: kameno, bronzano, bakarno, gvozdeno, imaš krasne stvari od drveta i gline... Avaj, pisaća mašina je ipak na svom mestu, na smetlištu istorije, u klasi neupotrebljavanih stvari: načelo odbačenosti je, priznaćeš, kudikamo važnije nego njezin oblik, materijal ili godina tvorbe.

Pre nekoliko dana pronađe moja kći uredno upakovanu pisaću mašinu, ne ovu iz prethodnog pasusa, nego jednu iz naredne faze mog dijalekt. razvoja: našla sam tvoju crvenu mašinu, olivetti, stvarno, pazi ti to, prihvatim se naknadno pronađene imovine, ali zbog utakmice Nemačka-Italija zaboravim je u kolima, danas je bogme odonud uzmem, da ne bi neko od čestit. obijača pomislio kako je pod šarenom krparom na zadnjem sedištu nešto vrednije: laptop, opravljeni štampač, akumulator ili pršut.

U parkiću koji je vlast vanredno ulepšala uoči vanrednih izbora sednem na klupu, i nakon četvrt veka izvučem mašinu iz futrole: potpuno je, gle, ispravna, ima kočnicu, da joj valjak ne šeta dok ju poslenik tiska nosa po aerodromima, peronima, rovovima, stadionima i ne znam gde sve ne (davnym davno D. mi poklonila pisaću mašinu, američku, minijaturnu, svu od metala, kakvu je imao pokojni Hemingvej, koja zvala se portabl i koja dođe prababa laptopu, vodi se kao nestala nakon mojih seoba i druge knjige seoba; biće nađena i ona, kad budemo tražili nešto drugo).

Dok sa nevericom oprobavam da li sva slova i sve poluge rade, a rade, koči trotinet na dva koraka od mene: vozač ima sedam ili osam godina, pitam ga da li zna šta je ovo, približi se, sleže špicastim ramenima: "Kasa?"

♠

Starost, ko je ne zna skupo bi je platio; šale o starenju dosadnije su, zar ne, od same starosti (kao i pošalice o braku ili tašti: dosadnije su kudikamo od samih tih prir. pojava); klonim se starijih građana vazdan ornih da se šale na račun te životne dobi, njima to dođe kao trijumf besmrtnog duha nad materijom koja kopni ispod očuvanog šešira, ispod kravate, ispod bele košulje i ispod drap pantalona: nemate vi prava, braćo, da se iz ličnih interesa šalite na račun celog svog pokolenja, hteli biste da još malo budete zabavni i tobože nadmoćni, a sam Crnjanski je napisao "na usnama mi gorka trulost rudi"!

Ne bih da mi se duh ozoholi niti da sa s visoka gleda na telo kao na ljušturu koja mu bezmalo više i ne treba, jer je takoreći postao vireless: telo je moj drug ništa manje nego takozvani duh, vidim i sam da nije više sve baš cakum-pakum, ali našto i tome posvetiti vremena više nego što se mora: usavršio sam nekoliko tehnika da prenebregavam starost, međutim me sustiže istina na trotinetu: znai svoe mesto!

♠

U svakoj od mojih antologija dosade nalazi se rečenica: "Uzeli su nam Kosovo, sad će Vojvodinu, pa Sandžak, bićemo Beogradski pašaluk na vodi..." To kad čujem, ma bilo i za susednim astalom, plaćam svoja dva espresa i odlazim za svojim svrhama, ali evo ti glavnog urednika "Več. novosti" – da nas prosvetli, ako smo možda tek počeli da čitamo novine, ili da nas na večnu istinu i on podseti, ako nam je vrana pamet popila: "Ne vredi. Može službeni Beograd sutra da prizna nezavisnost Kosova, Oni će nakon toga tražiti da Vojvodina bude republika. Kad i na to pristanemo, Oni će zahtevati najviši stepen autonomije za Rašku oblast, potom pravo Albancima iz Bujanovca i Preševa na izjašnjavanje o teritorijalnom pripajanju 'državi Kosovo', pa donošenje odluke o prekidu specijalnih veza sa Republikom Srpskom, pa rušenje Dodika, zatim da SPC prizna papu kao vrhovnog vladara, da SANU promeni ime... Nema tu kraja."

Nije li ovo kao vožnja motocikla po buretu? Prisna poznatost staze: nekome je muka od jednog te istog, drugog baš to opija!

Vozi, majstore! ¶

Intervju: Miloš Radović, reditelj i scenarista

SREĆNO-NESREĆNI

“U ponudi imamo sve, za svakog ponešto, od svega pomalo: veru u evropsku budućnost, sumnju u evropsku budućnost, veru u rusku budućnost, strah od ruske okupacije, strah od manje penzije, nadu u veću penziju, slobodu mišljenja, kontrolu izražavanja...”

Najnoviji film Miloša Radovića *Dnevnik mašinovođe* imao je prošle nedelje dve premijere: svetsku na Moskovskom festivalu, gde je osvojio Nagradu publike za najbolji film, i domaću, na festivalu *Cinema City* u Novom Sadu, gde je Lazaru Ristovskom, protagonisti ovog filma, dodeljena nagrada za doprinos domaćoj kinematografiji.

Miloš Radović je i reditelj i scenarista *Dnevnika mašinovođe*. Po ideji Marka Glušca, ovim filmom je ispričao crnu komediju-melodramu o mašinovođi koji je u svojoj karijeri postigao neslavan rekord od 28 gaženja. Radović i producentska kuća *Zillion film* počeli su rad na ovom filmu pre sedam godina.

Osim *Dnevnika mašinovođe*, Miloš Radović je snimio igrane filmove *Mali svet* i *Pad u raj*, kratke igrane filmove *Iznenadna i prerana smrt pukovnika KK* (Nagrada za najbolji film u svojoj kategoriji Kanskog festivala) i *Moja domovina*, preko 200 sati igranog televizijskog programa – na primer seriju *Otvorena vrata*, TV film *Brod plovi za Šangaj*, *Vidim ti lađu na kraju puta*, preko 50 reklama. Napisao je i drame *Čorba od kanarinca*, *Tulumbus*, *Malaksija* i *Trst*.

“VREME”: U PR najavama vašeg novog filma, mašinovođa koji je tokom radnog veka pregazio 28 ljudi, opisan je kao nevini ubica. Kako je moguće ubiti čoveka, a ostati nevin? Zar nije žrtva ta koja je nevina? Ako je mašinovođa nevin, ko je kriv za te smrti?

MILOŠ RADOVIĆ: Upravo o tome i jeste moj film. Mašinovođe su žrtve svojih žrtava. To postaju zato što nisu u mogućnosti da izbegnu neizbežno. Sve zajedno, to se zove “nesrećni slučaj”. Postoje i “srećni slučajevi” kada samoubica zakasni na voz ili ga promaši. Bio je jedan samoubica, mislim da se prezivao Jeftić, koji se četiri puta bacao sa neke stene pod voz i svaki put promašio. Ili skoči predaleko ili skoči prekratko. Kada je video da ga smrt neće, srećno se oženio i dobio troje dece. Ali ga je, desetak godina kasnije, zgazio autobus na pešačkom prelazu. Jeftićev slučaj je “srećno-nesrećni slučaj”. Kao što je i moj slučaj da izaberem da se u Srbiji bavim snimanjem filmova. Jedina teža stvar od posla mašinovođe je snimanje filma o poslu mašinovođe.

Ako je sintagma “nevini ubica” metafora, i ako je voz – oružje kojim on ubija, takođe metafora, koje je njihovo značenje sa stanovišta iskustva današnjeg gledaoca?

Moj film je smešna priča o smrti i kako je preživeti. Mene su mašinovođe naučile da je smrt samo jedna od hiljadu nesreća koje nas snađu u životu. I nije, nužno, najgora. Nadao sam se da ću biti u stanju da taj nauk prenesem i na gledaoca, u jednom ležernom tonu. Takav ton sam takođe preuzeo od mašinovođa. Jednom mi kaže jedan od njih: ”Juče vozim i izleti mi čovek. Ja levo, on levo, ja desno, on desno, i zgazim ga.” Humor je lek koji ne koriste samo mašinovođe, to ovde koriste svi. On nastaje iz nemoći da se stvari reše, da se promene nabolje, da se vrate u prethodno stanje. Kao iznenadni napad smeha na sahrani. Neprimereno, ali razgaljujuće.

Mašinovođa Ilija, glavni lik filma, uvodi usvojenog sina Simu u posao. Priprema ga i na neizbežnost nesreća. Zašto Ilija očekuje da će Sima nastaviti njegovim putem?

U Železničkoj školi u Beogradu, gde se školuju buduće mašinovođe, 90 odsto tih dečaka su sinovi mašinovođa. To je posao koji se i dalje prenosi sa generacije

SLUČAJ

Fotografije: Marko Rupena

na generaciju. Postoji mesto Kusadak, blizu Mladenovca, u kojem žive samo mašinovođe sa svojim porodicama. Skoro da se podrazumeva, tradicionalno, da će sin mašinovođe biti mašinovođa. Zato glavni junak filma zna da će i njegovi sin krenuti prugom. I plaši se. Zna kako će mu biti.

U trejleru za film je Ilijin monolog. Priča kako je njegova lokomotiva kasapila ljude. Priča kao da uživa u tome, kao da je zadovoljan što mu se desilo to što se desilo. Zašto uživa? Da li bi on bio loš mašinovođa da nikog nije pregazio?

Trejler koji pominjete je isečak iz jedne duže scene u filmu. Prekoputa mašinovođe Ilije sedi mladi psiholog koji se pravi važan i koji ima stručno-naučni pogled na nesreće koje se dešavaju na pruzi. Iliju to nervira i on ruši samopouzdanje psihologa pričajući mu kako nesreće *stvarno* izgledaju. Scena se završava tako što Ilija leči psihologa od posttraumatskog sindroma. Stavili smo to u trejler jer smo mislili da je pošteno da predstavimo osnovni ton kojim je film ispričan. Ilija, dakle, ne uživa prepričavajući događaj, on pravi malu predstavu za one "koji se razumeju".

Izjavili ste da vam je bilo teško da savladate temu filma. Zašto niste odustali, čime vas je privukla?

Šegačenje sa smrću je tradicionalna »

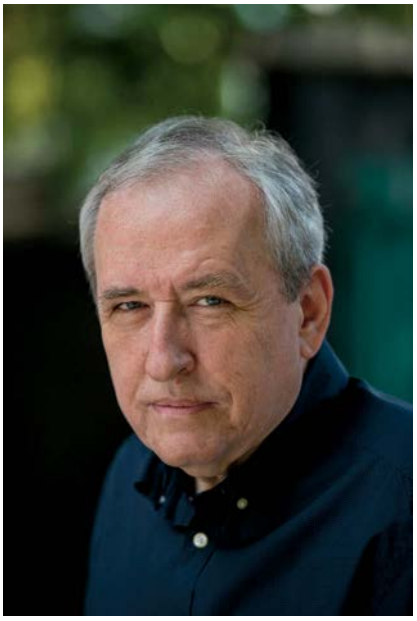
zabava ovde. To je zato što je ima mnogo, zato što je dobro znamo, pa se s njom sprdamo često i rado. Ništa nam nije lepše nego da se pravimo hrabri, da je vučemo za nos, da vidimo da li nam nešto može. Mi znamo da može, ali da vidimo koliko može. Znamo da može mnogo, videli smo to sto puta, al' baš da vidimo koliko sad može, kad je toliko jaka neka pokaže! I kad se pravi toliko važna, neka dokaže! I onda kad nam, kao voz, pokosi sve najbliže, onda zakukamo i kajemo se što smo se sprdali s ozbiljnim stvarima. Ali ubrzo sve zaboravimo pa nastavimo dalje, tamo gde smo stali. To je bila tema mog filma i smatrao sam da vredi, da je dobra, da se od nje, kroz priču o mašinovođama, može napraviti setno-smešan ili melanholičan film. Zato nisam odustao, a hteo sam, mnogo puta. Verujem da će biti gledalaca koji će reći – ma, što nisi odustao kad si imao šansu?!

Kako je vama bilo dok se u Moskvi i u Novom Sadu vrteo *Dnevnik o mašinovođi?* Da li ste tokom reakcija publike pomislili, na primer – ovo su dobro shvatili, ovo je trebalo drugačije. Kako se borite sa surovošću da film, kao i ostale umetničke forme, nema pravo na popravni?

Ovde se pravo na popravni podrazumeva i svakome je omogućeno. Ako vam jedan film ne valja, snimite drugi. Ako je taj gori od prvog, snimite treći. To je zato što ima malo dara i mora se tako. Ne može se očekivati da jedan čovek, u jednom filmu, uradi sve dobro. To je, prosto, nemoguće. U jednom filmu mu je dobar početak, u drugom kraj, u trećem, najzad, ima dobar scenario, u četvrtom je skupio odgovarajuće glumce. I na kraju, posle desetak filmova, skrpi se uspešna karijerica. Svako ovde ima više mogućnosti nego talenta. I sam sam među njima.

Ako je film najdelotvornije propagandno sredstvo, zašto to nije dovoljan motiv da država uspostavi bioskopsku mrežu u zemlji?

Film je odavno prestao da bude propagandno sredstvo, to su preuzeli mediji. Film je zabava i ponekad, retko, sredstvo za "zadovoljavanje kulturnih potreba". Priča da su bioskopi nestali nečijom nebrigom je lažna priča. Bioskopi su propali zato što više nije bilo publike.

Sve su ove nade i strahovi koncentrisani na jednom mestu, mi nemamo o čemu da brinemo, ima ko brine

Publika je odustala od bioskopa, preselila se na video, na kompjutere i telefone. Taj transfer nije organizovala država, on se odigrao spontano, tako da država nema nikakvih obaveza prema bioskopima i njihovim starim ili novim vlasnicima, čak ni prema romantičarskim pokretima koji vape "vratite nam bioskope". Naravno, obaveza je države da pohapsi sve one koji su tu počinili neka krivična dela, ali to treba da bude u okviru redovnih dužnosti bez izdvajanja bioskopa kao nečeg posebnog, tj. posebno važnog. To što država učestvuje u proizvodnji filmova je ispravna kulturna politika i za tim postoji istinska potreba. Mislim da država drugih obaveza nema.

Po obrazovanju, vi ste reditelj. Zašto pišete scenarija za svoje filmove? Da li teme naših scenarista nisu i vaše teme?

Ne poznajem scenariste, niti mi bilo ko bilo šta nudi. Voleo bih da nekada uradim nešto po tuđem scenariju, mislim da je to bolje, zdravije za film. U filmu je dobro imati što više autora, film to traži. Ne volim što sam sve pisao sam, tu su sumnjivi kriterijumi, dosta se gleda kroz prste, greške se praštaju. Popustljivost prema sebi skupo je plaćena u mnogim filmovima. Opet, kad pišem sam, to što pišem mi je najbliže, najrazumljivije, tada sam najbliži sam sebi. I što je najbolje – mogu slobodno sve da bacim.

Trebalo je još više da bacam, kaže mi jedna ptičica svakog jutra sa prozora.

Vaša drama *Trst* je dugo bila na repertoaru Ateljea 212. Eventualna anketa među publikom bi sigurno otkrila da li su gledaoci srednje dobi dolazili da bi dva sata nesmetano uživali u uspomenama iz mladosti, a oni mlađi da bi osetili ono za čim čeznu ovi prvi. Da li imate utisak da su lepe priče o Jugoslaviji sve manje i manje nepoželjne?

Moja predstava više nije na repertoaru Ateljea 212, završila je svoju karijeru. Ali ja sam taj trenutak dočekao spreman i napisao sam scenario za film koji se takođe događa u Trstu. To je sasvim druga priča, ali važno mesto je isto. Dobio sam već i neke pare na jednom italijanskom fondu, ako bude sreće – film bi mogao da se snima iduće godine. Ja se strašno dobro razumem u Trst, u ono šta je on predstavljao i koliki značaj je imao za moje sunarodnike Jugoslovene. Ja sam ekspert za pitanja Trsta i zato sebe smatram kvalifikovanim da mogu da pravim i predstave i filmove o Trstu. To je moja teritorija, tu se osećam najsigurnije. Moja domovina Jugoslavija je nestala, ali Trst je i dalje moj.

Grand kafa je bila koproducent vašeg filma *Mali svet*. Činilo se da će dati primer drugim velikim kompanijama, ali – ništa. Zašto? Da li možda zato što kultura ne zarađuje? A šta ako bi zahvaljujući takvoj saradnji sa privredom počela da zarađuje?

Učešće Grand kafe u mom filmu bilo je više rezultat naše dobre saradnje na reklamnim kampanjama (sa Milenom Dravić i Draganom Nikolićem) nego pretpostavke da bi se na filmu moglo zaraditi. I danas postoje sponzori koji pomažu filmove, ali to je vrlo simbolično. Ne razumem se mnogo u produkciju filmova, ali mislim da razlog za ta minimalna ulaganja leži u tome što filmovi nisu dobar biznis danas. Gledanost domaćih filmova je mala, možda jedan ili dva filma godišnje ostvare neki bolji rezultat. Zato je učešće

države neophodno i nezamenljivo.

Snimanje reklame podrazumeva iste faze kao i snimanje igranog filma. Zašto nema status umetničkog dela?

Reklama jeste umetničko delo. Dobra reklama je vrednije umetničko delo nego loš igrani film. I to je poznata stvar. U svetu se reditelji za visokobudžetne filmove regrutuju upravo iz ovog sektora. Reditelj koji ume da napravi dobru reklamu ima već jedan veliki dokaz da je nadaren za umetnost *pokretnih slika*.

Da li imate utisak da vreme brzo prolazi, naročito ono lepo?

Vreme prolazi brzo onome ko ume da ga ispuni. A nekome se život razvuče kao žvaka, pa nikad kraja. To je slučaj sa onima čiji su životi prazni, bez sadržaja, bez uzbuđenja, bez ambicija. Ko nešto želi, taj juri i pre stigne do kraja. Tome izgleda da je život proleteo, da je trajao koliko treptaj oka. E, sad je pitanje šta se više isplati – tako leteti, žuriti, hrliti pa stići brzo do kraja ili lepo, natenane živeti bez želja, bez potreba, s minimalnom potrošnjom, i živeti dugo. Mislim da veliki broj ljudi ovde bira ovo drugo, bez mnogo razmišljanja.

U jednom od prethodnih intervjua pričali smo o malaksiji, bolesti parcijalne obamrlosti kojoj ste pre nekoliko godina posvetili istoimeni komad. Tada ste rekli da narod povremeno koristi revoluciju kao prirodni preparat protiv ove bolesti, ali da je za revoluciju potreban barem jedan zdrav čovek. Malaksija je sada naše prirodno stanje. Nema vesti da neko traži leka protiv nje. Zar smo pristali da joj podlegnemo?

Mi smo i dalje u stanju parcijalne obamrlosti zato što imamo "all inclusive" vlast – sve potrebe su nam parcijalno zadovoljene. U ponudi imamo sve, za svakog ponešto, od svega pomalo: veru u evropsku budućnost, sumnju u evropsku budućnost, veru u rusku budućnost, strah od ruske okupacije, strah od manje penzije, nadu u veću penziju, slobodu mišljenja, kontrolu izražavanja...

Sve su ove nade i strahovi koncentrisani na jednom mestu, mi nemamo o čemu da brinemo, ima ko brine. Zato možemo da se opustimo, da ne razmišljamo, možemo da prilegnemo i dremnemo. Jer desiće se ono što će se desiti, mi nećemo biti ni krivi ni zaslužni. Veće je to od nas, ima ko o tome da vodi računa. Šta običan čovek može da promeni? I kad bi me neko pitao, ja ne bih znao šta da odgovorim. Zato je dobro što me ne pitaju. Ako ja već ne umem ništa pametno da smislim, bolje da smisli onaj koji ume. Jer da sam bio za bolje, ja ne bih bio ovo što jesam.

Ali ovo nije slika samo Srbije danas. Ni u svetu nije bolje. Britance je vlast koju su izabrali pitala da li žele da ostanu u EU ili žele da izađu. Ne postoji teže pitanje. I umesto da na to pitanje odgovore stručnjaci, ekonomisti, bankari i političari koji su birani da bi odgovarali na sudbinska pitanja, ova teška odluka je prepuštena neukom narodu. Narod je glasao i već sutradan se pokajao. Tako je narod naučio lekciju da mu je bolje da se ne meša i da prepusti onima koji sve znaju da u njegovo ime, ubuduće, zauvek donose odluke. Referendum? Ne, hvala, nikad više! ¶

SONJA ĆIRIĆ

Nema šta na filmu

„Ja sam rekao sebi: ko god zna nešto o filmu, i misli da zna, otišao je u Holivud. E, Božidare, ako znaš, idi u Holivud“

Ove godine na Sopotskom filmskom festivalu (SOFEST) počasnu statuetu „Sloboda“ dobio je Božidar Nikolić za doprinos filmskoj umetnosti za kameru. Božidar Nikolić je rođen u Nikšiću 1942. i jedan je od najpoznatijih domaćih direktora fotografije. Sarađivao je sa velikim brojem jugoslovenskih reditelja od Živka Nikolića i Lordana Zafranovića do Vlaste Radovanovića i Milana Jelića. Režirao je neke od najgledanijih filmova poput *Balkanski špijun* (korežija sa Dušanom Kovačevićem) i *Tri karte za Holivud*. Dobio je dve „Zlatne arene“ za najbolju kameru na festivalu u Puli za filmove *Beštije* Živka Nikolića (1978) i *Život je lep* Bore Draškovića (1985). Veliku „Zlatnu arenu“ za režiju filma *Balkanski špijun* podelio je 1985. godine sa Dušanom Kovačevićem. Na svetskom festivalu direktora fotografije „Braća Manaki“ u Bitolju 2015. godine dobio je nagradu za životno delo „Zlatna kamera 300“ za doprinos savremenoj filmskoj umetnosti.

Nagrada na SOFEST-u bila je prilika za rekapitulaciju plodne karijere Božidara Nikolića.

„VREME“: Kako ste vi, uopšte, došli na film?

BOŽIDAR NIKOLIĆ: Moja karijera je za film. Prvu fotografiju sam napravio sa osam godina, a tada je dete od osam godina koje je umjelo da napravi fotografiju bilo čarobnjak. U to vrijeme bio je jedan fotograf u Nikšiću, neki Tadić koji je jedini umio da radi fotografije. A, to se sve desilo slučajno, jer sam se ja bavio modelarstvom. Bio sam čak i prvak Crne Gore. Jednom je u aeroklub u paketu sa dijelovima modela za avione stigao i jedan ruski fotoaparat sa filmovima. Ja o tome nisam znao ništa, pa, onda, uzmem otvorim onaj film, da vidim kakav je. I, ja sam slikao i ništa nije valjalo. Odem kod onog fotografa i pitam: „Kako ne valja?“, a on mi odgovori: „Pa osvjetlio si film.“ I onda je on meni govorio šta je fotografija, kako se svjetlost registruje na emulziju na filmu i tu sam ja zavolio fotografiju. I, da vam kažem nešto, ja bih priznao nekom da je bolji snimatelj od mene, ali fotograf sigurno nije. Kad se otvorila Katedra za kameru na beogradskoj akademiji ja sam se upisao na tu prvu generaciju. Moji drugovi iz Nikšića nisu mogli da vjeruju, jer je to bilo teško upisati. I danas je, kamoli onda. Bilo nas je 120 kandidata, primljeno je samo nas šest.

Ko je bio sa vama na klasi?

Danas su to sve čuveni snimatelji: Milorad Glušica, Dragan Jovanović, koji su obojica, kasnije, postali profesori na Kameri, Milan Spasić Papi, on nam je bio razonoda na Akademiji, Fatmir Nuši i Ljuba Sekulić. Mi smo svi tu bili negde jednaki. Kad smo polagali fotografiju, ti ne znaš čija je bila bolja.

Sećate li se studentskih protesta ‘68?

Da vam pravo kažem, ja sam se bavio fotografijom. Čuo sam da nešto idu i da nose one bedževe, i prošao sam tamo da vidim kako izgleda ta gužva, ali ja nijesam učestvovao u demonstracijama. Nijesam ni znao šta je politika. Ja sam uživao da snimam studentske vježbe, pogotovo s mojim velikim prijateljem Dušanom Kovačevićem. On je sa mnom studirao, on je pisao i sebi i meni, a ja sam snimao vježbe obojici. Ja sam još tada tvrdio da je on genije. Znao sam Mališu Marinkovića, urednika Zabavnog programa Televizije Beograd, i ja sam ga molio da dâ Dušku da mu piše skečeve za Novu godinu. A, on meni kaže: “Božo, ja znam da ste vi prijatelji, ali ovo je novogodišnji program, to mora da bude fenomenalno!“ I, nije mu dao.

Rodio sam se dva mjeseca posle pogibije mog oca u ratu 1942. Odrastao sam sa majkom, jednom divnom ženom. Ja snimim svoj prvi igrani film *Beštije* (režija Živko Nikolić 1977) i dobijem „Zlatnu arenu“ na festivalu u Puli. Sve novine pišu o meni, jedan novinar napisao „suze radosnice majke Vidosave“. Kad sam došao u Nikšić, majka kaže: „Sram te bilo. Ja da ti zaplačem što si ti dobio nagradu. Sram da te bude, da mi se komšije smiju. A, ja da ti kažem,“ i to mi zvoni i dan-danas, „ti ne znaš kako je lijepo ne dobiti nagradu.“ Shvatio sam koliko je majka u pravu kad sam se vratio u Beograd, tada je na televiziji radilo 200 snimatelja. Stotinu me je mrzilo.

Kako je došlo do saradnje sa Živkom Nikolićem?

Živko je fenomen! On je prvo studirao glumu, to niko ne zna. Na Akademiji je tada bilo, ako ne položiš glavni ispit, gubiš pravo na školovanje. Živko nije položio glumu, pa je upisao režiju. Sjećam se, ni ja tada nijesam razmišljao da se bavim filmom, šetali smo se pored „Konja“ na Trgu Republike i Živko meni kaže: „Ja ću da režiram film!“ A on nije nikad bio ni na čijem snimanju! Da makar gleda kako se snima film. Živko ode do Vicka Raspora u „Dunav film“. Vicko je bio jedan divan čovjek, filmofil. Njemu se dopadne Živkova ideja i on mu da kameru i traku i tako Živko

ne može

Fotografije: Marko Rupena

snimi svoj prvi dokumentarac u svom selu kraj Nikšića. Kasnije, ja sam već počeo da studiram i Živko me je zvao prvo da snimam dokumentarac *Prozor*, a odmah dogodine i prvi igrani film *Beštije*.

Koliko je bila važna „Zlatna arena" na početku karijere?

Ja sam postao ozbiljan snimatelj bez ikakve zasluge. Toliko je tada ta Arena značila. Sjećam se da mi je Milivoje Milivojević, snimatelj koji je već bio na kraju karijere, rekao: „Blago tebi, šta bih ja dao da sam dobio nagradu?" Ja kažem: „Što? Evo ti je", a on će: „Znaš šta će ti ta nagrada značiti za penziju?" I bio je u pravu. Evo ja zahvaljujući tim filmovima i nagradama imam nacionalnu penziju.

Da li vas je zbog tih uspeha zvao čuveni reditelj Vatroslav Mimica da snimate *Poslednji podvig diverzanta Oblaka*?

Apsolutno. Zvao me je u Zagreb i ja sam od njega naučio najmanje 15 posto onoga što sam propustio na Akademiji. A, on je bio ljekar. To je interesantno. Njega je Veljko Vlahović postavio za reditelja. On je sve sam morao da uči, tada nije bilo škole za film kao u moje vrijeme. Ali, on je znao sve! Znao je scenografiju, znao je da montira, znao je najbolje električare, najbolje far majstore i sve te ljude mi je preporučio.

Snimili ste zatim akcioni film *Pakleni otok*, gde se partizanski brod, pun izbeglica krije od nemačkog patrolnog čamca po Jadranu. Šta vas je privuklo tom scenariju?

Snimanje na brodu, na moru, uvek je izazov. Bilo je mnogo teško praviti te eksplozije, ali reditelj Vladimir Tadej se prilično dobro pripremio. Tadej je i scenograf, on ima veliku vizuelnu kulturu. Jednom smo snimali scenu gde je jedan brod sajlom vukao drugi. Brod se nešto zanio, kamera je bila fiksirana i ta sajla je krenula ka meni. Far majstor Mara, koji je radio sa Semom Pekimpoom, a kojeg mi je Mimica preporučio, skočio je i velikim klještima u posljednjem trenutku presjekao sajlu. Da to nije uradio slomila bi mi noge, bacila u more, ko zna šta. Ali meni je veći izazov bila stalna borba sa tim admiralima koji su bili konsultanti za pisanje scenarija i koji su našli pare. Oni su htjeli sebi da daju više na značaju. Ja sam uspio da, ipak, glavnog junaka na kraju ubiju. Inače to ne bi moglo da se gleda.

Fimovi Slobodana Šijana *Ko to tamo peva* i *Maratonci trče počasni krug* uvršteni su među najbolje srpske i jugoslovenske filmove. Da li je saradnja sa Šijanom takođe proistekla iz prijateljsva tokom studiranja?

Pošto obojica volimo film, on je dolazio kod mene i mi smo po čitavu noć gledali filmove, pričali o filmu. Čitavu noć. Dotle da se jedna fotelja na kojoj je sjedio Šijan, on je težak čovjek, slomila, pala dolje. Goran Paskaljević je trebalo da režira *Ko to tamo peva*, tada se taj film nije tako zvao, u jednom tramvaju se dešavala radnja. Ali je Goran otišao na neki drugi film, a meni se taj Duškov scenario radio. Onda sam ja predložio Šijanu da Duško Kovačević napiše još jednu verziju i da snimimo taj film. Tvrdio sam da film neće biti skup. Ubijedim ja Duška i odem sa Šijanom u „Centar film" kod Perkovića. Pita on nas: „Za koliko ćete dana snimiti film?" Ja kažem: „Za 25 dana." „Ma, lažeš!" „Koliko ti trake treba?" „Petnaest hiljada." „Koliko ti rasvete treba?" Ja velim: „Četiri kilovata" „E, sad si ga preterao." „Vidi, ako ja potrošim 15.000 metara trake, ti moraš da mi daš još," branim se ja: „ali ako mi daš samo četiri kilovata tu ne mogu da te prevarim." I tako je i bilo. Snimili smo film za 24 dana. Samo, bilo je teško. U autobusu, u skučenom prostoru, bilo je zagušljivo. Smrđeli smo, imali smo onu prasad. Sve smo snimili u Deliblatskoj peščari. Samo je ona eksplozija kad autobus već stigne u Beograd snimljena u Pančevu, a prevrnuti autobus je snimljen kod Botaničke bašte. Tamo je već stajao neki prevrnuti autobus, razvaljen. To je scenograf Veljko Despotović našao. Znate zašto je lijepo baviti se filmom? Nema šta na filmu ne može!

Kako ste se odvažili da zajedno sa Dušanom Kovačevićem režirate *Balkanskog špijuna*?

»

Te godine trebalo je Šijan da režira i *Balkanskog špijuna*, potpisao je ugovor sa „Centar filmom“. Ja sam zakasnio na taj sastanak kad je Šijan rekao nešto Dušku. Duško stoji ispred „Centar filma“, Šijan je već otišao gore ka Pravnom fakultetu i meni Duško kaže: „Bi li mi umeli sami da režiramo ovaj film?“ „Bi, što ne bi.“ Duško i ja smo sve studentske vežbe snimali zajedno. On je uvek sve znao bolje od mene oko scena, glumaca, replika, a ja sam bolje znao kameru i uglove snimanja. Tako smo, zajednički, snimili i ovaj film. Meni je bilo veoma stalo da ono što je Duško

napisao, njegove reči, što lakše i što brže dopru do gledaoca. Mi smo, neđe, nacrtali svaki kadar prije snimanja. Bila je tu jedna zanimljiva stvar. Dogovorili smo se sa montažerom Andrijom Zafranovićem da pravimo rezove tako da dijelove replika jednog glumca prevlačimo preko sledećeg kadra drugog glumca. Mislili smo da će to ubrzati film. Međutim, na prvoj radnoj projekciji, film uopšte nije bio smešan. Svi smo bili zgranuti. I Duško. Bio sam očajan. Sledećeg dana ja se dosjetim šta je greška. I trčeći odem u montažu. Duško je napisao tekst pun akcije i reakcije. Trebalo je da montiramo tako da pustimo glumca da izgovori cijelu repliku, pa tek onda da vidimo reakciju drugog glumca. I, to je, onda, smešno.

Osamdesetih ste sarađivali sa našim najboljim rediteljima. Kako su vam se dopali?

Miša Radivojević je jedan ozbiljan i obrazovan čovjek. Hrabar u eksperimentu. Mislio sam da sam ja najhrabriji, ali on je hrabriji od mene. Njegov najbolji film, a moj najbolje snimljeni film je *Živeti kao sav normalan svet*. To je sve snimljeno „iz ruke“ širokougaonim objektivom 5,7 mm. Snimali smo u skučenim prostorijama gdje nemaš kud da se okreneš, a kamoli da staviš rasvetu i kameru. Mi smo se prvog dana prepali. Ali, Miša je još više forsirao da se snima u malom prostoru širokom optikom. Poslije deset dana snimanja stiže prvi materijal iz laboratorije i mi vidimo da su svi kadrovi malo neoštri. Široka optika se najlakše rašteluje. I tada ja odlučim da čitav film snimimo tako neoštro.

Zdravko Šotra je jedan čovjek koji najbolje barata emocijama. On će sa najmanje elemenata probuditi emociju u svakom gledaocu. Snimio je *Idemo dalje* i *Više od igre*, oba po scenariju Slobodana Stojanovića. Šotra je jedan značajan reditelj.

Čuo sam da nešto idu i da nose one bedževe, i prošao sam tamo da vidim kako izgleda ta gužva, ali ja nisam učestvovao u demonstracijama

Boro Drašković je napravio najbolju pozorišnu predstavu *Kad su cvetale tikve*, ja sam imao sreću da je gledam pre nego što je zabranjena. A, zabranjena je odmah. Lane Gutović i Miša Janketić su pola godine trenirali boks za tu predstavu. To je pravi boks bio. To je Boro Drašković. On je čovjek koji umije da sasluša svakog saradnika. Posao reditelja je da iz svakog saradnika izvuče ono što zna najbolje i da prisvoji kao svoje. Njegov *Život je lep* je mnogo težak film. Bio je težak i za snimanje. Tu se skoro sva radnja dešava u jednoj kafani. Trebalo je održati atmosferu.

Vama, izgleda, leži prostorno ograničenje na filmu?

Znate zašto? Snimio sam mnogo drama na televiziji. Većina je snimana u jednom prostoru. Ja sam naučio da na tako malom prostoru raskadriram. Tu sam Bori mnogo pomogao.

Zašto ste se uputili u Holivud?

Ja sam rekao sebi: ko god zna nešto o filmu, i misli da zna, otišao je u Holivud. E, Božidare, ako znaš, idi u Holivud. Samo sam se trudio da nađem neki jeftin scenario, da odem u Ameriku, da nađem pare i da to snimim. I nađem *Tamnu stranu meseca* Željka Mijanovića i Dragoslava Bokana. To sam ovde preveo i otišao u Ameriku. Znate što sam previdio? Nisam znao jezik. Tek kad sam došao, shvatio sam koliko je to važno. I tamo sam našao na kastingu mladog glumca Breda Pita koji je bio potpuno nepoznat. Međutim, ja od tog filma ništa nisam profitirao. Producent je uzeo sva prava i eno ga sad, prikazuje ga svuda od kad je Bred Pit postao zvijezda.

Potom ste za TV Beograd režirali film *Svečana obaveza* Siniše Kovačevića koji je prevazišao okvire televizijskog filma.

To je moj omiljeni film. Za sve što sam do tada radio ja sam molio da radim. Samo za *Svečanu obavezu* nisam. Slučajno sam prolazio hodnicima Televizije Beograd i pozvali su me kod urednika dramskog programa i ponudili da snimam. Snimali smo, u kasarni i u hotelu u Vršcu. U holu hotela snimamo mi scenu kada Bata peva sa muzičarima. Narod se skupio iza nas, a ja Batu vraćam 16 puta. Bata kaže: „Božo, ja ne umem bolje.“ „Umiješ“, velim ja. A, onaj narod, kad god ja prekinem, oni svi ćute. Kad sam na kraju rekao da je dobro, svi gosti udare aplauz.

Vaš najpoznatiji film *Tri karte za Holivud* bavi se detinjstvom vaše generacije u posleratnoj Jugoslaviji. Ima li tu vaših ličnih sećanja?

To je moj autobiografski film. Onaj najmanji dječak, to sam ja. I skoro sve što smo mi pravili u tom filmu je tačno. Mi smo u Nikšiću bili napravili projektor od kutije za cipele. Tad nije bilo celofana, pa smo mi od nekoga ko kupi košulju molili da nam da celofan da pravimo filmsku traku. Mi smo na taj celofan precrtavali likove iz „Politikinog zabavnika“, crtali smo Hijavatu. Dođe nam uveče publika, mi naplaćujemo ulaz. Šta se desilo drugi dan? Neki zanatlija Drago napravi pravi bioskop. Prikaže na velikom platnu film o Savi Kovačeviću. Svi su kod njega otišli, a kod nas prazno.

Čime se danas bavite?

Ja sam u penziji, ali sam član Republičke radiodifuzne agencije. Cijene me tamo, ja sam jedini iz posla. Sad mi ističe mandat, a volio bih kad bi me izabrali i za drugi. Napiši to. Mogao bi Vučić da me podrži. Čita li on „Vreme“?

Čita on sve novine.

Onda obavezno napiši, napiši to. ¶

RADOSLAV ĆEBIĆ

Nostalgija, ne obavezno tužno osećanje

“Naša muzika je spontana, prirodna, i mi baš time i tako želimo da zavedemo publiku, ponekad samo sa bluzom, ali jednako često i sa rokom. Želimo jednostavno da je vidimo u transu, želimo da igra!”

Blues-rock sastav originalnih Tuarega poreklom iz Malija, po imenu Tinariwen, danas je jedan od najzanimljivijih fenomena u svetskoj muzici. Nastupaju na festivalu Exit, u subotu, 9. jula, na Main stageu.

Zamislite ovakvu sliku. Vitke prilike koje lelujaju u transu, opasane su električnim gitarama, tim svojevrsnim naučnofantastičnim ubojitim oruđem za pustinjske krajeve, iz kojih frontmen Tinariwena, legendarni Ibrahim Ag Alhabib i njegovi drugari originalno potiču. Oni i njihovi preci zajedno, kao da već pešice i na svojim kamilama polako počinju da vam se primiču, kroz peščanu oluju i pomahnitalo sunce, poput pravih drugara Korta Maltezea. A potom nastaje još i nadrealni zemljotres u sluhu i svuda okolo, čist poremećaj ravnoteže, izmešane civilizacijske perspektive ukratko. Divlji i nepokorni sadržaj njihove ponosite krvi toliko vašim čulima prija, a sa njima je iskusiti ma kakvu muzičku i vizuelnu avanturu upravo neizostavno, ako samo oslušnete ovaj halucinantni zvuk koji će, verujemo, opiti mnogo kojeg posetioca ovogodišnjeg festivala Exit.

“VREME”: Započeli ste karijeru još davne 1979. godine. Jeste li zadovoljni svim onim što se dešavalo sa vašim životima, i naravno, vašom muzikom u međuvremenu, do današnjih dana?

TINARIWEN: Da, može se zaista reći da smo prezadovoljni. Čini se, posebno zbog toga što smo uspeli da zaštitimo našu autentičnu kulturu i usput pošaljemo poruku mira celom svetu, dok se paralelno na našoj teritoriji borba za međunarodne interese zahuktava.

Koji muzički žanrovi su uticali na vašu muziku? Možete li da opišete *Tishoumaren* muziku koju izvodite?

Najveći uticaj na naš stil je svakako imala tradicionalna muzika našeg naroda – ona nas uljuljkava i smiruje. *Tishoumaren* je muzika *Ishumara*. To je zapravo izvedenica od reči *'chômeurs'* što na francuskom znači besposlen čovek.

Da li je muzika vašeg Tamašek naroda namenjena samo muškarcima ili i žene takođe ravnopravno učestvuju u njenom slušanju i izvođenju?

U tradicionalnoj muzici, u suštini su žene te koje pevaju i sviraju *tinde* (tam-tam kod Tamašeka, prim. aut.). U savremenoj muzici, uključujući i onu koju izvodi Tinariwen, muškarci su pak ti koji su svirali tokom dugog perioda egzila, kada je naš pokret i rođen. Žene su veoma često ostajale u Tamanrasetu, gradu na jugu Alžira, gde je mnogo Tamašeka pronašlo svoju domovinu.

Koji su glavni instrumenti koji čine vašu muziku tako posebnom i jedinstvenom? Koji su vam to, pak, instrumenti sa Zapada pomogli da postignete planetarni uspeh?

Posebnost Tinariwen zvuka definitivno dolazi sa našim ličnim otkrićem gitare krajem 70-ih godina. Ovaj instrument je tako prihvaćen i pomešan sa tradicionalnim zvukom – i to upravo čini ovaj spoj savršenim, odakle i dolazi autentičnost koju ste primetili.

Vaš poslednji album “Emmaar” snimljen je u SAD. Zaista, kako je to za vas bilo nalaziti se na samom izvorištu bluesa i izvrsnog rock'n'rolla dok radite na sopstvenoj ploči, koja u neku ruku sledi upravo takve uzore?

Bili smo, ukratko, stvarno presrećni što »

smo imali prilike da sviramo i stvaramo u kolevci nekih od najvećih rock imena!

Sve vaše pesme imaju određenu dozu melanholije, što je uostalom karakteristično i za blues muziku. Da li pesme vašeg Tamašek naroda zaista izražavaju prevashodno tugu i bol, koji se tako prelivaju i u vaš zvuk?

Svoj stil mi nazivamo *'Assouf'*, što najprihližnije označava nostalgiju. To je esencijalno osećanje, koje je veoma duboko, ali ne obavezno i tužno. Mi zapravo gajimo ogromnu ljubav prema sopstvenoj kulturi i životu u Sahari, što se može i osetiti u našoj muzici. Naša muzika je ono što smo i mi sami!

Da li se sećate kada ste prvi put čuli blues? Koji je bio vaš prvi utisak o tom zvuku? Da li mislite da je vaša muzika povezana sa bluesom na neki specijalan način? Ko su blues umetnici koje najviše cenite?

Pa, blues dolazi iz Afrike! Zato – da, naravno! – naša muzika jeste povezana sa bluesom, jer i mi evociramo nostalgiju. Što se tiče savremenih uzora – to su svakako Tom Waits, JJ Cale, Leonard Cohen, RL Burnside.

Jeste li uspeli da se sretnete sa nekim od svojih starih rock heroja u Americi i drugde? I, jeste li možda imali prilike da upoznate i steknete i neke nove rock heroje tokom godina svoje karijere?

Znate, za nas je sve to bilo nešto novo, jer – iskreno – nismo ni znali za mnoge od tih slavnih muzičara, sve dok nismo došli na Zapad 2001. godine. Imali smo, međutim, potom čast da se upoznamo sa stvarno velikim imenima, među kojima su Robert Plant, Santana, The Rolling Stones, Red Hot Chili Peppers.

Nastupali ste već u Beogradu 2005. (BELEF festival), a potom i 2012. godine (Todo Mundo festival), oba puta u Sali Amerikana Doma omladine Beograda – kakve su vaše impresije i kako vam se dopala Srbija?

Imamo zaista odlična sećanja na publiku iz Srbije, i 2005. i 2012. godine, kada je bio naš drugi nastup u Beogradu.

Šta je sledeće što možemo da očekujemo od vašeg Tinariwen kolektiva? Koji je to vaš prvi naredni projekat?

Upravo vredno radimo na svom novom albumu, koji smo zapravo već i snimili u marokanskoj pustinji prošlog marta. Ali, naravno, sada sledi naporan trud oko onih finalnih detalja, kako bismo i mi i publika bili potpuno zadovoljni!

Da li ste čuli za EXIT festival? Kako se spremate za ovaj nastup?

Veoma smo uzbuđeni što ćemo još bolje upoznati srpsku publiku, na vašem najvećem festivalu, i stvarno jedva čekamo da vidimo na koji način volite da se zabavljate na otvorenom! Naša muzika je spontana, prirodna, i mi baš time i tako želimo da zavedemo publiku, ponekad samo sa bluesom, ali jednako često i sa rockom. Čeznemo da osetimo senzibilitet publike, svakog pojedinačnog slušaoca, njihovu reakciju na našu muziku. Želimo jednostavno da ih vidimo u transu, želimo da igraju!

Da li će se vaš legendarni gitarista Ag Alhabib, kao jedan od osnivača benda, vratiti ovamo ponovo da svira sa vama?

Nažalost, on ne može da prisustvuje svakoj turneji. Uzimajući u obzir njegove godine, često mora da ostane kod kuće, jer je to najbolji način da očuva svoje zdravlje. No, to nema veliki značaj za zvuk Tinariwena, koji su oduvek funkcionisali kao zajednica u kojoj je svako fizički zamenljiv, ali njegov duh zauvek ostaje da živi kroz grupu.

S obzirom na to da izbeglice iz Libije, Sirije i Iraka sada žive u izbegličkim kampovima širom Evrope, kakva su vaša lična sećanja na izbegličke kampove u Alžiru i Libiji? Da li se osećate kao glas sadašnje izbegličke generacije?

Izgnanstvo čitavog naroda je najveća patnja i gubitak orijentira u jednom životu. Moramo apsolutno pronaći rešenja za budućnost čitavog sveta. Diktat novca neće potrajati zauvek, pošto često nanosi štetu populaciji koja nije odgovorna za svoje političke izabranike, a koji samo u obzir uzimaju baš profit.

Za sam kraj, da li muzika onda može da spasi svet?

Bez ikakve sumnje! Ona ima moć da umiri duh, i da nas razbudi takođe, kao i da nam pomogne da doživimo bliskim i razumemo druge kulture. ¶

ZORICA KOJIĆ I DRAGAN AMBROZIĆ

Bečki festival

Političko

U dramskom delu programa Bečkog festivala viđen je veliki broj predstava koje ukrštaju dramske tehnike sa tehnikama vizuelnih umetnosti, filma i plesa, krećući se između instalacije, performansa i drame. Takozvano hibridno pozorište i interdisciplinarni izraz podstiču se već godinama, a podrazumevaju razgradnju pa i napuštanje klasičnog dramskog teksta. Taj proces praćen je rastućom averzijom prema fikcionalnoj obradi neke teme, kao i književnom jeziku, u korist "stvarnog", nestilizovanog prikazivanja nekog savremenog političko-sociološkog fenomena, često u dokumentarnoj formi.

Marina Davidova, ovogodišnja direktorka Drame Bečkog festivala, smatra da pozorište ima zadatak da prodrma publiku, smeta moćnicima, i radi na viziji i transformaciji budućeg društva. Ova Ruskinja takođe vodi moskovski festival NET (Novo evropsko pozorište) i glavna je urednica ruskog pozorišnog časopisa "Teatr". Njeno ime je na nemačkom govornom području odjeknulo neposredno nakon ruske aneksije Krima, kada je Davidova priredila temat o savremenom ukrajinskom pozorištu, a korice ukrasila bojama ukrajinske zastave. Ono što u Rusiji izaziva sablazan, na nemačkom govornom području često se tumači kao znak slobodoumnosti i otpora ruskoj politici.

BOGOMOLOV

Jedno od ruskih gostovanja na festivalu bila je predstava *Idealni muž* Oskara Vajlda, u režiji Konstantina Bogomolova i izvođenju Umetničkog pozorišta "Čehov"

Idealni muž

Foto: Ekaterina Tsvetkova

Naše nasilje i vaše nasilje

Foto: Alexi Pelekanos

***Idealni muž* Oskara Vajlda, režija Konstantina Bogomolova, Umetničkog pozorišta "Čehov" iz Moskve; *Naše nasilje i vaše nasilje*, kolektivni rad Olivera Frljića i glumaca Hrvatskog narodnog kazališta iz Rijeke i Slovenskog mladinskog gledališča iz Ljubljane**

pozorište

iz Moskve. Iz komedije *Idealni muž* Bogomolov preuzima temu amoralnosti viših društvenih krugova, a delimično i odnose između figura, da bi na tom predlošku razradio svoju bizarnu i apsurdnu priču. On preuzima i motiv ucene začinjene ljubavnom intrigom – gospođa Šivli ucenjuje bračni par Roberta i Gertrudu Ternov, i njihovog prijatelja Lorda. Ali predmet ucene nije, kao u Vajldovoj komediji, ilegalno bogaćenje Roberta Ternova, nego njegova homoseksualna veza sa Lordom, čime Bogomolov udara na rusku homofobiju. Šivlijeva preti Robertu da će Gertrudi dostaviti video na kojem je snimljen njegov seksualni susret sa Lordom, ukoliko se Robert ne pobrine da Gertrudina firma izgubi na tenderu koji je u toku.

Gertruda je savršena lepotica sa fabrikom gumenih proizvoda koju ništa ne može tako uzbuditi kao priliv novca na njen konto. Roberta vidi kao idealnog muža ne zato što veruje u njihovu ljubav, nego zato što Robert, u svojstvu "ministra za gumenu robu", na državnim tenderima dodeljuje poslove njenoj firmi. Robertov ljubavnik Lord je najpre bio plaćeni ubica, ali se u trenutku kada je Roberta po nalogu trebalo da ubije, u ovoga zaljubio. Preobraženi Lord postaje pevač ljubavnih šlagera, a vrhunac njegove karijere je koncert u Kremlju – kojim Bogomolov otvara predstavu – na kojem mu ministar Robert dodeljuje orden "narodnog umetnika".

Zaplet priče u trodelnoj predstavi koja traje četiri sata pun je obrta, apsurdnih tvrdnji (Lord je ubio Kenedija i Versaćea) i irealnih motiva (Lord je Šivlijevu u prošlosti ubio, ali je ona vaskrsla), pa podseća na svojevrsnu "crnu" televizijsku sapunicu.

Konstantin Bogomolov je drastičan ne samo kada je posredi priča nego i izvedba. Iz zvučnika grme šlageri, na videu se smenjuju slike ruskih konja, stepa i breza, a Lord peva napuklim glasom o ljubavi prema Rusiji i njenim lepotama. Napadom na sva čula raskrinkava se patriotski kič. U to se uklapa pravoslavni otac kao jedan od glavnih junaka, koji slatko govori i blago se kreće, ali čini najgnusnije stvari. Ovaj ruski reditelj višestruko ističe spregu između finansijske i političke elite i pravoslavne crkve; svi oni čine jedno, a narodu prikazuju i propovedaju nešto sasvim drugo. Da bi ovo pokazao, Bogomolov se služi groteskom, iščašenim i bizarnim humorom, i ciničnom porugom.

Reditelj Bogomolov je ambiciozan. On se ne zaustavlja samo na gruboj satiri ruskog društva, nego nastoji da celini doda filozofski sloj, implicitno postavljajući pitanje o uzrocima zla koje čovek čini. U tu svrhu Bogomolov preuzima motive iz Vajldovog romana *Portret Dorijana Greja*, uključujući i faustovsku žeđ za izuzetnim trenucima. Dorijan Grej je u predstavi političar (Faust) koji sklapa pakt sa pravoslavnim ocem (Mefistom). Umesto razmene krvi u znak sklapanja pakta između Dorijana i đavola, ispija se crno vino: Bogomolov pervertira sveti obred evharistije. Scene poput one u kojoj otac povlači donji deo krsta koji nosi na mantiji, a ovaj se pretvara u otvarač za flaše, izazvale su u Rusiji demonstracije jednog pravoslavnog udruženja i zahtev za skidanjem predstave sa repertoara, do čega ipak nije došlo.

Dorijan Grej će ubiti "poslednjeg ruskog intelektualca" (slikara njegovog portreta), jer mu ovaj u razgovoru predočava njegov moralni pad. Bogomolov sugeriše da bi Dorijan Grej mogao biti Putin. Sudeći po ovoj predstavi, Putin pati od narcistički shvaćene težnje za samoostvarenjem, koja uključuje želju za večnom mladošću i zemaljskim bogatstvima, po cenu patnji i leševa drugih. Tamo gde bi da poput Bulgakova razvije duplo značenjsko dno, Bogomolov pokazuje plitkost šematičnog mišljenja.

Problem predstave *Idealni muž* je u njenoj jednodimenzionalnosti i upadljivoj ideološkoj angažovanosti, koja umanjuje vrednost pojedinih uspelih momenata. Drugi njen problem je u prekomernosti. Bogomolov ukršta Vajlda, Puškina, Getea, Šekspira, Čehova, reklame, klasičnu muziku i Lanu del Rej. Ova predstava pokazuje da uplitanje različitih slojeva nije garant višeznačnosti celine, kakva bi morala odlikovati umetnički uspelo delo, niti je grubost izabranih sredstava garant ubedljive kritike duha vremena.

U trećem delu predstave ispostavlja se da iza nihiliste Bogomolova čuči moralista, a da je cinik samo razočarani ljubavnik. Ovaj reditelj insistira na Lordovoj potrebi za ljubavlju i unutrašnjoj praznini koju ni konzumiranje kokaina ne može da kompenzuje. U sceni Lordovog razjašnjavanja sa Šivlijevom ispostavlja se da ju je on jednom voleo, ali ga je ona prevarila, zbog čega je on ubio i nju i ljubavnika; takođe se ispostavlja da amoralna Šivli jedino želi da se uda za Lorda, i pod tim uslovom je spremna da odustane od svoje ucene. Lord će se venčati s njom da bi spasao »

svog ljubavnika Roberta od skandala. Bogomolov završava dramu duplim samoubistvom – Lordovim i Robertovim. Svi ljudi imaju potrebu za ljubavlju, bez nje život, bez obzira na sva zemaljska bogatstva, nije pravi život. Ovu poentu, međutim, nakon poplave bizarnosti i cinizma, više niko ne može ozbiljno da shvati.

FRLJIĆ

Prestižni festivali često naručuju predstave, pa su Marina Davidova i berlinsko pozorište Hebel am ufer angažovali Olivera Frljića. Budući da berlinsko pozorište priprema festival posvećen Peteru Vajsu, Frljiću je zadata tema: kao predložak predstave predviđen je monumentalni roman Petera Vajsa o "estetici otpora", odnosno načinu na koji radnička klasa i umetnost mogu doprineti borbi protiv fašizma.

Oliver Frljić se odlučio za efekat iznenađenja. U razgovoru sa publikom nakon predstave nije se ustezao da kaže da predstavu nije radio po Vajsovom romanu. On ga je samo "inspirisao" da progovori o "islamofobiji u zapadnim zemljama". Kao zajedničko savremenom trenutku i situaciji tridesetih godina prošlog veka u Evropi, opisanoj u Vajsovoj knjizi, Frljić prepoznaje slično ponašanje radničke klase, čiji deo ponovo potpomaže jačanje "fašizma". Frljić nije skrio da smatra kako u svakom Evropljaninu čuči "mali fašista".

Predstava *Naše nasilje i vaše nasilje* proizvod je kolektivnog rada Olivera Frljića i glumaca Hrvatskog narodnog kazališta iz Rijeke i Slovenskog mladinskog gledališča iz Ljubljane. U svojoj nepomirljivoj angažovanosti i brutalnoj izvedbi ova predstava deluje kao udarac pesnicom u lice. Nakon veselog početka, u kojem se glumci predstavljaju kao navodni muslimani koji su pre mnogo godina emigrirali u Hrvatsku i Sloveniju, sledi prva u nizu provokativnih scena. Na binu izlaze goli glumci po čijoj koži su ispisana arapska slova; glumci se ljube i liže u različitim kombinacijama – muškarac i žena, dva muškarca, dve žene i jedan muškarac. Scena je praćena uzvišenom muzikom tradicionalne pesme "Štile naht, hajlige naht" (Tiha noć, sveta noć), inače najpoznatije pesme koja se ovde o Božiću peva u slavlje Hristovog rođenja.

Čini se da u pozorištu još malo šta može da šokira, budući da su na bini do sada korišćena i takva sredstva kao što je upotreba fekalija ili sečenje sopstvene kože žiletom. No, Oliver Frljić pokazuje talenat za stvaranje slika koje svedoče da dijapazon šokantnog u pozorištu još nije iscrpljen. U više scena se vrlo jasno saopštava da je kultura u znaku Hrista, koja o sebi misli da je bolja od islamske, u potpunosti ispražnjena od hrišćanskih vrednosti. Najradikalnija je u tom pogledu završna scena. Glumci ruše zid sastavljen od kanistera za benzin, ostavljajući samo nekolicinu, koji formiraju oblik krsta. Na krstu je glumac u pozi raspeća, očigledno predstavljajući Hrista; na njemu je samo krpa obmotana oko slabina, u crveno-beloj boji austrijske zastave. On silazi s krsta i prilazi "muslimanki" čija je glava uvijena u zelenu maramu. Nakon nečeg što liči na grebanje i poljubac istovremeno, žena će poslušno leći na pod, i već je jasno, budući da režira Oliver Frljić, šta dolazi.

Scena silovanja prikazana je uz utišane tonove – bez udaraca, pokušaja odbrane ili krikova, ali možda baš zato ostavlja još mučniji utisak. "Muslimanka" leži na stomaku, "Hrist" skida njene i svoje gaće, i spušta svoje nago telo preko nje, nakon čega čini nekoliko oštrih, zarivajućih pokreta. Vrhunac scene je trenutak kada se "Hrist" diže, skida svojoj žrtvi zelenu maramu, i briše njome svoj ud. Žena će potom ustati i krotkim pokretom sugerisati oproštaj svom mučitelju.

Nema sumnje šta Frljić želi da saopšti. Zapadno pozivanje na svoje "vrednosti" je čisto licemerje, jer tih vrednosti, ako ih je ikad i bilo, više nema. Nakon što u jednoj sceni pozove na minut ćutanja za žrtve terorističkih napada u Briselu i Parizu, glumac poziva na minut ćutanja za četiri miliona ljudi "koje smo mi ubili" od Iraka do Sirije. Zapadna "islamofobija" podstaknuta izbegličkom krizom u EU, hoće se reći, licemerje je *par excellence*, budući da je posledica dugogodišnje politike podsticanja građanskih ratova u Aziji i Africi. Drugim rečima: Zapadu se zlo koje čini vraća kao bumerang. Bez obzira na to što je u takvom političkom stanovištu mnogo istine, njegovo penetrantno isticanje pretvara predstavu u propagandni komad, koji više nema veze sa pozorištem kao umetnošću, već potencijal scenskog prikazivanja, to jest mogućnost izazivanja snažnih emocija uz pomoć slika, reči i muzike, koristi za političke poruke i moralne lekcije.

Oliver Frljić je u pomenutom razgovoru potvrdio da je pozorište za njega "politički instrument" i da mu ne smeta što njegovo delo nazivaju plakativnim i pamfletskim. Pa ipak, Frljić se pokazao veoma ljut zbog oštrih kritika *Našeg nasilja i vašeg nasilja* u austrijskoj i nemačkoj štampi. Naročito ga je naljutila zamerka da se služi "anti-intelektualnim" sredstvima. Za njega je to znak pogrešnog shvatanja pozorišta, u njemu on vidi glas "malog buržuja" koji bi da uživa u pozorištu, i zato traži estetski doživljaj. Takav Frljićev stav je pucanj u prazno: renomirana pozorišta na nemačkom govornom području shvataju pozorište kao mesto javnog diskursa o problemima našeg vremena, pa su predstave sa politički brizantnim sadržajima, koje nailaze na odobravanje kritike, postale mejnstrim. Oliveru Frljiću bi to trebalo da bude poznato, budući da je i sam nedavno režirao u jednom državnom pozorištu sličnog profila (minhenski Rezidenc), dok je berlinski Hebel am ufer u celosti u njegovom znaku.

Publika i kritičari koji odbacuju njegov rad zapravo nisu u stanju da ga shvate, on se ne uklapaju u njihov *mindset*, rekao je Frljić u pomenutom razgovoru. Ovaj režiser previđa da i sam pokazuje *mindset* sa fiksnim predstavama i sklonost ka crno-belom razmišljanju. Uz nešto manje zagriženosti i više duhovne širine, Oliver Frljić bi se mogao zapitati da li je guranje "istine" kao prst u oko pravi način da "mali bur-

žuji", kako bi on želeo, počnu drugačije da gledaju na svet. Liči to na pedagoški stav da će se dete popraviti ako se prethodno pretuče do krvi. Sredstva kojima se Frljić služi u pozorištu imaju u sebi nešto nasilno jer su sračunata da uvrede i šokiraju.

Predstava *Naše nasilje i vaše nasilje* izazvala je na Bečkom festivalu do sada nezapamćeno snažne reakcije. Pisano je da je predstava "besmislena, jeftina provokacija", "cinizam bez mere i smisla", "postpubertetsko pozorište", "neadekvatni generalni napad na sve i svakoga", "glupa

teroristička lakrdija", da je odlikuje "pojednostavljivanje i sirovost", pa čak i da je "idiotska". Nije isključeno da je delimični uzrok ovakvih reakcija otpor kritičara prema tezi o zapadnoj odgovornosti za terorizam na sopstvenom terenu. Izvesni upliv svetonazora kritičara na vrednovanje neke predstave ne može se poreći, jer kritičar u svoj sud unosi ne samo svoje celokupno estetsko, nego i životno iskustvo. No, time se gnev kritičara može samo delimično objasniti. I predstava nemačkog reditelja Falka Rihtera *Città del Vaticano*, viđena na Bečkom festivalu, govori o kolonijalizmu i izazivanju građanskih ratova na tuđim teritorijama, pa ipak nije izazvala slične negativne kritike.

Izvesnu ulogu u oceni Frljićeve predstave igra i okolnost da je radikalnu kritiku sopstvenih društvenih prilika lakše primiti od nekog ko se zove Falk Rihter nego Oliver Frljić. Frljićevo prikazivanje povraćanja po srpskoj zastavi u njegovoj ranijoj, beogradskoj predstavi, deo ovdašnje kritike bi možda bio sklon da vidi kao radikalnu, ali opravdanu kritiku srpskog nacionalizma, ali je radikalnost prikazivanja verovatno teže prihvatiti kada je reč o austrijskoj zastavi. Ovdašnji kritičari su sasekli scenu iz *Našeg nasilja i vašeg nasilja* u kojoj naga glumica zabrađena zelenom maramom vadi iz predela svoje vagine nešto što u prvom trenutku izgleda kao tampon, da bi se pri odmotavanju pokazalo kao austrijska zastava. Ocene poput "postpubertetsko pozorište" i "besmislena, jeftina provokacija" u ovom slučaju su sasvim primerene.

Navedeni aspekti su, dakle, možda delimično uslovili oštru reakciju kritičara, ali glavni razlog za nju nesumnjivo leži u pamfletskom i brutalnom karakteru Frljićevog pozorišnog izraza. Previše politike ne čini dobro pozorištu, ako se držimo stanovišta, zastupanog u protekle dve i po hiljade godina, da je pozorište umetnička forma, a ne propagandno sredstvo.

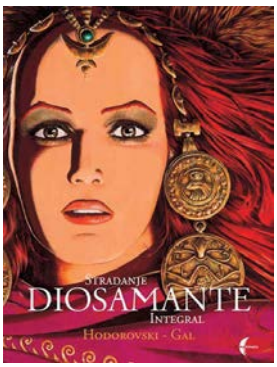
Obe predstave o kojima je bilo reči mogu podstaći kritičare na razmišljanje u kolikoj meri njihovi politički pogledi uslovljavaju njihovo vrednovanje, odnosno da li podležu iskušenju da neku predstavu ocene kao "dobru" samo zato što potvrđuje njihove stavove, ili kao "lošu" samo zato što je u suprotnosti s njima. ¶

KATARINA ROHRINGER VEŠOVIĆ

Agonija i ekstaza

Zajedničko delo Hodorovskog i Gala, iako nedovršeno, predstavlja jedan od razloga zašto se strip naziva devetom umetnošću

Beogradska izdavačka kuća Makondo objavila je integralno izdanje *Stradanja Diosamante* Alehandra Hodorovskog i Žan-Kloda Gala, i podsetila na priču o ovom pomalo zaboravljenom stripu i njegovim autorima.

Najpoznatije u njoj je podatak da je Gal preminuo tokom stvaranja drugog od planirana četiri albuma, koji su bili zamišljeni kao zaokružena celina. Gal je, dakle, ostavio za sobom nedovršeno delo, koje danas oko sebe širi auru privlačnosti nedovršene simfonije, kako primećuje domaći izdavač na poleđini knjige. U svetu stripa to nije nepremostiva činjenica, niti je retkost da se drugi umetnik prihvati zadatka da dovrši nečiji rad. To se, recimo, desilo i serijalu *Riđobradi* čak dva puta, nakon smrti dva njegova autora, prvo Ubinjoa a potom i Žižea, što je samo jedan od mnoštva primera. Međutim, dovoljno je baciti letimičan pogled na Galove table da bi se razumelo zašto bi se retko ko osmelio da nastavi rad koji je on započeo.

Osam godina nakon Galove smrti izdavač je prepustio hrvatskom strip-autoru Igoru Kordeju da po scenariju Hodorovskog ponovo nacrta drugi album. Rezultat je bio razočaravajući po svakog od učesnika ovog projekta. Naime, i pored odličnog crteža Igora Kordeja, zbog uredničke odluke da se pojedine table dorade bez znanja autora, kao i izuzetno lošeg rada neimenovanog koloriste, došlo je do okončanja projekta i saradnje. Kordejeva *Diosamanta*, iako dostupna u prodaji, ne ulazi u ponudu integralnih izdanja *Diosamante* bilo gde u svetu, pa nije ni kod nas, zato što se ne smatra delom izvornog ostvarenja.

PARTNERI

Alehandro Hodorovski, Čileanac jevrejsko-ukrajinskog porekla, već je bio renomiran i poznat autor kada se 1987. godine susreo sa Žan-Klodom Galom u prostorijama Humanoidesa, i kada se javilo prvo zrno ideje o zajedničkoj saradnji. Hodorovski je važio za avangardnog umetnika, jednog od onih od kojih producenti i izdavači strepe. Njega je, naime, nemoguće kontrolisati. Zbog toga je propao projekat Herbertove *Dine* ("Vreme" 1261, "Poslednja poruka dvostruke piramide"), i zbog toga ga je razjarena rulja zamalo linčovala na ulicama Akapulka nakon projekcije *Fando y Liz*. Ali, u tome se krije njegova privlačnost kao autora čiji se opus grana u neverovatnim smerovima. Pantomimičar, filozof, pozorišni umetnik i jedan od utemeljivača Paničnog pokreta, kulturnog i umetničkog pokreta baziranog na idejama nadrealizma, i koji ima za cilj da šokira publiku; kinematograf, strip-autor, književnik, poeta, stručnjak za tarot i ekspert u tumačenju Zen koana, za šta mu je Ejo Takata, zen-monah i jedan od najvećih eksperata za tumačenje koana, javno uručio svoj *keisaku*, pljosnati štap koji se koristi pri meditaciji. Radio je sa ličnostima poput Marsela Marsoa i Mebijusa, a javno su ga poštovali ljudi poput Džona Lenona, Mika Džegera i Žana Koktoa. Ukratko, 1987. godine Hodorovski je bio uzor našim uzorima, i divili su mu se ljudi kojima se dive drugi. A divio mu se i Gal. Na svu sreću, osećanje je bilo obostrano.

Naime, i Francuz Žan-Klod Gal je bio jedan od razloga što je stripu uopšte dat epitet devete umetnosti – i to je postigao sa samo tri stripa. U periodu od 1977. do 1987. godine Gal je po scenariju jednog od osnivača izdavačke kuće Les Humanoïdes Associés nacrtao za časopis "Metal Hurlant" svoja tri remek-dela – *Les Armées Conquérant*, *La Vengeance d'Arn* i *Le Triomphe d'Arn*. Sva tri su se odvijala u izmaštanim vremenima antičkog sveta, svojstvenim fantazi ambijentu oslikanom »

tušem u crno-beloj tehnici, i koji svojim grafizmom odskaču od mora sličnih ostvarenja devete umetnosti. Čak i najimpresivnije ilustracije Hala Fostera teško da mogu da se mere sa grandioznošću i detaljnošću Galovih kompozicija, koje se nekada pružaju na dve strane, i sa čije arabeskne detaljnosti i prenatrpanosti čovek teško da može da skrene pogled. Takav rad zahteva i iscrpljujuće mnogo vremena, i otud brojka od samo tri stripa u deset godina stvaralaštva.

Iako je Hodorovskom, sme se pretpostaviti, zaigralo srce kada je čuo da veličanstveni Gal želi saradnju sa njim, uslovio je Galu da se odrekne isključivosti rada u crno-beloj tehnici, i da se oproba u punom koloru, uz obrazloženje: "Mislim da u domenu umetnosti postoje samo dva puta: može se biti najbolji, ili se može biti... drugačiji. Vi ste već jedan od najboljih. Kada se jednog dana odlučite da pokušate da budete drugačiji, stojim vam na raspolaganju." I Gal

je pristao – nakon šest meseci razmišljanja. Tako su nastali obrisi *Stradanja Diosamante*, potencijalno najupečatljivijeg ostvarenja Žan-Kloda Gala. Prvi album je objavljen 1992. godine, da bi Gal preminuo 1994, nakon što je završio samo 18 tabli drugog albuma pod nazivom *Diosamantina deca*. Osim tih 18 tabli, Makondo je objavio i brojne skice i studije koje je Gal ostavio iza sebe i koje u grubim crtama oslikavaju kako je priča trebalo da izgleda do kraja.

Glavni metanarativi Alehandra Hodorovskog, kroz sva njegova ostvarenja, uvek su potraga za sobom i prosvetljenje, bilo da je reč o putu kojim ide Džon Diful u *Inkalu*, Huan Solo u istoimenom stripu ili profesor Mangel u *Presvetom srcu*. On tu osnovnu ideju pušta kroz prizmu određenih kultura ili mitova – gde dolazi do izražaja širina kulturnog podneblja kojim se bez straha i zadrške kreće Alehandro Hodorovski – i eto nam finalnog proizvoda/scenarija. Zvuči jednoobrazno, ali zapravo nije: u njegovom svetu svaka priča je zapravo jedna i ista, samo ispričana na više različitih načina, i to je poruka koju nam on zapravo otkriva.

KRALJICA IZ ARASA

Diosamanta nije izuzetak. Hodorovski stvara izmaštani antički svet, odajući pritom poštu prethodnim ostvarenjima Žan-Kloda Gala, u kome svemoćna, arogantna i krvoželjna Diosamanta, kraljica Arasa, zarad ljubavi svesno prolazi kroz mučan i dug put iskušenja i prosvetljenja, da bi postala dostojna kralju Urbalu iz Saraba. Dakle, opet priča o ličnom prosvetljenu kroz muke i nedaće. Svojevrsna agonija i ekstaza. Ali, ovaj put Hodorovski ima daleko više poštovanja prema svom koautoru. Svu širinu i namernu nedorečenost scenarija stavlja u službu Žan-Kloda Gala, koji sa svoje strane stvara strip koji je od početka zamišljen da počiva više na crtežu nego na priči. Kako stranice odmiču tako sve željnije očekujemo bravure Galovog pera, koji se pritom prvi put okušava u kolornoj tehnici rada. Možda će poneka tabla probuditi u nama duh Asteka, Tibeta, Carigrada ili Mesopotamije, što je i bila namera autora koji se dosta hrabro, svaki sa svoje strane, kreću među uticajima svetske kulturne baštine, magije i mistike. Prelaskom na tehniku rada sa bojama, Gal nije izgubio kvalitet i snagu po kojima je bio poznat tokom rada na ciklusu o Arnu, rađenog u crno-beloj tehnici – on veoma uspešno pokorava boju i stavlja je u svoju službu. Pojedine završene table iz *Diosamantine dece* i skice koje su ostale nakon njegove smrti, pokazuju u kolikoj meri se zapravo Gal pripremao da stvori još mnoge detaljne i impresivne ilustracije koje bi se pružale na dve table stripa.

I za Hodorovskog je nedovršenost ciklusa *Diosamanta* svojevrstan poraz. Jedan od stripova koji je u sebi nosio potencijal da bude njegovo najbolje delo ostao je nedorečen. Devedesetih je Hodorovski još bio na vrhuncu snage – stvarao je *Metabarone* sa Himenezom, *Presveto srce* sa Mebijusom, *Belog lamu* i *Huana Sola* sa Besom... To je i period njegove kinematografske hibernacije, kada je mogao nesmetano da sve ideje slije u strip i psihomagiju koja ga je sve više obuzimala. Nakon dvehiljadite, kada pokušava da ponovo aktivira svoju karijeru u filmu, ostvarenja na polju devete umetnosti su daleko manja i po obimu i po kvalitetu, čak i pored *Izbacivača*, koji pamtimo najviše zahvaljujući crtežu Fransoa Buka. Doduše, ostareli (87 godina) poeta, psihomag i pantomimičar, konačno ubire zasluženе i dugo očekivane plodove rada na filmu, koji za njega predstavlja jedan od najsnažnijih oblika čiste umetnosti. Autobiografski *La danza de la realidad* iz 2013, sniman u rodnom Čileu, pokupio je brojne pozitivne kritike, i premijerno je prikazan u Kanu. Hodorovski je ove godine snimio i nastavak pod nazivom *Poesia sin fin*, gde pripoveda o svojim adolescentskim i zrelim godinama, i koji je opet prikazan na Filmskom festivalu u Kanu, gde je ispraćen ovacijama i aplauzom. Film je u junu prikazan i u Luvru.

Ono što Stradanje *Diosamante* čini izuzetnim stripom jeste neverovatno putovanje kroz koje čitaoca provode Hodorovski i Gal, putovanje bez kraja, kakav je, uostalom, i život. ¶

NIKOLA DRAGOMIROVIĆ

DRAGAN ILIĆ

Letnja TV nirvana

Jedna aktuelna TV reklama počinje rečima: "Zamislite slobodan dan!"

Počelo je leto što se odlično može videti kroz redukovani TV program.

Tradicionalno, leto najviše koriste mobilni operateri i pivari. Ili ćete se rashladiti uz ono domaće, zidarsko pivce uz prateći krkanluk, ili ćete dan na plaži provesti bulјeći u mobilne telefone. Dok u reklamama za pivo dominiraju muškarci, bilo kao roštiljdžije ili domaćini, mobilne u rukama uglavnom drže cice u bikini kupaćim kostimima. U romingu.

TV Palma Plus najavljuje istorijski susret u selu Končarevu gde će se suočiti kik-boks borci "Palmini tigrovi" sa gostima iz SAD. U trening sali sve pršti, očekuje se 15 hiljada posetilaca, jeste da su Rusi šampioni, ali uvek je slatko kada se makljamo sa Amerima. Ovom narodnom veselju poseban pečat daće nastup Cece koja promoviše novi album. Pevanje i tabanje, kud ćeš bolje na krsnu slavu letnjeg Svetog Jovana Biljobera.

Sva medijska regulatorna tela takođe mogu da nastave sa letnjom hibernacijom. Farma 7 se završila bez bilo kakve reakcije. Bilo je seksa, pljuvačine, tabanja, bacanja hrane i polivanja govnima, ali bukvalno. O gomili reklama, plasiranja proizvoda i nekontrolisanog oglašavanja niko nije brinuo. Životinje su utovarili u prikolice traktora, farmere su gledaoci najurili SMS glasanjem i sada se puštaju odjeci i reagovanja u kontakt programima napušavanja naroda.

Verovali ili ne, najavljen je i kraj najdužeg rijaliti programa na svetu – "Parova" na Happy televiziji. Istini za volju, simultano je počeo novi, pod nazivom "Maldivi", gde se pripremaju nekakvi sluhisti da pevaju.

Koliko Televizija nema milosti, vidimo na TV Happy gde Manda posthumno vodi onaj kviz sa ruletom i Sorajom.

Rezultat rijaliti sezone neverovatna je količina bizarnosti na koju niko nije zvanično reagovao, agresije i vulgarnosti koja je valjda postala uobičajena i time društveno prihvaćena. Šteta je nenadoknadiva i osećaćemo je godinama.

TV B92 i Prva su umesto rijalitija u letnju šemu uvalili sate TV prodaje nakita sa istom porukom – od ovog nema jeftinije! Zaista su u pravu, nema. Zato ću letovanje u Grčkoj iskoristiti da proverim šta će nam to Antena grupa sledeće plasirati na malim ekranima.

Letnji nedostatak vesti iz političkog života u prvi plan je izbacio crnu hroniku. Posle masovnog ubistva u Žitištu televizije su, sledeći tabloide, danima održavale tenziju izveštavajući o novim morbidnim detaljima. Međutim, uprkos javnoj osudi, ili zgražavanju, polemici o oružju ili porodičnom nasilju, najjači utisak došao je iz komentara sa internet portal i društvenih mreža. Nije bilo teško pronaći one bolesne glasove iz veće ili manje mračne anonimnosti koje bi mogli podvesti pod zajednički komentar – "dobila je ono što je zaslužila!" Reč je o supruzi ubice, koja nije živela sa njim, što se u našem društvu smatra kao krunski dokaz promiskuiteta i neverstva. Takođe, prvi put sam od psihijatara čuo demistifikaciju one komšijske floskule "miran i tih čovek" – što je veoma često znak povlačenja i straha od spoljnog sveta sa patološkom ljubomorom koja dovodi do ekstremnog porodičnog nasilja. Baš kao u Andrićevoj priči iz savremenog gradskog života "Zlostavljanje", koja govori o malim privatnim porodičnim paklovima iz kojih je najčešći izlaz ubistvo.

Verovali ili ne, posle nekoliko reinkarnacija "Mala nevesta" će se ipak završiti, potpuno suprotno indijskom verovanju o neprekidnom točku postojanja

Kada smo kod porodične tematike, letnju šemu najavljuju na Pinku kroz tri serije.

Osim turskih sapunica, posebno se naglašava indijska serija dostojna Ramajane i Mahabharate – imenom "Mala nevesta". Posle bezbroj epizoda, šlogirane TV gledaoce mame najavom – velikog finala. Verovali ili ne, posle nekoliko reinkarnacija Mala nevesta će se ipak završiti, potpuno suprotno indijskom verovanju o neprekidnom točku postojanja. Mala nevesta tako postaje nalik Sidarti dostižući vrhunac duhovnog razvoja – TV nirvana u letnjoj porodičnoj shemi televizije Pink.

RTS je svoj TV program bazirao na sportskim prenosima, pa kad nije fudbal u Francuskoj, onda je košarka u Areni ili tenis na Vimbldonu. Uskoro će i Olimpijada, pa će javni servis zaista živeti od sporta, što mu sigurno donosi povećanu gledanost. Aleksandar Aca Stojanović je ovog leta zaista pomerio granice žanra u svojoj profesiji. Velike utakmice rađaju velike igrače, a velika takmičenja velike komentatore. Aca je na EP-u u Francuskoj na početku svih prenosa uveo mali dramski uvod. Šum prepunog stadiona, tišina, zatim filozofska minijatura koja po pravilu spaja Život i Fudbal. Mali esej na početku, uvek svež i originalan. Eto dokaza da Fudbal može biti veoma poetičan. Muškarci ga uglavnom mrze, žene su obratile pažnju. Novi igrač na terenu, u komentatorskoj kabini. Aca Inspiracija! ¶

POSLE BREXITA

Dok se britanska politička scena urušava, u EU se otvaraju nove pukotine

Izgleda da su oni koji su rezultate referenduma kojim se većina Britanaca izjasnila za izlazak iz Evropske unije poredili sa zemljotresom odabrali pogrešnu analogiju. Dve nedelje posle Brexita, ovaj događaj bi se bolje mogao uporediti sa cunamijem, čije se stvarne posledice otkrivaju tek nakon što voda počne da se povlači. Sada se vidi do koje su mere temelji naizgled neprikosnovenih institucija bili plitki, nasipi slabi, a službe za spasavanje nespremne da se uhvate u koštac sa stihijom. Što je najgore, oni koji bi trebalo da se bave nalaženjem rešenja međusobno se hvataju za gušu, stvarajući nove probleme.

Krenimo od Velike Britanije, gde su se za nekoliko dana polomila oba noseća stuba dvopartijskog sistema koji je opstajao stotinama godina. Premijer i šef konzervativaca Dejvid Kameron, koji zbog odluke da raspiše referendum snosi najveći deo odgovornosti za štetu, dao je ostavku na obe funkcije već prvog dana nakon objavljivanja rezultata. To je bilo sasvim očekivano, jer se Kameronu pored raspisivanja po mnogima nepotrebnog referenduma stavlja na dušu da je odviše mlako vodio kampanju za ostanak Ujedinjenog kraljevstva u EU, pa je tako izašao kao dupli gubitnik. Ono što je mnoge iznenadilo je što njegova vlada ne samo što nije spremila nikakav plan za slučaj da većina građana odluči da izađe, nego je državnim službenicima bilo eksplicitno naređeno da o tome uopšte ne razmišljaju, kako se ne bi stekao utisak da se vlada sprema za poraz. Kameron je, sem toga, "velikodušno" prepustio svom nasledniku da pokrene mehanizam formalnog izlaska Britanije iz EU i tako uveo i svoju zemlju i EU u stanje opšte neizvesnosti, koje bi moglo da potraje duže nego što je iko očekivao.

KUĆA OD KARATA

Samo nekoliko dana kasnije, Britaniju je potresla ostavka Borisa Džonsona, bivšeg gradonačelnika Londona i predvodnika kampanje za Brexit, od koga se očekivalo da će naslediti Kamerona. Džonson je upravo dovršavao programski govor kojim je trebalo da javno objavi svoju kandidaturu za novog premijera i šefa Torijevaca, kada je dobio SMS koji je sve promenio: državni sekretar za pravosuđe Majkl Gov, koji mu je bio menadžer kampanje, poručio je Džonsonu da mu otkazuje podršku i da namerava da se kandiduje protiv njega. Tim potezom Gov je uništio Džonsonovu političku karijeru, ali najverovatnije i sopstvenu, jer je u javnosti odmah upoređen sa Brutom i (još gore) sa Frenkom Andervudom, beskrupuloznim junakom serije "Kuća od karata". Inače, autor izvorne, britanske verzije te serije je istaknuti konzervativac Majkl Dobs, bivši šef kabineta Džona Mejdžora i član Doma lordova.

Istovremenom ostavkom predsednika stranke i glavnog pretendenta, konzervativci su se našli u najvećoj političkoj krizi otkad ih je 1997. godine Toni Bler skinuo sa vlasti. U trku za novog šefa uključilo se mnoštvo kandidata, a zasad vodi Tereza Mej, bivša ministarka policije. Nju, međutim, opterećuje što je tokom kampanje bila protiv Brexita, dok većina u stranci smatra da novi lider treba da bude iz tabora koji je dobio referendum. Pored toga Mej, koja ne krije ambiciju da bude nova Margaret Tačer, po mnogima zastupa suviše tvrde stavove da bi mogla da uspešno vodi pregovore o budućim odnosima sa EU. Stoga je teško prognozirati ko će u septembru, nakon unutarstranačkih izbora, naslediti Kamerona, a sasvim je moguće da nijedan kandidat ne dobije dovoljnu podršku, što vodi ka prevremenim parlamentarnim izborima i novom periodu neizvesnosti.

Situacija nije mnogo bolja ni među laburistima, čiji se lider Džeremi Korbin ozbiljno klima. Korbin se tokom kampanje formalno, ali veoma mlako izjasnio za opstanak u EU, i gotovo se nije ni oglašavao, što mu sada mnogi uzimaju za zlo. Odmah posle referenduma, sedam članova njegove vlade u senci dalo je ostavku, a zatim mu je u stranci izglasano nepoverenje. Korbin, inače pripadnik krajnje levog krila stranke, zasad odbija da da ostavku, ali je njegova pozicija dugoročno

POTOP

BRIGO MOJA, PREĐI NA DRUGOGA: Dejvid Kameron, Najdžel Faraž i Boris Džonson – svi u ostavci
Fotografije: AP

neodrživa. Kao glavni protivkandidat pojavljuje se Andžela Igl, pripadnica umerenije struje, a sve ukazuje da će i borba za novog lidera laburista biti duga, prljava i neizvesna.

Nakon što su dve vodeće stranke implodirale, neki su očekivali da će situaciju iskoristiti Ukip, partija koja se najduže i najdoslednije zalagala za Brexit, i da će njen lider Najdžel Faraž uskočiti da pokupi krhotine. Umesto toga, Faraž je na opšte iznenađenje u ponedeljak dao ostavku, objavivši da je postigao svoj politički cilj i da sada želi da se posveti privatnim stvarima. U ovom trenutku, dok funta nastavlja da pada, britanska politička scena poprima izgled završnog čina neke Šekspirove tragedije: pozornica je puna leševa, samo se ne zna da li je ostao neko da spusti zavesu.

UDAR IZ BERLINA

Sa druge strane Lamanša, u Briselu, taman su počeli da se pribiraju kada su iz neočekivanog pravca počeli da stižu napadi na predsednika Evropske komisije Žan-Kloda Junkera. Artiljerijska priprema počela je nizom veoma oštrih kritika u nemačkoj štampi na račun Junkerovog navodno nonšalantnog odnosa prema britanskom referendumu. Sem toga, pripisani su mu i neki stariji gresi, kao što je otvoreno mešanje u već zaboravljeni grčki referendum, zalaganje za federalizaciju EU i česta odsustvovanja iz Brisela. Vodeći nemački listovi podsetili su i na Junkerovu ulogu u "Luksiliksu", aferi sa izbegavanjem poreza iz vremena kada je bio premijer Luksemburga, pa i na njegovu demonstriranu sklonost ka cigaretama i žestokim alkoholnim pićima, što ga sve zajedno navodno čini nepodobnim za visoku funkciju koju obavlja.

Nije trebalo dugo čekati da se otkrije da iza ovih napada stoji zvanični Berlin, odnosno kancelarka Angela Merkel i njen moćni ministar finansija Volfgang Šojble, koji je od početka bio protiv Junkerovog imenovanja za šefa Komisije. Londonski "Sandej tajms" je, pozivajući se na izvore iz vrha nemačke vlade, u prošlom broju objavio je da kancelarka nakon Brexita počela da gleda na Junkera kao na "deo problema, a ne deo rešenja" i da je čvrsto rešena da ga prinudi da se povuče sa tog položaja. U slučaju da u tome uspe, Junkera bi privremeno zamenio Berlinu mnogo bliži Holanđanin Frans Timermans, koji trenutno obavlja funkciju prvog potpredsednika Komisije, a u procesu izbora novog predsednika EK ključnu ulogu bi igrali predsednik Evropskog parlamenta Martin Šulc i šef poslaničke grupe narodnjaka Elmar Brok (obojica Nemci). Junker je u utorak izjavio da nema nameru da se povuče i da sada nije vreme za promene na vrhu briselske administracije, ali pitanje je koliko će dugo uspeti da se održi.

Iza zahteva za Junkerovom ostavkom kriju se dublji razlozi: Brexit je proširio jaz između članica koje smatraju da nakon izlaska Britanije treba zbiti redove i ojačati evropske institucije, dok druga grupa smatra da je glavni uzrok krize upravo "višak Evrope" i da je rešenje u vraćanju dela suvereniteta državama članicama. Nasuprot Francuskoj, koja predvodi prvu grupu, u suprotnom taboru su zemlje srednje i istočne Evrope, predvođene Slovačkom, koja je upravo preuzela predsedavanje EU. Slovački premijer Robert Fico je za septembar u Bratislavi zakazao neformalan samit, prvi te vrste u istoriji, na kome će se raspravljati o ovom pitanju.

Nemačka pozicija je delikatna: sa jedne strane, Merkelova je svesna da bi jačanje evropskih institucija, koje nigde ne uživaju široku popularnost, širom Evrope pobudilo strah od Nemačke, koja bi zbog svog položaja i snage prirodno dominirala u tim institucijama. U drugu ruku, Berlin nikako ne bi želeo da individualne članice dobiju dovoljno slobode da počnu da krše finansijsku disciplinu i krenu da povećavaju javnu potrošnju. Zbog toga je rešila da žrtvuje federalistu Junkera i dozvoli izvestan nivo decentralizacije, pod uslovom da mere štednje u evrozoni ostanu netaknute.

Ono što uliva izvesnu nadu da će evropski projekat opstati je što je, bar »

Srpska noga u vratima EU

Iako se očekivalo da će Brexit usporiti, ako ne i sasvim zaustaviti evropske integracije Srbije, proces je dobio iznenadan vetar u leđa nakon samita država Zapadnog Balkana koji je početkom ove nedelje održan u Parizu. U utorak je i zvanično potvrđeno da će Srbija 19. jula otvoriti dva najvažnija poglavlja pristupnih pregovora sa EU, 23. i 24. i tako napraviti mali, ali važan korak bliže članstvu.

Još prošle nedelje, šanse da se tako nešto desi izgledale su minimalne. Otvaranje ova dva "superpoglavlja" od kojih zavisi ceo pregovarački proces, dosad je kočila Hrvatska, a odnedavno i Velika Britanija. I dok je u slučaju Britanije bila reč o privremenom tehničkom problemu u vezi sa Brexitom, Hrvatska je uporno tvrdila da poglavlja neće biti otvorena dok Srbija ne odustane od gonjenja hrvatskih građana za ratne zločine devedesetih i ne omogući predstavnicima hrvatske manjine zastupljenost u Narodnoj skupštini.

Još se ne zna kako je Hrvatska preko noći promenila stav, ali je blizu pameti da je neku ulogu u tome imala nemačka kancelarka Angela Merkel, koja je učestvovala na pariskom samitu. Osim toga, nije jasno da li su hrvatski uslovi ubačeni u evropsku pregovaračku platformu, kao što tvrdi zvanični Zagreb, ili su odbačeni, kao što tvrdi Beograd. Biće da je neki neformalni dogovor postignut, ali o tome ćemo istinu čuti tek kad se poglavlja otvore.

A kad se otvore, biće to tek početak mukotrpnog procesa tokom koga će Hrvatska, ali ne samo ona, izlaziti sa novim bilateralnim zahtevima. Pored toga, urediti stanje u pravosuđu i policiji sizifovski je posao, a Srbija se akcionim planom obavezala i da do kraja 2017. promeni Ustav, što zahteva dvotrećinsku većinu u Skupštini i referendum. Važno je, međutim, da je proces nakon višemesečne blokade konačno krenuo.

Ispalo je na kraju da je od Brexita bilo neke vajde za Zapadni Balkan, makar na kratak rok. Pariski samit ukazao se kao idealna prilika da EU makar donekle povrati poljuljani kredibilitet, te je stoga učinjen dodatni napor da se pokaže da region nije zaboravljen, pa je postignut i dogovor o novim evropskim investicijama u infrastrukturne projekte i intenziviranju regionalne saradnje.

Na duži rok, međutim, Brexit svakako ne ide u prilog procesu proširenja, makar samo zbog toga što će preusmeriti energiju i sredstva od tog procesa ka otklanjanju posledica rezultata britanskog referenduma. A sem toga, kao što se ispravno zapitao briselski analitičar Tobi Vogel: "Zar je stvarno bilo neophodno sazivati dvodnevni samit radi stvari o kojima je nekoliko odraslih osoba moglo da se dogovori za petnaest minuta?"

D. A.

za sada, izostao talas novih referenduma o napuštanju EU. Nasuprot očekivanjima da će se mnoge zemlje povesti za britanskim primerom, problemi koje je Brexit prouzrokovao naterali su sve osim najtvrdokornijih evroskeptika da dobro razmisle da li da se upuste u sličnu avanturu. Čak i u zemljama poput Danske i Austrije, u kojima su ankete poslednjih godina beležile uporan rast negativnih stavova o EU, sada vlada suprotan trend.

Na kraju krajeva, još nije sasvim izvesno da će se Brexit stvarno dogoditi. Kada se pogleda procedura, vidi se da je proces razdruživanja od EU gotovo isto tako komplikovan kao i proces pridruživanja: reč je o dugim pregovorima, po poglavljima, uz redovne izveštaje o njihovom napretku. I baš kao i u procesu pridruživanja, odlazeća zemlja u svakom trenutku može da odustane. Ako je Island prošle godine u poslednjoj fazi pregovora formalno odustao od pristupanja EU, nije nemoguće da Britanija u nekom trenutku, za godinu ili dve, kaže da se predomislila i da hoće da se vrati u zajednički dom. Šanse da se to dogodi, i da je dočekaju kao biblijskog bludnog sina, zavise od toga da li će Evropa iskoristiti to vreme da dovede svoju kuću u red. ¶

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

Turska i EU, Rusija, SAD:

Rašomon

Kuda ide Turska: teroristički napad Islamske države u Istanbulu, rusko-tursko otopljavanje, neo-osmanska nostalgija i sećanje na genocid nad Jermenima, pregovori sa EU "po grčkom kalendaru"

Tri naoružana napadača su u utorak uveče, 28. juna, našli slabu tačku na istanbulskom aerodromu Ataturk, po prometu jedanaestom u svetu i trećem u Evropi, na kome postoji razvijen sistem za kontrolu putnika, rendgen kontrolni punkt na ulaznom terminalu i kontrolni punkt za vozila na ulazu u aerodromsku zonu. Počeli su da pucaju na ljude koji su dolazili da se čekiraju i razneli sebe eksplozivom, nakon što je policija pucala na njih (dvojica su se raznela na međunarodnom terminalu, a treći je bio na obližnjem parkingu). Poginule su 44 osobe, a 147 je ranjeno.

Nijedna grupa nije preuzela odgovornost za napad, ali turska policija veruje da iza napada stoji Islamska država. Tokom racija na 16 lokacija u Istanbulu uhapšeno je 29 osoba, uključujući tri stranca u čijim su stanovima tokom premetačine pronađeni "digitalni podaci" i "dokumenti povezani sa kriminalnom organizacijom".

ČEČENSKA VEZA

Neposredni organizator napada, kako prenose turski mediji, a ne potvrđuju turske vlasti, jeste Ahmed Čatajev iz čečenskog sela Vodeno. On je, prema ruskoj TV RT, bio u organizaciji "Emirata Kavkaza", a posle smrti čečenskog pobunjeničkog vođe Doku Umarova pristupio je Islamskoj državi. Tokom drugog čečenskog rata Ahmed Čatajev, čiji je nadimak Jednoruki, uhapšen je pod sumnjom da je pripadnik nezakonitih oružanih formacija, ali je

na Bosforu

UDAR ID NA "MEKE METE":
Žrtve sa aerodroma Ataturk
Fotografije: AP

uspeo da izbegne zatvor i 2001. je napustio Čečeniju, a 2003. dodeljen mu je izbeglički status u Austriji. RIA Novosti, pozivajući se na izvor u strukturama vlasti Rusije, prenosi da se Čatajev koga je ruski sud kasnije u odsustvu osudio za terorizam, a ruske vlasti tražile preko Interpola, 13 godina tiho kretao širom sveta, uz znanje vlasti nekoliko zemalja.

Prema radiju Dojče vele, jedan od argumenata za davanje azila je bila izjava samog Čatajeva da je navodno mučen u ruskom zatvoru, tako da je morala da mu se amputira desna ruka. Međutim, prema drugim izvorima, na koje se poziva ruska TV RT, on je izgubio ruku kada je bio ranjen u borbi sa ruskim oružanim snagama. U proleće 2008. Čatajev je uhapšen u švedskom gradu Treleborgu i više od godinu dana proveo je u zatvoru u Švedskoj, pošto su u njegovom automobilu pronađeni automatska puška kalašnjikov, municija i eksploziv. Jednom ga je pritvorila i belgijska policija.

Bio je zatočen i u Ukrajini 2010. ali nije izručen Rusiji. Kako tvrdi RT, do izručenja nije došlo, između ostalog, i zbog pritiska organizacije za ljudska prava Amnesti internešenel, jer je sa statusom izbeglice pod zaštitom međunarodnih konvencija. U maju 2011. godine je ponovo uhapšen, ovoga puta na granici Bugarske i Turske, ali do njegovog izručenja ponovo nije došlo, iz istog razloga (status izbeglice).

U septembru 2012. godine, gruzijske vlasti su ga pritvorile nakon sukoba islamista sa snagama reda u klisuri Lopota, kod njega pronašle dve ručne bombe, optužile ga za ilegalno posedovanje oružja, ali su odbile zahtev za izručenje Moskvi, i ovog puta s pozivom na Ženevsku konvenciju.

Od 2012. do 2016. bio je navodno u Turskoj, gde je, prema ruskim snagama bezbednosti, bio na čelu grupacije povezane sa prikupljanjem sredstava za Islamsku državu. Američki Trezor ga je 2015. identifikovao kao komandira bataljona Jarmuk, čečenske frakcije u ID i stavio ga na listu lica povezanih sa terorističkim organizacijama, što su oktobru 2015. učinile i odgovarajuće agencije UN-a.

Mada tu vrstu podataka treba uzimati s rezervom, indicije o tzv. čečenskoj vezi plastično ilustruju kako se militanti kreću s ratišta na ratište, a i kako Turska primenjuje duple standarde u borbi protiv terorizma, ali se u tome ne razlikuje suštinski od mnogih drugih zemalja koje tu borbu kombinuju s "drugim ciljevima".

Konflikt u Čečenji je jedan od starih izvora tenzija između Rusije i Turske. Rusi smatraju da jedna struja (neo-osmanska, kojoj pripada i *Partija* pravde i razvoja Redžepa Erdogana) pokazuje naročito interesovanje za prostor bivše Otomanske imperije, u tom kontekstu i za Kavkaz, da »

PROTIVNICI ILI SARADNICI: Redžep Tajip Erdogan i Vladimir Putin; Ahmet Davutoglu i zvaničnici EU

VAŽAN ČLAN: Turska u NATO-u

pokazuje simpatije za muslimanske militante koji ratuju s ruskim snagama, toleriše "filantropske organizacije" koje navodno šalju novac i oružje pobunjeničkim grupama u Čečeniji.

NIJE SAMO TURIZAM I PARADAJZ

Vesti o terorističkom napadu na istanbulski aerodrom ukrštale su se, inače, s vestima o tome da je počelo pomirenje između Turske i Rusije, nakon velike zategnutosti do koje je došlo kada su 24. novembra prošle godine Turci u pograničnom pojasu u Siriji oborili ruski bombarder Su-24. Taj avion bio je angažovan u Siriji, a turkmenski pobunjenici u Siriji ubili su pilota koji se katapultirao. Predsednik Turske Redžep Tajip Erdogan je poslao Vladimiru Putinu pismo u kome se izvinio za pogibiju pilota Olega Peškova, što je do tada izbegavao. Saopštio je da je po povratku u Tursku sa severa Sirije uhapšen državljanin Turske Alparslan Čelik, pripadnik sirijskih pobunjeničkih formacija, koji je pucao na pilota koji se katapultirao.

Posle telefonskog razgovora s Erdoganom, Putin je na taj gest odgovorio ukazom o ukidanju embarga na čarter letove prema Turskoj. Tokom važenja te zabrane oko 90 odsto ruskih turista, koji su svake sezone letovali u Turskoj, promenilo je destinaciju, a posle ukidanja čarter zabrane, ponovo je naglo poraslo interesovanje Rusa za tu destinaciju. Putin je ruskim vlastima dao i nalog da s Turcima počnu pregovore i o drugim pitanjima u vezi sa normalizacijom odnosa s Turskom, s kojom je imao velike planove.

U decembru 2004. Erdogan je posetio Moskvu, Putin Ankaru u januaru 2005, u decembru 2005. njih dvojica su promovisali gasovod "Plavi tok", izgledalo je da se privredno povezivanje dve zemlje ubrzava. U 2004. trgovinska razmena između dve zemlje je iznosila 11 milijardi dolara, a do 2007. je uvećana na 25 milijardi dolara. Rusija je nagoveštavala da u Turskoj želi da ulaže u oblasti energetike, isporuke i distribuciji gasa, i u instalacije za ruske isporuke električne energije. Izgleda da je Rusija očekivala i da učestvuje na tenderima za modernizaciju turske vojske.

Rusija je u to vreme bila drugi po veličini turski trgovinski partner, posle Nemačke, a Turska je bila 14. trgovinski partner Rusije. Turska je uvozila iz Rusije 72 odsto ukupne količine goriva i energije, 16 odsto metala, a u Rusiji je prodavala 30 odsto tekstila, 23 odsto mašina i vozila, 15 odsto hemijskih i 15 odsto prehrambenih proizvoda, i dominirala u industriji i prodaji piva.

Kao odmazdu za obaranje aviona i "zabadanja noža u leđa" (Putin), Rusija je 1. januara 2016. bila zabranila uvoz voća i povrća iz Turske – paradajza, luka, karfiola, brokolija, krastavaca, pomorandži, mandarina, grožđa, jabuka, krušaka, kajsija, breskvi, šljiva, jagoda, a kasnije, zbog "sanitarnih normi", i nara, bibera, plavog patlidžana, zelene salate i bundeva. Turski limun (64 odsto udela u uvozu) bio je izuzet. Pre ruskog embarga, turski proizvodi su činili 34-50 odsto ruskog uvoza "zeleniša", a paradajza čak 57,7 odsto. Posle zabrane taj udeo je pao na četiri odsto uvezenog voća i tri odsto povrća. Od januara do aprila rusko-turska trgovinska razmena je smanjena na polovinu.

Ruski premijer Dmitrij Medvedev je nakon objavljivanja Putinovog ukaza izjavio da Rusi ipak neće trčati pred rudu, već da će s Turcima pregovarati, a pregovaraće se o prekinutim privrednim odnosima koji su bili u usponu, ali u kojima su neki već zauzeli mesto koje je Turska imala na ruskom tržištu (u izvozu paradajza u Rusiju tursko mesto je zauzeo Maroko). To ne znači da sad, na primer, srpskim trgovcima jabukama u Moskvi neće reći ono što je svojevremeno čuo prota Mateja u Petrogradu: "A mi s Turkam zdjes prijatelji..."

Ruski list "Komersant" piše da nije reč samo o turizmu i turskom paradajzu, već o nizu važnijih pitanja. Pominje se da u okviru mogućeg političkog otopljavanja može da se obnovi i projekt "Turski tok", što se može ticati i nas u Srbiji, naročito zimi. U prošloj godini "Turski tok" je na listi prioriteta Kremlja i Gasproma bio potisnut na račun baltičkog konkurenta, "Severnog toka 2". Takođe, otopljenje daje šansu da se aktivira projekt izgradnje atomske centrale "Akuja" vrednosti od oko 20 milijardi dolara, koji formalno nije bio obustavljen, ali za koji u budžetu "Rosatoma" nisu bile predviđena sredstva za ovu godinu...

PRVO KURDE, A OSTALE POTOM

Ruski analitičari procenjuju da je zvanična Ankara, za koju je režim Bašara el Asada i dalje neprijatelj broj jedan, možda ipak procenila da turska ratna strategija u Siriji neće doneti očekivane plodove, i da joj je postalo očigledno da će bez interakcije sa Moskvom biti izuzetno teško da se reši taj problem, koji utiče na turske vitalne interese.

Neslaganja Moskve i Ankare oko pristupa borbi protiv terorizma izgleda da nisu otklonjena, a tu svakako spadaju zatvaranje tursko-sirijske granice i kurdsko pitanje. Turska je optuživala Rusiju da podržava pobunjeničke grupe Kurda koje se još od 1980-ih bore za autonomiju u jugoistočnom delu Turske.

Turske vazdušne snage bombardovale su nedavno omrznutu Radničku partiju Kurdistana (PKK), dan nakon ograničenog napada na Islamsku državu. Zapadni saveznici više nego Rusi tolerišu kada Turska bombarduje PKK, ali se ljute zbog turskih napada na kurdsku Demokratsku unionističku partiju i njene naoružane jedinice, ili na Jedinice narodne zaštite, koje opremaju i obučavaju Amerikanci.

Ankara tretira PKK kao terorističku i kao državnog neprijatelja broj jedan, a želi i da zaustavi sirijske Kurde koji su aktivno angažovani u borbi protiv ID, da onemogući da sirijski Kurdi formiraju vlastite nezavisne jedinice, koje bi kasnije dale neku vrstu podrške autonomiji ili državnosti Kurda u Siriji.

I između SAD i Turske postoji

konstantno trenje na "kurdskom frontu" u Siriji. Vašington podržava kurdske frakcije koje Ankara smatra teroristima, a istovremeno nastoji da u koaliciju protiv ID sunitskih ekstremista uključi pretežno sunitsku Tursku, svog saveznika koga tetoši kao kontratežu Iranu, istovremeno i važnu regionalnu silu. Turska je u tom šiitsko-sunitskom verskom ratu (čije je neželjeno dete Islamska država) više povezana sa Saudijskom Arabijom i Katarom, odakle dolazi podrška militantima. I tako ukrug.

SAVEZNIK NA BOSFORU

Američki predsednik Barak Obama je protestovao zbog nedovoljnih napora Turske u borbi protiv ID, tursko-američki odnosi su se komplikovali, ali izveštaji kažu da je na putu nekakav dogovor o njihovoj koalicionoj saradnji protiv ID, koji nije bez kontroverzi. "Fajnenšel tajms" piše da Turska planira da menja svoju strategiju u Siriji, da možda napušta direktnu podršku nekim naoružanim grupama koje se protive vladi predsednika Bašara el Asada. Predsednik parlamentarne grupe turske Demokratske partije naroda Idris Bakulen tvrdi da se između sirijskog i turskog rukovodstva vode tajni pregovori.

Islamska država uglavnom nije preuzimala odgovornost za napade u Turskoj, jer Turska ostaje jedan od glavnih koridora za njene borce koji putuju od Evrope do Sirije i Iraka. Krvava statistika terorističkih napada pokazuje da su militanti ID svoj front napada proširili na meke ciljeve i u dominantno sunitskoj Turskoj, po nekim stručnjacima možda zbog toga što je Turska ustupila avio-bazu Indžirlik avijaciji SAD. Možda napad u Istanbulu predstavlja zastrašujući teroristički odgovor na turske policijske akcije protiv pripadnika i jataka ID. Turski ministar unutrašnjih poslova Efkan Ala tvrdi da je u junu uhapšeno oko 100 militanata ID, da je tokom ove godine uhapšeno 1654 osumnjičenih (791 nije imao tursko državljanstvo), a da je 663 zadržano u zatvoru. Turski mediji javljaju da su turske snage na severu Sirije ubile 230 militanata ID.

Turski izvori objavili su mnoštvo indicija koje bi trebalo da i rusko i zapadno javno mnjenje (a možda i deo domaćeg) uvere da je došlo do neke vrste vidljivog zaokreta u politici Turske prema Islamskoj državi – a i da Turska ostaje verni zapadni saveznik na južnom krilu NATO-a.

ČIJI JE GENOCID VEĆI

Sirija nije jedina tačka sporenja između "večitih suseda", kako se u trenutku početka tursko-ruskog otopljavanja na Bosforu izrazio turski ministar spoljnih poslova. U sukobima na Kavkazu Turska drži stranu Azerbejdžana, a Rusija je saveznica Jermenije, koja insistira da je Turska izvršila genocid protiv Jermena tokom Prvog svetskog rata. Takvu ocenu je izrekao i Putin još dok su odnosi Ankare i Moskve bili dobri.

Erdogan je oko tog pitanja ušao u žešće sporenje i sa Evropskom unijom, a posebno s Nemačkom, nakon usvajanja rezolucije Bundestaga o priznavanju genocida nad Jermenima u Otomanskom carstvu 1915. Turska je u znak protesta povukla svog ambasadora u Berlinu na konsultacije.

Erdoganova retorika protiv EU je bila sve više kruta i kategorična. Tako je 6. juna predsednik Turske podsetio Nemce na holokaust. Još je rekao da Nemačka nema pravo da optužuje Tursku za genocid, jer je ona kriva za genocid nad starosedeocima u Namibiji (bivšoj nemačkoj koloniji), što je zvanično konstatovano od strane UN, pa i priznanjem same Nemačke 2004. godine da su trupe nemačkog Kajzera tokom gušenje ustanka naroda Herero uništile oko 80.000 ljudi.

S Erdoganom je ušla u konflikt i Francuska, koja je prva u Evropi usvojila zakon koji uvodi krivičnu odgovornost za negiranje genocida nad Jermenima. To je bilo 2001. i 2012, ali takvu odredbu je osporio francuski ustavni sud pozivajući se na slobodu govora. U francuskoj skupštini se ponovo pokreće inicijativa da negiranje ili trivijalizacija genocida bude krivično delo.

Erdogan je odgovorio optužbama na račun Francuske za genocid u Ruandi, u kojoj je poginulo oko dva miliona ljudi. Francuska je bila uvučena u sukob između naroda Hutu i Tutsi, francuski vojni instruktori obučavali su militante Hutua, izgleda da su se u smirivanju sukoba Francuzi držali pasivnije nego Belgijanci, međutim, direktnih dokaza o učešću Francuske u genocidu u Ruandi nema.

Papa Franja je na komemoraciji povodom stogodišnjice pogroma nad Jermenima takođe upotrebio termin genocid. Odgovoreno mu je podsećanjem na krstaše.

TAČKE RAZDORA U ODNOSIMA SA VELIKIM SILAMA: Vazdušna baza Indžirlik, Kurdi u Siriji i Turskoj

ZA I PROTIV EU

Zvaničnom Berlinu je usred imigrantske krize bilo neugodno sporenje s Turskom, koju je Berlin u ključnim oblastima njene spoljne politike podržavao čak i kada je to značilo da o tome mora da pregovara sa Velikom Britanijom i drugim evropskim zemljama. Nemačka je igrala ključnu ulogu u obezbeđivanju novca EU za kontrolu protoka migranata sa Bliskog istoka i Severne Afrike.

U EU su uznemireni zbog procene stepena opasnosti kojom Evropskoj zajednici preti "izbeglički cunami" i nagoveštavali su da su spremni da plate Turskoj za svoju bezbednost. Izgleda da su, paralelno s tim, apetiti turskog rukovodstva rasli.

Dok se u tom kontekstu, a posebno tokom rasprava o Brexitu, učestalo tvrdilo da su praktično svedene na nulu šanse da će Ankara u doglednoj budućnosti dobiti dugo očekivani poziv za EU, Erdogan je sa svoje strane poručivao da Turska više treba EU nego EU Turskoj. »

Usred krize oko Brexita Brisel je odlučio da malo odobrovolji i Tursku. Evropska komisija je odlučila da toj zemlji do avgusta dodeli 1,4 milijarde evra za izbeglice. To je deo sume od obećane tri milijarde dolara, od kojih su evropske zemlje do sada izdvojile 700 miliona, od kojih je ugovoreno 115 miliona, a distribuirano 105 miliona.

Pregovori Turske i EU traju inače veoma dugo, kako zapadnjaci vole da kažu *Ad kalendas Graecas* "po grčkom kalendaru". (U zapadnoj retorici i pored insistiranja na političkoj korektnosti pridevi balkanski, vizantijski, grčki i turski imaju i dalje negativan predznak).

Ređaju se pitanja da li je Turska spremna za EU, ali u podtekstu stoji i pitanje da li je EU spremna za Tursku. Zagovornici proširenja EU na Tursku govore o tome da će Turska kao prosperitetna muslimanska demokratija poslati jasan signal da je Evropa otvorena prema islamskom svetu, da je Turska jak i odani saveznik NATO-a. Van EU, Turska bi sa svojim rastućom ekonomskom snagom mogla da se razvije u neprijatnog rivala evropskih interesa u osetljivom regionu...

Neo osmanizam, reč ili strategija

Izraz neo-osmanizam je upotrebljavan na Zapadu još u vreme hladnog rata, kada je Turska za SAD bila važna članica južnog krila NATO, a upotrebljavali su ga kao alarm i Grci tokom turske invazije na severu Kipra 1974. godine. Podeljeni Kipar je stari kamen u cipeli, jedna od tačaka sporenja Turaka i sa Rusima i sa pregovaračima o priključenju Turske EU. Rusija nastoji da taj konflikt održi zaleđenim. Putin je izjavio da je embargo prema severnom Kipru nepravedan, a u aprilu je Rusija uložila veto na rezoluciju UN o novom aranžmanu za Kipar. Neki smatraju da Turska ne može biti član EU sve dok se pitanje Kipra ne reši, a za sada se i rešenje ne vidi, a i teško je zamisliti da će biti pozitivno.

Neki analitičari smatraju da Erdoganova partija počiva na buđenju te imperijalne nostalgije kojoj namiguju Amerikanci, sa svojom verom u pacifizam bivših zavojevača. Taj oslonac na "sekularnu Tursku" i pominjanje "neo osmanizma" verovatno ohrabruje muslimansko stanovništvo u zoni potencijalnog turskog uticaja, a kod onih koji neguju tradicije narodno-oslobodilačkih pokreta XIX veka budi izvesnu neugodnost, ili bar stvara teškoće u privikavanju na ideju da Stambol opet može da im bude nekakva prestonica. Do polemike na tu temu došlo je i između izraelskog političara Šimona Pereza i Erdogana na forumu u Davosu pre nekoliko godina.

Ahmet Davatoglu, turski ministar spoljnih poslova 2009–2014. odbacivao je taj izraz, a njegov naslednik Abdulah Gul je često govorio o turskoj politici "nula problema" sa susedima. Kako sada stvari stoje, miroljubiva rečenica jednog turskog političara da bi trebalo da budu povezani Sarajevo i Damask u sadašnjim okolnostima ne zvuči baš obećavajuće – više vraća sećanje na kletvu "U Šam (Damask) otiš'o!"

EKONOMSKI BUM I SUMNJE

Turska ekonomija je u procvatu. Rast u 2014. iznosio je oko 3,5 odsto, Turska je prebrodila svetsku finansijsku krizu mnogo bolje od većine zemalja EU. Njene javne finansije su bolje nego u zemljama južne Evrope, svakako bolje nego u novim članicama EU Rumuniji i Bugarskoj. Samo Njujork, London i Moskva imaju više milijardera nego Istanbul.

Kao član EU, Turska bi uticala na brzi razvoj regiona kao što su energijom bogati Kavkaz i centralna Azija, pa i Bliskog istoka koji izlazi iz arapskog proleća. Jedinstven geostrateški položaj Turske, plus snaga druge po veličini vojske NATO bi u velikoj meri ojačala evropsku bezbednosti, kažu zagovornici proširenja.

Istanbul je veliki evropski grad, ekonomski i kulturni centar Turske, neprocenjivo vredan most između Evrope i Azije. Turci inače prave treći most preko Bosfora, a Erdogan je u jednom predizbornom govoru objavio i nameru da do 2023. iskopa 45 kilometara dug, 150 metara širok i 25 metara dubok kanal koji bi zamenio Dardanele za saobraćaj teških tankera. Ta ideja je malo starija od naših ideja o kanalu Morava-Vardar, pominjali su je još Sulejman Veličanstveni i slavni arhitekta Mimar Sinan. Erdoganovi kritičari projekta to pak smatraju megalomanskim obećanjem.

Protivnici prijema Turske u EU kažu da uprkos nedavnom rastu Turska ostaje nerazvijena ekonomija, da je njen BDP od 13.000 evra po glavi stanovnika manji od polovine proseka EU; da i pored toga što je Turska prebrodila ekonomsku krizu mnogo bolje od većine, nije uspela da progura neophodne reforme i da ekonomski rast opada, dok nezaposlenost raste. Smatraju da je Turska, sa sadašnjih stanovništvom od 75 miliona, odnosno 91 milion stanovnika do 2050. godine, prevelika da bi EU mogla da je apsorbuje.

Bogatstvo Turske se nejednako širi, što znači da će se armija siromašnih imigranata pridružiti masi od oko deset miliona Turaka koji sada rade i žive u EU. Istraživanja stavova oko tri miliona Turaka koji žive u Nemačkoj (800.000 uzelo državljanstvo) ukazuju na njihovu veliku etničku i religioznu distancu prema hrišćanima i ateistima.

Turska bi, po tom shvatanju, bila dominantna članica EU, a da nije postala zrela demokratija evropskog stila. Njena politika je rvanje između ohole vojske i islamista u različitim nijansama. Protivnici brzog priključenja Turske ističu i da nije problem u tome što je Turska muslimanska, a većina Evropljana su hrišćani, već da je problem u tome što Turska, posebno njena vladajuća stranka, ima potpuno drugačiji pogled na nivo uticaja koji religija treba da ima na državu.

Javno mnjenje u EU je velikom većinom protiv, a Turci su mlako za pristupanje Turske EU...

Ljudska prava su rutinski ignorisana, protivnici vlasti su često zlostavljani. Na desetine novinara propada u zatvoru (više novinara je navodno u zatvoru u Turskoj nego u bilo kojoj drugoj zemlji, uključujući i Kinu). Godišnji izveštaj Amnesti internešenela je ispunjen detaljima o mučenjima, povredama slobode govora, nepoštenih suđenja, neuspeha u zaštiti žena, uskraćivanja prava manjina.

Protivnici konstatuju da Turska nije evropska zemlja jer 97 odsto njene teritorije leži u Aziji, a da EU nisu potrebne zajedničke granice sa nestabilnom Sirijom i Irakom. Evropa bi uvezla kurdsko pitanje, oko koga se krvari još od 1980-ih... ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

ZORAN STANOJEVIĆ

Bik Koji Sedi u mojoj klupi

Kada sam pre nekih osam godina kupio svoj prvi tačskrin pametni telefon (ajfon 3) jedan moj drugar zblanuto ga je gledao uz komentar "au, šta ti je to". Minut kasnije njegov tada destogodišnji sin uzeo ga je u ruke i narednih dvadesetak minuta igrao se sa aplikacijama koje nikada ranije nije video, a da mu niko nije objasnio kako rade. Pritom nije bio nikakav matematički genijalac, već uobičajeno bistro i radoznalo dete.

Dok su moja deca bila baš mala, omiljena zabava bila im je da mi promene sva podešavanja na telefonu, kada ga se dokopaju, i da onda gledaju kako se mučim da vratim na pređašnje stanje. Što bi oni časkom uradili, naravno uz razumnu nadoknadu.

Nemam bolje argumente od navedenih u debati o potrebi da se u škole od najnižih razreda uvede nastava informatike kao obavezna, kao odgovor na argument da "nismo spremni". U većini razvijenih zemalja kojima zavidimo planira se da deca od početka školovanja uče da programiraju, paralelno sa učenjem slova i tablice množenja. Tu dolazimo do suštine problema, strahujem da oni koji odlučuju o tome šta će deca u školi učiti niti znaju šta je danas informatika niti razumeju šta je programiranje. Ubrajam tu i sebe, s tim da sam dovoljno drzak da izjavim da se ja makar trudim da naslutim.

Informatika nije rad na računaru ili, ako hoćete, više nije. To je, pre svega, način komunikacije sa digitalnim informacijama gde god se one nalazile. Programiranje je, suštinski, podešavanje sredstava za tu komunikaciju, uključujući tu i mobilne telefone, a uskoro i sve moguće kućne i ostale aparate koji još ne postoje. Naravno, nivoi podešavanja su razni, od pisanja koda do nameštanja alarma za buđenje. Strah od toga jednak je nekadašnjem strahu od pritiskanja prekidača za svetlo ili javljanja na telefon, jer bi mogla da nas udari struja.

Argument da za nastavu nema uslova ne stoji jer uslovi nikada neće biti bolji ili gori, zavisi s koje strane gledate. Najpre, većina dece u školu već dolazi sa kompjuterom u džepu (mobilnim telefonom) sasvim dovoljnim za nastavu. Samo je potrebno da se naprave aplikacije za učenje, za šta ima dovoljno pameti i znanja. Druga potreba je bežični internet u školi i školska mreža, što je moguće sprovesti svuda uz malo javno-privatnog partnerstva, gde bi na privatnoj strani bili i zainteresovani roditelji. Jer već iz džepa finansiraju razne školske potrebe, upitnije nego ova. Ti troškovi nisu nenormalni čim svaki kafić oko škole ima vajfaj.

Ostaje pitanje plana, programa i strategije, odnosno nastavnika koji to treba da savladaju. To je najteži deo, zapravo, ali teško je poverovati da su nastavnici u Srbiji za to nesposobni. I to svi bez izuzetka, jer nema razloga da se za tu nastavu ne osposobi nastavnik srpskog ili likovnog, ako je već privatno "digitalizovan" i ima takve afinitete. Samo je potrebna mala motivacija u vidu dodatka na platu i okolnosti dobijaju novu dimenziju. I nekoliko nedelja za pripremu, kao kada su spremali (teže) ispite na fakultetu. A sve su ih položili.

Ko god spomene da su problem "računarske učionice" kreće se unazad, jer svaka učionica i svaki predmet, uključuju i fizičko, danas imaju digitalnu dimenziju. Tako se na internetu mogu naći rešenja zadataka i prepričana lektira, a očekujte uskoro i sve one predmete koje deca prave na opšte-tehničkom samo izrađene na 3D štampačima. Ako treba i sa malim greškama, da nastavnik "ne provali" odmah.

Srbiji, kao i celom svetu, neophodne su generacije koje razumeju kako funkcionišu velike baze podataka, s tim da će neko o tome znati ono najosnovnije, ali dovoljno da se ne plaši onlajn plaćanja, a neko će biti informacioni naučnik. Kao što svi moraju da uče ranije pomenutu tablicu množenja od prvog osnovne, iako im matematika neće biti profesija.

U suprotnom ćemo imati građane zagledane u mobilne telefone kao Indijanci u ogledalca, spremne da za tu senzaciju daju sve svoje bogatstvo koje ne umeju da procene. Jer se škola nije potrudila da razumeju širi kontekst. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz Srbije **u redakciji**	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—		1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—		5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	**1500 RSD**	23,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	**2000 RSD**	30,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	**2900 RSD**	37,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	**3800 RSD**	50,00 EUR

Opcija **PDF** podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h. Tokom promotivnog perioda za ovu vrstu uplate važi poseban popust (vidi tabelu levo).

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com,** faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Trg Republike 5, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj 160-302538-91.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

TAKTIKA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

LAFCADIO HEARN (1850.-1904.) JE AMERIČKI NOVINAR I PISAC, KOJI JE 1890. DOSPEO DO TADA JOŠ UVEK IZOLOVANOG I TAJNOVITOG JAPANA, I REŠIO DA TU OSTANE DO KRAJA ŽIVOTA. HEARN JE ZABELEŽIO PRIČE IZ STAROG JAPANA, PRIBLIŽIVŠI IH ČAK I SAMIM JAPANCIMA, S OBZIROM DA SU TE PRIČE IZVORNO BILE NAPISANE KITNJASTIM, TEŠKO RAZUMLJIVIM JEZIKOM. U PRIPOVESTIMA KAO ŠTO JE "TAKTIKA", ZABELEŽENA SU VEROVANJA U DUHOVE, KAO ODRAZ KULTURE I SVAKODNEVNICE U STAROM JAPANU.

"MESECIMA SU SAMURAJI ŽIVELI U STRAHU. NIKO NIJE SUMNJAO DA ĆE DO OSVETE DOĆI, PA IH JE POMISAO NA TO NAGONILA DA IM SE KOJEŠTA PRIČINJAVA; PLAŠILI SU SE ČAK I VLASTITE SENKE, SVE DOK IM ZAPOVEDNIK NIJE UPUTIO REČI UTEHE"...

Sedmi jul

Na početku šestog osnovne, dobili smo novog učenika. "Ovo je Žikica Jovanović," rekla nam je razredna, geografičarka. "Došao je iz Bele Crkve, to je mesto u Mačvi kod Krupnja. Žikica je sada Beograđanin, kao i svi vi ostali. Da li je to jasno? Ima neko nešto da pita?" "Gde mu je puška," dreknuo je Kuzmanović, zbog čega je Žikica postao Žika – puška.

"Nemoj mi samo reći da ti je rođendan 7. jula", pitao ga je istoričar, a Žikica je ozareno odgovorio – jeste. Istoričara je dalje zanimalo odakle mu to ime, Žikica je rekao – od kuma, ne po dedi. "Jedan je Rade, on je živ, a Mile, to mi je drugi deda, on je umro." "Kad? Za vreme rata?," istraživao je dalje istoričar. "Ne, sad. Davali smo mu 40 dana pre nego što je tata dobio premeštaj za Beograd." "Tata ti je vojno lice?" "Jeste, sad je dobio unapređenje." "Znao sam! Da ti kažem nešto, a i vi ostali slušajte: kad neki Jovanović iz Bele Crkve da svom detetu ime Žikica, to znači dve stvari: ili hoće da svi znaju da je komunista, ili hoće da sakrije da mu je neko u familiji bio u četnicima."

Bilo je to ranih sedamdesetih prošlog veka, i reč četnik je bila na spisku reči koje se ne izgovaraju javno, a naročito ne u školi. Zato je održan vanredni partijski sastanak na kome je istoričar do neko doba noću slušao kritike svojih kolega, zato što je svojim nazadnim idejama zatrovao naše mlade umove. Na kraju ga ipak nisu izbacili iz Partije iako su mnogi bili za. Istoričar je imao zeta u Gradskom komitetu koji se prethodne godine založio da naša škola dobije fiskulturnu salu, i preživeo je samo sa opomenom.

Bila je to velika, potpuno nepotrebna nepravda učinjena našem istoričaru, zato što njegovo tumačenje Žikičinog imena uopšte nije doprlo do naše svesti totalno nezainteresovane za politiku. Tokom letnjeg raspusta istoričar se razboleo pa su nam naredne godine predavali neki nastavnici na zameni, u osmom smo dobili novog nastavnika čije ime nisam zapamtila. Kad je Đinđićeva vlada odlučila da ukine Dan ustanka u Srbiji zbog, ako ne grešim, neslaganja partizanskog i ravnogorskog pokreta povodom podatka ko je prvi pokrenuo antifašistički ustanak, zvala sam Gocu i Kuzmanovića na kafu. U jednom momentu smo se setili da je trebalo da pozovemo i Žikicu, ali – eto.

Elem, sva ta halabuka u našoj školi povodom istoričara doprinela je nagloj Žikičinoj popularnosti. "To je onaj zbog koga je istoričar zglajzao", podgurkivale su se devojčice, a Žikici, detetu iz provincije, nije baš bilo najjasnije šta mu se događa, ni zašto. Kako je moguće da ako je neko uzrok nečije nevolje bude omiljen u društvu? Zašto je on kriv zbog imena koje mu je na krštenju dato, pošto ga nije ni smislio ni tražio, i zašto je on kriv što je njegovo ime pobudilo istoričara da pomene te četnike? Međutim, bilo mu je više nego jasno da treba kako zna i ume da oberučke prihvati tu ničim zasluženu odličnu startnu poziciju i vine se u bolji život.

S tim ciljem, početkom jula pozvao nas je na rođendan. U tom momentu većina nas provodi raspust u Beogradu, drežđimo svako ispred svog televizora i gojimo se. Taj užas od dosade prekida Žikičina pozivnica u poštanskom sandučetu u kojoj piše da će proslava biti 7. jula od 21 do 24 časa u obližnjem restoranu. Ja nikad do tada nisam ni pomislila da uđem sama, bez starijih, u neki restoran i da u njemu ostanem do ponoći! Čoveče, Žikica je zbog toga postao naš – malo je reći heroj. Roditelji su, naravno, rekli – ne može. Mi smo ih molili, preklinjali, pospremali svaki dan i svoje i tuđe sobe, čitali lektiru za sedmi, a onda je Gocina mama zvala moju i rekla – nema smisla da razočaramo Žikicu, nema ničeg goreg nego kad ti neko ne dođe na rođendan. Tog sedmog jula, obučeni najlepše na svetu i očešljani ko iz žurnala, bili smo najveseliji slavljenici u gradu.

Na nedavnu proslavu mature, neću da kažem koju po redu, došlo nas je desetak. Bio je i Žikica. Sedeli smo na nekom splavu skoro do zore, pričali o svemu i svačemu, žalili se na šefove, brakove i sudbu kletu, a najviše pričali o lepoj mladosti.

"Ovi današnji klinci počinju od igraonica, a mi smo počeli odmah od bircuza! Hvala, ti si nam pokazao šta je život", podigao je neko čašu u Žikičinom pravcu. "Znaš li ti da ne prođe nijedan 7. juli, a da ne pomislim na tebe!", nadovezala se Goca i krenula da grli Žikicu. "To je jedini rođendan od svih iz našeg odeljenja koji pamtim", morala sam i ja da mu se ušlihtam.

"Misliš 7. jul? A... sad razumem. Ali ljudi, šta vam je, pa to nije moj rođendan", rekao je Žikica. "Kako nije, pa zašto si istoričaru... Kad te je pitao, on je čovek posle toga nastradao, svi se sećamo zar ne", potražila sam podršku ostalih i dobila je. "Ništa ja nisam! Ja sam samo rekao ono što je on hteo da čuje. Ljudi vole da čuju ono što im odgovara. Čekaj, kad me već prozivaš, ti i Goca ste uvek upisivale ocene u knjižice, imale ste lep rukopis, a tamo piše kad sam rođen. Da ste htele da vidite, videle biste kad mi je rođendan. Ništa ja nisam ni krio ni lagao. Informacija je sve vreme bila tu, dostupna, ali ti više voliš da vidiš i čuješ ono što ti odgovara, nego ono što jeste. Ko ti je kriv!"

U tom momentu naš sto su okružili kafanski svirci. Žikica im je nazdravio, a mi smo ga sledili. Kao da ništa nije bilo. ¶

SONJA ĆIRIĆ

Powered by EUnet HOSTING

Connected by SBB

Kompletna IT rešenja na jednom mestu

INTERNET • TELEFONIJA • CLOUD • HOSTING

Nudimo vam različite internet i hosting usluge, kao i napredne servise za uspešno poslovanje.

- Cloud Linux i Windows serveri
- Zakup profesionalnih namenskih servera
- Brojne cloud aplikacije (SaaS)
- Cloud inzenjering
- Web hosting
- Usluge Tier 3 Data centra
- BIZ Smart paketi
- Optički internet
- Managed servisi
- Poslovna fiksna telefonija

EUnet HOSTING

www.eunethosting.com
011 30 10 500

Bulevar Zorana Đinđića 8a
Beograd

SBB SOLUTIONS
pametna rešenja

www.sbbsolutions.rs
Kontakt centar 19966

Distribucija + Logistika

DELTA DMD jedan je od vodećih distributera robe široke potrošnje na tržištu Srbije, a svoje poslovanje uspešno realizuje i na tržištu Crne Gore (DMD DELTA Podgorica).

DTS nudi kompletan set usluga, transport, skladištenje, špediciju i manipulaciju robom. DTS nije samo transport, već ceo spektar logističkih usluga integrisanih u redovno poslovanje klijenta.

Delta DMD poslovni partneri

Beiersdorf · FERRERO · DIAGEO · SC Johnson A Family Company Une Entreprise Familiale · MEGGLE Najbolje od mleka. · Fruvita

Unilever · FICOSOTA · ITALFOOD INDUSTRY · YUHOR Još od 1902. · Fun&Fit COMPANY · MONI · LEDEN KVAS

ZLATNI PELIN · Segafredo ZANETTI · SAN BENEDETTO · ARMAND de BRIGNAC CHAMPAGNE · stara Rakija · Buitoni · SUPERMAX Simply Innovate

Distributivni centri

DC Nova Pazova
Centralna radna zona - Celina G, Ulica 1.
Tel. +381 (11) 20 70 100

DC Novi Sad
Kanalska 8 (Luka Novi Sad)
Tel. +381 (21) 45 18 80

DC Podgorica
Vladike Ruvima II Boljevica 22
Tel: +382 (20) 89 13 93

DC Čačak
Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 55 76 090

DC Niš
Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

DELTA DMD
www.deltadmd.rs

dts DELTA TRANSPORTNI SISTEM
www.dts.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec